

वयनाभृत.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૬૦૧

વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ વચ્ચનાશૂન

વિષય ૮૩૪:૫૨

પરોપકાર સતાં વિભૂતયઃ

વ્યનામૃત.

લેખક,

મુની બુદ્ધિસાગરજી.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

વકીલમોહનલાલ હીમચંદ.પાદરા

પ્રત ૧૦૦૦

અમદાવાદ

શ્રી જૈન પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં શા. જોડાલાલ

હલસુખભાઈએ છાપ્યું.

સંવત ૧૯૬૨. સને ૧૯૦૬.

વીર સંવત ૨૪૩૨.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૬૦૧

ધર્મસ્ય દયામૂલં ન ચાક્ષ માવાન્દયાં સમાદત્તે ॥
તસ્યાથ ક્ષાન્તિપદઃ સ સાધયત્યુત્તમં ધર્મમ્ ॥

ધર્મનું મૂળ દયા છે. ક્રોધી મનુષ્ય દયા કરી
શકતો નથી માટે જે ક્ષમામાં તત્પર છે, તેજ ઉત્તમ
ધર્મ સાધે છે.

પ્રસ્તાવના.

‘ વચનામૃત ’ નામનું આ લઘુ પુસ્તક જાહેરમાં મૂકતાં તે સંબંધી જે ખોલ લખવા ઉચિત ધાર્યા છે. મુનિ મહારાજ શ્રી બુદ્ધિસાગરની વિદ્વતા ભરેલી કલમથી લખાયેલા અમૃતરૂપ વચનો ‘ જૈન પત્ર ’ માં વખતો વખત પ્રસિદ્ધ થતા હતાં. તે વિષયો વાંચતાં મને ઘણા ઉપયોગી તેમજ બોધદાયક જણાયા. તેથી આવા અમૂલ્ય સુબોધ આપનારા અમૃત વચનો રચાયેલી રૂપમાં બહાર પડે તો તેથી હમેશને વાસ્તે વાંચક વર્ગ પર સારી અસર થાય, અનેકન વ્યવહાર ઉત્તમ જીવે ભવ્ય જીવનું માર્ગ તરફ દોરાય, એવા હેતુથી અમે તે વચનો પુસ્તક રૂપે જનસમૂહની આગળ મૂકીએ છીએ અને આશા રાખીએ છીએ કે આવા વચનો વાંચી આપણા બાઈઓ તે ઉપર વિચાર કરી વચનામૃતોને જીવન વ્યવહારમાં યોજશે. એજ હેતુથી આ પુસ્તક બહાર પાડવામાં આવ્યું છે.

લી. પ્રસિદ્ધ કર્તા.

॥ ॐ नमः ॥

આ જગતમાં માનવો સુંદર રૂપ મીઠા શબ્દો
મીઠા રસ, મનોહર સુગંધ અને સ્પર્શના સુખમાં
મોહ પામી ભવજાળમાં ફસી પડે છે. વાસના ઘણા
શ્રેષ્ઠ અને ઉપદ્રવતું મૂળ છે.

એવો એક સમય છે કે તે પ્રાપ્ત થયા બાદ
કોઈની સાથે કોઈની મેળાપ થતો નથી, કોઈ પાછું
આવતું નથી. સર્વ ઉપર પતનકાળ ક્રિયા વર્તે છે.
મૃત્યુ સર્વને વશ કરે છે. પરંતુ કોઈ મૃત્યુને વશ
કરી શકતું નથી.

સંસારમાં માયાના સંગથી ઉદ્ભવેલી વિચિત્ર
વાસનાઓથી જીવ સ્વસ્વરૂપ ભૂલી માયાના પાસમાં
મૃગવત્ ફસાયો, અને જરાવસ્થા આવી તો પણ કંઈ
ચેતી શકતો નથી. અહો જીવની કેટલી અજ્ઞાનતા
મનમાં જરા વિચારો કે-આ દેહ અત્યારે ગમે તેવો
રૂપાળો અને સુંદર લાગે છે, પણ તે કાળે કરીને
જાળ રહીત તથા વિરૂપિતો થવાનોજ. અત્યારે આ

બધી ઉપાધિનું મારે હવે શું પ્રયોજન છે ? જ્યારે અંતે જરા આવવાની છે, ત્યારે ક્ષણીક વસ્તુ ઉપર પ્રેમ કરવો નકામો છે.

અજ્ઞાની મનુષ્ય સ્ત્રી-પુત્ર-ધન-ધર તે મમતાથી પોતાનાં માને પણ અંતે તો સર્વને છોડી વિનાશ પામવાનોજ એ કેટલી ધોર આપત્તિ ?

મનુષ્ય પોતાના દેહનું ગમે તેટલું જતન કરે તો પણ અંતે તેના દેહની રાખ થવાનીજ.

જુઓ, વિચારો, ધારો પણ જ્યાં સુધી આત્માને દેખ્યો નથી. વિચાર્યો નથી. ધાર્યો નથી, ત્યાં સુધી મનુષ્ય જન્મની સાફલ્યતા થતી નથી.

આત્માજ આત્માનો નિયંત્રા છે.

ખીજ સધળા મનુષ્યો ઉપર જય મેળવનાર કરતાં આત્મા ઉપર જય મેળવનાર ખરેખર વિજયી છે.

માનસીક પાપનો ત્યાગ કર અને તારા મનથી સદ્ગુણી જીવન ગાળ.

જે મનુષ્ય ક્રોધ કરવાના પ્રસંગે ક્રોધ કરે છે, તે પાપી છે.

આપણને ધિક્કારનારને નહિ ધિક્કારીને આપણે સુખમાં રહીએ છીએ.

જે અન્યને મારે છે તેને મર ખાવો પડશે. જે ખીજ તરફ ધૃષ્ટિ બતાવે છે, તે ખીજ તરફથી ધૃષ્ટિજ નેશે.

તેણે ગાળ દીધી, મારી નિંદા કરી, મને માર્યો. મને હરાવ્યો, આવા વિચાર મનમાં રાખનારા ધિક્કારનો કોઈ દીવસ અંત આવશે નહીં કારણ કે—કદાપિ પણ ધિક્કાર ધિક્કારથી અટકતો નથી. ધિક્કાર પ્રેમથીજ નાશ પામે છે. આ એક પુરાણો ઉત્તમ નિયમ છે. જે મનુષ્ય પવિત્ર વિચારથી બોલે છે, અથવા વર્તે છે તો મનુષ્યની સાથેજ જતી તેની છાયાની પેઠે સુખ તેને અનુસરે છે.

સઘळा, મનુષ્ય શિક્ષાર્થી કંપે છે, સઘळा મનુષ્ય મૃત્યુથી બ્રીદે છે, યદ્દ રાલો કે તમે પળ તેના

સરખાજ છો. અને તેટલા માટે કોઈ પ્રાણીનો વધ કરતા નહિ. અને કરાવતા પણ નહિ.

ધર્મશાસ્ત્રો કહે છે કે—દરેક પ્રાણિ તરફ દયાલુ અને પરોપકારી થા—જગત્માં શાંતિ ફેલાવ. આજ સિદ્ધાંતનું રહસ્ય મને સદ્ગુરુણ આપ્યું.

✻ વચનામૃત. ✻

સંસારમાં મનુષ્ય જન્મ પામી આત્મીક સુખને માટે પ્રયત્ન કરવો તે અત્યુત્તમ છે. બાકી સંસારીક સુખને સારૂ દરેક જીવો પ્રયત્ન કરે છે, અને કરશે. પૌદ્ગલીક સુખની વૃદ્ધિથી આત્માના ગુણોની વૃદ્ધિ થતી દેખવામાં આવતી નથી. આત્માનું સ્વરૂપ જ્યાં સુધી જાણ્યું નથી. ત્યાં સુધી હું દરેક કૃત્ય કોના ઉદ્દેશ કરી કરું છું તે જીવ જાણી શકતો નથી બહિરાત્મી જીવોની ધણીખરી પ્રવૃત્તિ પુદ્ગલને પોતાનું માની તેમાં પોતાનું હિત છે એવા ભાવવાળી હોય છે.

જ્યાં સુધી પુદ્ગલ પદાર્થોને વિષે અહં અને મમ બુદ્ધિ રહે છે ત્યાં સુધી ધર્મ જાણ્યો તથા હૃદયમાં પ્રસર્યો એ વિષે શું કહેવું ?

સ્ત્રી, ધન, પુત્ર, પરીવારને પોતાનાં માની જીવ
 દુઃખી થાય છે. જે પોતે દ્રઢ વિચારથી એમજ
 મનમાં ધારે કે હું કોઈનો નથી, કોઈ મારી વસ્તુ
 નથી હું પોતે આત્મા છું, અજ છું અવિનાશી છું
 સદા શાશ્વત છું, જે જે પદાર્થોનો સંયોગ થાય છે,
 તે તે પદાર્થો મારા નથી, હું તે પદાર્થોથી જુદો છું.
 હું અનંત જ્ઞાનમય છું, અંરૂપી છું, દ્રવ્યાર્થિક નયની
 અપેક્ષાએ નિત્ય છું અને પર્યાયાર્થિક નયની અપે-
 ક્ષાએ જ્ઞેયના પલટવે કરી હું અનિત્ય છું આત્મા
 પોતાનામાં અહં એવા દ્રઢ સંકલ્પથી પ્રવૃત્તિ કરે તો
 અન્યભાવનો (રાગદ્વેષાદિકનો) લાગ જ શકે,
 જે જે ઉત્તમ પુરુષોએ પરમાત્મા પદ પ્રાપ્ત કર્યું તે
 આજ માર્ગે કર્યું. આત્મા પોતે વૈરાગ્યભર્યા
 ચારે કે-તું ચોરાસી લાખ જીવા યોનિના અનંતવાર
 ભટક્યો પુણ્યયોગે મનુષ્ય શરીર પામી હવે વિચાર
 કે તારે શું કરવા લાયક છે. તારી શી ગત રી.
 હવે તું સંસારમાં કેટલાક કાળ ભમીશું સંસારમાં
 શું સાર માની રાત્રી દીવસ પ્રવૃત્તિ કરે છે જેના
 માટે તું ભગીરથ પ્રયત્ન કરે છે તે વસ્તુને ક્ષણી સંતુ

ક છે, આ દેખાતું શરીર પણ ક્ષણીક છે. પુત્ર તારા નથી. તારી સ્ત્રી નથી. ક્રાંત મારે એવો પ્રત્યય મોહ ભાવથી થાય છે. અક્ષાને ઘેરાયલો જીવ એવો તો મુગ્ધ બની ગયો છે. કે સર્વ મારું છે. અને હું તેનો છું એમ પુનઃ પુનઃ માને છે. શત્રુ ઉપર દ્રેષ કરે છે અને મિત્ર ઉપર પ્રીતિ કરે છે. પણ તત્વથી વિચારતાં આત્માનો કોઈ શત્રુ પણ નથી અને મિત્ર પણ નથી. પુદ્ગલદ્રવ્ય થકી આત્મદ્રવ્ય ભિન્ન છે. પુદ્ગલ દ્રવ્યનો જડ સ્વભાવ છે અને આત્મ દ્રવ્યનો ચૈતન્ય સ્વભાવ છે. તત્વથી વિચારતાં જડ વસ્તુ ઉપર આત્મ દ્રવ્ય અહંભાવ ધારણ કરે તે કેવું અજ્ઞાન ?

જે મહાત્માઓ સિદ્ધિપદ પામ્યા છે તે પુદ્ગલ ઉપરથી મમતાભાવ ઉતારવાથી થયા છે. અને જે જીવો ચાર ગતિમાં ભટકે છે તે પુદ્ગલ વસ્તુને મારી માનવાથી ભટકે છે.

સોનું, રૂપું વિગેરેની વૃદ્ધિથી જે જીવો હું મોટા છું અને મારી, સમાન કોઈ નથી એમ મનમાં ધારે છે તે જીવો ભૂલ કરે છે.

રાગ, દ્વેષ, અદેખાઈ, મમતા, નિંદા, એ સર્વની ઉત્પત્તિ સ્થાન પુદ્ગલ વસ્તુ છે. પુદ્ગલને પોતાનું જે ભવ્યો માનતા નથી તેનો કોના ઉપર રાગ થાય. અને કઈ વસ્તુ ઉપર દ્વેષ થાય ? પોતે મનમાં વિચારે કે હું કોના ઉપર દ્વેષ કરું ? જે વસ્તુ ઉપર દ્વેષ કરું છું તે વસ્તુ પુદ્ગલ છે કે ચૈતન્ય છે એમ વિચારતાં આત્મા બાહિરની પ્રવૃત્તિથી શાંત પડશે. અને તેને વિચાર થશે કે અહો આ સંસારમાં હું કેટલી ભૂલ કરું છું ?

શું પુત્રો માફ ભલું કરવાના છે ? ના નહીં. કોઈ કોઈનું ભલું કરવા સમર્થ નથી. શું સારે આ દેખાતું ઘર, સ્ત્રીઓ, હવેલીઓ, દુકાનો કુટુંબ પરીવાર મરતી વખતે સાથે આવશે ? ના નહીં આવે. આત્મા એકલો પરગતિમાં જશે, અને એકલો પરગતિમાં સુખ મોગવશે. આ દેખાતી વસ્તુઓમાંથી કોઈ વસ્તુ સાથે માવનાર નથી. આ સંસાર અસાર છે. તે દીવસ હું ધન્ય માનીશ કે જ્યારે હું વૈરાગ્ય ભાવે સંસાર ત્યાગી આપ સ્વભાવમાં રમીશ. તે દીવસ હું ધન્ય માનીશ કે, જ્યારે આત્મ તત્ત્વની પ્રીતિમાં માફ ચિત્ત હાગશે આ સંસારમાં કેવલ દુઃખનો પ્રાગભાર છે. ફક્ત એક

આત્મહિત કરવું તેજ સાર છે. આત્મા હવે કેમ
આલસ કરે છે ? શું સંસારમાં અમર રહેવાનો છું ?
તારી ભવમાં ગી ગતિ થશે ? ચેત ચેત કાઠ સપાટા
દેત. તું ક્યાંથી આવ્યો અને ક્યાં જઈશ તે વિચાર.
આયુષ્ય સમયે સમયે ઘટે છે. ધર્મ કર ધર્મ કર.

પરમાત્મા સદૃશ અંતરાત્મા જાણે છે કે હું અ-
રૂપી છું, અજર છું, અવિનાશી છું, અખંડ છું, અ-
નાદિ છું, અનંતસુખમય છું, શરીર, મન લેશ્યા,
વાણી તે થકી હું ભિન્ન છું. છતાં પણ અનાદિકા-
ળથી ચેતન પરભવયોગે ભૂલ કરે છે. ભાગ્યેજ આ-
ત્માને ભવનો ભય લાગતો હશે. પૌદ્ગલીક સુખમાં
મગ્ન થએલો આત્મા, પોતાને બીજાના કરતાં અધીક
માને છે. અને ધર્મ માર્ગ તરફ લક્ષ આપતો નથી.
જાણે હું અમર છું એવા વિચારથી દ્રઢ સંકલ્પ ક-
રી ક્ષણીક વસ્તુઓમાં આત્મા અજ્ઞાન ભાવે અહં-
ભાવ ધારણ કરે છે. સ્ત્રી, પુત્ર, ધનાદિક પરવસ્તુ-
ઓના લોભે હરી આત્મા, ક્રોધ, માન માયા, આદિ
કષાયોની પરંપરાને વધારી કર્મથી ભારે થાય છે,
શરીરમાં રહેલા આત્માનેજ, પ્રશ્ન પુછો કે-હું ચેતન

તને સંસાર પ્યારો લાગે છે કે મુક્તિ ? જો સંસાર પ્યારો લાગતો હોય તો તું હજી કંઈ તત્વ સમજ્યો નથી એમ જણાય છે. અને જો તને મુક્તિ પામવાની ઇચ્છા હોય તો કેમ પરવસ્તુને પોતાની માની મુંઝાય છે—રાગ દ્વેષાદિનો નાશ થાય તેમ કેમ પ્રવૃત્તિ કરતો નથી ? જળમાં જોકે કમળ રહે છે તોપણ તે જળથી ન્યાંડું રહે છે, તેમ તારી ઇચ્છા કેમ થતી નથી ? ધડીમાં શોક કરે છે, ધડીમાં હસે છે. એમ જુદા જુદા ભાવ ધારણ કરે છે એ સર્વ બહિરાત્મ-પણાનું લક્ષણ છે. પરની નિંદા કરવી, અદેખાઈ કરવી, એ સર્વ બહિરાત્મભાવનું લક્ષણ છે. પરમાં મારા પણાની બુદ્ધિ છે. તેનો ત્યાગ કર, અને આત્મામાં અનંત ગુણ છે. તે પોતાના છે. તેમ નિશ્ચય કર. જે જે વસ્તુઓ આંખે દેખાય છે, તે થકી હું ન્યારો છું. એમ પુનઃ પુનઃ મનમાં ભાવ. હવે તેથી પણ આગળ વધી વિચાર કે મારી કોઈ નિંદા કરે છે. અગર મને વખાણે છે, અગર માંડું કોઈ બૂંડું કરે છે, એ સર્વ આત્માને ઘટે કે ? પુદ્ગલને ઘટે. આત્માની નિંદા કરવાને કોઈ સમર્થ નથી. આત્મા-

નું ક્રોધનાથી ભૂંડું થવાનું નથી. નિંદા અગર સ્તુતી
એ શરીરની ઉપાધિ છે. ત્યાંસુધી સિદ્ધ પરમાત્માની
ક્રોધ નિંદા કરો અગર સ્તુતિ કરો. પણ તેથી કંઈ
સિદ્ધતા જીવોને નિંદા અગર સ્તુતિથી કંઈ પણ ન-
થી. તેમ આત્મા ધારે તો તેને પણ છે. શરીરમાં
વ્યાપીને રહેલો અરૂપી આત્મા, શરીર પ્રપંચનો ક્યારે
લાગ કરશે, અને અશરીરી ક્યારે થશે ? એ આ-
ત્મા જ્યાં સુધી પાંચ પ્રકારનાં શરીરરૂપ કેદખાનામાં
વસેલો છે, ત્યાં સુધી તાત્વીક સુખભૂત મુક્તિપદ
કેવી રીતે મેળવી શકે. જ્યાં સુધી શરીર છે. ત્યાં
સુધી દુઃખનું દુઃખ કર્મવડે કરી શરીર અને શરી-
રની પૌત્રગલીક સુખ દુઃખનો ઉપભોગ આ પાછાં
તેજ શરીર કર્મ એમ અનંતભવથી વર્તુ આવ્યું છે.
અને હજી ક્યાં સુધી વશે. જ્યાં સુધી આત્માએ
શરીરના સોજની નારક પરવસ્તુથી મોટાઈ માની
છે. ત્યાં સુધી. અંતરની મોટાઈ કહો શી રીતે પા-
મી શકાય—મહિરાત્મા અંતરાત્મપદ જ્યારે અનુભવે
છે, ત્યારે રાગાદિક શત્રુઓ સ્વતઃ દૂર થાય છે. જેમ
જેમ અંતરાત્મા પરમાત્મવદ્નું ધ્યાન ધરે છે. તેમ

તેમ આત્માને અનહદ સુખ ઉત્પન્ન થાય છે. તે જાણે. ખીજને કહેવું અશક્ય છે. સ્વઅનુભવ પ્રમાણી ભૂત છે, શત્રુ છે, અમુક માંડ હિત કરનાર છે. એ પ્રત્યય પણ જૂઠો છે. આત્મા સર્વેના સિદ્ધ સમાન છે, ભિન્ન ભિન્નપણું દરેક જીવોનું દેખાય છે. તે કર્મથકી એ કર્મ કલંક આત્માથકી ટળતાં અંતરાત્મા તેજ પરમાત્મા રૂપે થતાં પશ્ચાત્ કોઇનું ધ્યાન કરવાની જરૂર પડતી નથી. પરમાત્માપદ એજ હિતકારી છે પરમાત્માપદ પામવા દરેક જીવો ઇચ્છા કરે છે. પરમાત્માનું સ્મરણ કરે છે. પણ પરમાત્મા કોને કહે છે ? તે કેવા છે પરમાત્મા અને તારામાં શો ફેર છે. પરમાત્મા પણ આત્મા માં રહેલું છે કે-ખીજે ઠેકાણે ઇલાદિ વિશેષ સ્વરૂપ સમજતાં, પરમાત્માપણું આત્મામાં ભાસતાં આત્મા તેજ પરમાત્મારૂપે થશે. હતિ.

હવે આત્મા સંબંધી વિવેચન કરતાં કહેવાનું કે-આત્મા તેજ પરમાત્મા રૂપે થાય તેજ આત્માની મુક્તિ જાણવી. આત્માના અસંખ્યાત પ્રદેશોમાં કર્મ ભાગ્યાં છે. તે પ્રદેશો થકી કર્મનું દૂર થવું તેના માટે

શ્રી તીર્થંકર મહારાજએ જે પ્રકારના ધર્મ બતાવ્યા છે. ૧ શ્રાવક ધર્મ. ૨ સાધુ ધર્મ. શ્રાવકને બાર વ્રત પાળવાનાં હોય છે, અને સાધુ મહારાજને પંચ મહાવ્રત પાળવાનાં હોય છે. એ જે પ્રકારના ધર્મ તીર્થંકર મહારાજએ કેવળજ્ઞાનથી કથન કર્યા છે. માટે મુક્તિ અભિલાષી ભવ્યજીવોને તે જે ધર્મમાંથી કોઈપણ ધર્મ આદરવા યોગ્ય છે. કારણ કે જાણ્યાનું ફળ વિરતીપણું છે, અને વિરતીનું ફળ કર્મની નિર્જરા છે, અને નિર્જરાનું ફળ મોક્ષ છે. એમ તીર્થંકર મહારાજ કહે છે. જે જીવો છતિ શક્તિએ વિરતીપણું આદરતા નથી તેઓએ જાણ્યાનું ફળ મેળવ્યું નહીં. જે જીવોએ જૈન ધર્મને ઓળખ્યો છે, ધર્મની શ્રદ્ધા કરી છે તેમને જો વિરતીપણું પ્રાપ્ત થશે નહીં તો બીજા કોને થશે ? પુરુષાર્થપણું ફેરવે નહીં તો પછી શી રીતે કર્મને નાશ થઈ શકે ? આજસુ થઈને બેસી રહેવાથી કાર્ય સિદ્ધ થતું નથી. આત્મામાં નિરોભાવે અનંત શક્તિ રહેલી છે. પુદ્ગલ દ્વંડ્વ કરતાં પણ આત્માની શક્તિ અત્યંત છે. તે શક્તિ ઉદ્યોગ કરવાથી પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. જેમ જે-

મ આત્મા આપ સ્વભાવે રમે, અને પરભાવનો ત્યાગ
 કરે તેમ તેમ કર્મો નાશ થાય, અને કર્મ નાશ થ-
 તાં આત્મ શક્તિ પ્રગટ થતી જશે. એ આત્મ શક્તિ
 આત્મામાં છે. જ્ઞાન દર્શન ચરિત્ર પણ આત્મામાં છે.
 જ્ઞાનાદિક ગુણો આધેય છે અને જ્ઞાન આધાર છે.
 આત્માને છોડી જ્ઞાન બીજે ઠેકાણે રહેતું નથી દાર-
 શુ કે ગુણ ગુણીને છોડી બીજે ઠેકાણે રહેતો નથી.
 આત્મામાં રહેલા જ્ઞાન ગુણની એવી શક્તિ છે કે—
 લોકાલોકતું સ્વરૂપ સમ્યક્ રીતે જાણી શકે—પણ
 આત્મા હાલ શું કરે? કર્મથી ઘેરાએલો છે તેથી
 આત્મા પોતે રાંક જેવો બની ગયો છે. દરેક આ-
 ત્માઓની સ્થિતિ તો જુઓ—કેવી કેવી પુદ્ગલોની
 આકૃતિઓ ધારણ કરી આત્માઓ શરીરને વિષે રહ્યા
 છે વસ્તુતઃ વિચારી જોતાં પુદ્ગળ સ્વરૂપ શરીરો
 વિનાશી છે. આત્માઓએ એવાં અનંત શરીરો ધા-
 રણ કર્યાં. ચંદ્રદરાજ લોકમાં એવી કોઈ જગ્યા નથી
 કે જ્યાં આત્મા ગયા વિના રહેલો હોય; આ આ-
 ત્માએ ચંદ્રદરાજ લોકમાં રહેલા પુદ્ગલ દ્રવ્યોને આ-
 ધારપણે પરિણમાવ્યા તોપણ હજી આત્મા પુદ્ગલ

૩૫ એંઠથી ખુશી થાય છે. અહો! આત્માની કેવી સ્થિતિ? સંસારમાં રહેલા અનંત જીવોની સાથે આત્માએ દરેક દરેક જીવ સાથે અનંતિ વાર સગપણ કર્યાં. દુનિયામાં જેટલી જાતિ કહેવાય છે તેટલી સર્વ જાતિમાં આત્મા ઉત્પન્ન થયો, આત્મા બટાટા રૂપે થયો, આત્મા લસણ રૂપે થયો, આત્મા 'દુંગળી' રૂપે થયો, આત્મા ઝાડ રૂપે થયો, આત્મા જનવર રૂપે થયો, આત્મા બે ચાર રૂપે થયો. આત્મા દેવ લોકમાં ઉત્પન્ન થયો. નરક ગતિમાં જઈ આવ્યો. ચારે ગતિમાં અનંતિ અનંતિ વાર વિચિત્ર શરીર ધારણ કરી આત્મા ભટકતો ભટકતો અત્યંત દુઃખ પામ્યો. હજી પણ ચાર ગતિના ફેરા ટળ્યા નથી તોપણ આત્મા તો ધન, સ્ત્રી, પુત્ર, ઘર, હાટ વિગેરે જે પોતાનું માની બધું આત્મહિત વિસરી ગયો. તે પોતાની ભૂલ આત્મા તું પોતે. દેખ.

આત્મા પોતે વિચારે કે, સારાં નરસાં જે કર્મ તું કરે છે તે તારે ભોગવવાં પડશે. સૂયડાંગ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે—**एकौकरेकम्मं फलमचित्तास्सिक्कड समणु वहरि एकोजाग्रह मरइय परलोचं एक्कड जाइ=भावार्थः**

એકલો જીવ કર્મ કરે છે, અને તેનું ફળ પણ જીવ એકલો ભોગવે છે. એકલો ઉત્પન્ન થાય છે અને એકલો મરે છે. અને પરલોકમાં પણ એકલો જાય છે. પણ સગા સખાંધી કોઈ સાથે આવતું નથી. આત્મા ઉદાસીન ભાવે વિચારે તો આ સંસારમાં સર્વ વસ્તુઓ વૈરાગ્યનું કારણ છે. દરેક વસ્તુથી વૈરાગ્ય થઈ શકે. કહ્યું છે કે યથાપ્રકારાયાવંતઃ સંસારાવેશહેતવઃ તાવંતસ્ત દ્વિપર્યાસાઃ નિર્વાણાવેશહેતવઃ ॥ ભાવાર્થ= જેટલા પદાર્થો દેખવાથી સંસારની વૃદ્ધિના કારણો થાય છે તેટલાજ પદાર્થો મોક્ષ સુખ પ્રાપ્તિના કારણ બૃત છે. આ સંસાર સ્વપ્નમાં દેખાએલી વસ્તુના જેવો ક્ષણીક છે. સ્વપ્ને દૃષ્ટં યથા પુંસઃ ક્ષણ માત્રં સુસ્વાયતે પ્રબુદ્ધસ્ય ન તત્ કિંચિત્ એવં વિષય જં સુખં ભાવાર્થઃ સ્વપ્નામાં કંઈ સારી વસ્તુ દેખવામાં આવે છે તો તે જેમ જ્યાં સુધી સ્વપ્ન રહે છે ત્યાં સુધી સુખના માટે થાય છે. તેમ આ સંસારમાં વિષયોથી થયેલું સુખ પણ થોડી વાર રહે છે. અને અંતે દુઃખજ ભોગવવું પડે છે. ખસતી ચળથી ખણવાથી આત્માને જરા સાર લાગે છે. પણ પશ્ચાત્ ખસતી

વૃદ્ધિ થવાથી દુઃખ ભોગવવું પડે છે. જ્યાં જીવ
અત્યંત સુખની આશાથી રાગ કરે છે ત્યાં કોઈ
વખત દેવ પણ થાય છે. સંસારમાં સૌ સ્વાર્થનું સ-
ગું છે. કલું છે કે—

દુહા.

સ્વાર્થીયો સંસાર ત્યાં સુખની વ્યાપ્તિ આશા.
સ્વાર્થ આપ સ્વરૂપનો કરતાં કર્મ વિનાશ. ॥૧॥
સ્ત્રી ધન માહરુ માહરુ કરતો જીવ દુઃખ પાય;
મારુ માહરી પાસ એમ સમજતાં શિવ પાય. ॥૨॥
પર પુદગલની આશમાં, જીવ મટકે નિશદીન;
પગ આશા વ્યુ સિદ્ધશે, કર્મ ગતિ જ્યાં હીન. ॥૩॥
જેતી શકે તો જેતલે, જાવે ફોકટ કાલ;
મૃત્યુ માથે ગાજતું તેનો કર તું ચ્યાલ. ॥૪॥
રાજા રંક મરી ગયા, તું પણ જાણશ માહ;
અંધ થઈ સંસારમાં, મેં હોય કરે સગાઈ. ॥૫॥
ધર્મ કર્મ એક સાર છે, તે તું હૃદયે ધાર;
આતમભાવે સ્થીર થઈ, શાશ્વત શિવ ધર પ્યાર. ॥૬॥

આ સંસારમાં મનુષ્ય દેહે કરી જીવ જ્યારે
મોતીના ઉદરમાં ઉત્પન્ન થયો, ત્યાં ગર્ભનું દુઃખ અ-

નંતુ ભાગ્યું. ઉંધે મસ્તકે કરી આ જીવ માતાના પેટમાં રહ્યો. ત્યાં બોલી પણ શકાય નહીં. વિષ્ણુ અને મૂત્રમાં આ જીવ લપટાઈ રહ્યો હતો, અને હાલ તે દુઃખ વીસરી ગયો. બાલ્યાવસ્થા પણ અજ્ઞાન દશામાં ગાળી. જીવ શી વસ્તુ છે, જીવ ક્યાંથી આવ્યો અને ક્યાં જશે, મારી સાથે શું આવશે, તેનો વિચાર બાલ્યાવસ્થામાં થઈ શક્યો નહીં. યુવાવસ્થા જીવે પ્રાપ્ત કરી. પણ હજી તત્વની વાત ઉપર જીવ લક્ષ આપતો નથી. અરે, હવે ક્યારે તત્વનો વિચાર જીવ કરશે, એની પરભવમાં શી ગતિ થશે? ક્રોધ, માન, માયા અને લોભતો આત્માને વારંવાર છેતરે છે. આત્મા છેતરાય છે. પણ આત્મા, તું હવે વિચાર કે, એ કષાયના યોગથી તું ચાર ગતિમાં ભટકે છે. અનાદિ કાલથી એ તારી સાથે લાગ્યા છે. એ કષાય અભવી જીવ આશ્રી અનાદિ અનંતને ભાંગે છે. ભવી જીવ આશ્રી અનાદિ સાંત ભાંગે છે. સંસારનું ખીજ કષાય છે. કષાય રૂપ ખીજનો નાશ થતાં શ્રવણ સંસારનો નાશ થવાનો. ચાર ગતિરૂપ જે સંસાર છે તેનો કોઈ દીવસ નાશ થતો નથી

પણ ચાર ગતિરૂપ સંસારમાં ભટકવાનો નાશ થયો.
એમ સમજવું. ભણીને ગણીને પણ અંતે રાગ દે-
પાદિ નાશ થાય તેમ કરવાનું છે. શ્રી યશોવિજયજી
ઉપાધ્યાયજી કહે છે. પઢી પાર ક્યો પાવનો મિટયો
ન મનકો ચાર, ક્યાં કોલુકે વેષકું ધરહી કોસ હ-
જાર. ॥ ૧ ॥ જીનેશ્વર ભગવંતે કથન કરેલાં તત્ત્વો
જાણી સદહી આદરવા યોગ્ય હોય તેને આદરવાં
અને ત્યાગ કરવાને યોગ્ય હોય તેનો ત્યાગ કરવો.
શ્રી તીર્થંકર મહારાજને અનંત જ્ઞાને કરી જે વસ્તુ-
નું જેવું સ્વરૂપ જાણ્યું તેવું પ્રકાશ્યું છે. નિગોદાદિ-
કનું સ્વરૂપ અદ્વયબુદ્ધિથી યુક્તિપૂર્વક સમજવામાં
આવે તહીં તોપણ શ્રદ્ધાગમ્ય તે જાણવું. ભવ્યે!
વિચારો કે—તીર્થંકર મહારાજનાં વચનો સાંભળી
સમજી પ્રમાદ નિંદા વિગેરેમાં નક મો વખત ગાળી-
શું તો પછી જાણ્યું તે પણ નહીં જાણ્યા જેવું
થશે. કાલ જે શુભ કૃત્ય કરવાનું હોય તે આજ
કરી લેવું. ઘડી એકનો ભરૂંસો નથી. સમયે સમયે
મર્યુએ કરી આયુષ્ય ઘટ્ટતું જાય છે. વખત વહી
જશે. મનનું ચિંતનનું મનમાં રહેશે માટે એતન પ્ર-

માદરૂપ નિંદ્રાનો ત્યાગ કરી તારું ભણું કરવા ઉઠ. તારું ભણું તારા વિના બીજાથી થવાનું નથી. આ લેખ વાંચે છે તે પહેલાં તું શું કામ કરતો હતો ? સાંઈ કે ખોટું ? તે કામ સાથે પરભવમાં આવશે કે નહીં ? આમ એક દીવસમાં સૂર્યની પણ ત્રણ અવસ્થા થાય છે. તો તું ચેતન મનમાં વિચાર કે— તારો ઘડી પછી કેવી અવસ્થા થશે આયુષ્યનો ભરોસો નથી. દાન, શીયલ, તપ, ભાવ, એ ચાર ભેદે કરી ધર્મ આરાધન કરી લે. એજ સાર છે.

દાન શીયલ અને તપ ભાવના એ ચાર પ્રકારે ધર્મનું સાધન કરવું તે પણ પરમાત્મપદ પામવાને માટેજ. પરમાત્મપદની આકાંક્ષા રાખી ધર્મ કૃત્ય કરવું સફળ છે, કર્તિદાન, ઉચિતદાન આ આત્માએ ઘણી વાર કર્યાં પણ હજી તેના પાર આવ્યો નથી. અને આત્મા હજી ભટકે છે તેનું કારણ પણ તેજ. અભયદાન અને સુપાત્ર દાન થકી આત્મા પરમાત્મપદ પામી શકે છે. અભયદાન બે પ્રકારે છે. ૧ દ્રવ્ય અભયદાન ૨ ભાવ અભયદાન, પ્રાણીઓને પ્રાણીઓનું રક્ષણ કરવું અર્થાત્ પ્રાણીઓને મારતાં અટકાવ

વધું તેને દ્રવ્ય અભયદાન કહે છે. જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરાવવો. જીવોને આત્માના સ્વરૂપની સમજણ પાડવી. નવતત્ત્વ, પદ્મવ્ય, સાતનય, સમભંગી વિગેરેનું સ્વરૂપ સમજાવવું, અને કુદેવ કુચુર અને કુધર્મની ખરાબ પ્રવૃત્તિ જીવોને લાગેલી છે તેનો ત્યાગ કરાવવો. તેને માત્ર અભયદાન કહે છે. વળી અભયદાનના બે ભેદ છે. ૧ સ્વઅભયદાન ૨ પરઅભયદાન.

પોતાનો આત્મા મિથ્યાત્વ અવિરતિ કષાય અને અશુભ યોગે કરી કર્મ ગ્રહણ કરતો ચાર ગતિમાં ભટકે છે. તેનું કારણ ઉપરના હેતુઓ છે. અમિથ્યાત્વાદિક શત્રુઓ. અનાદિ કાળથી આત્માને ચાર ગતિમાં રખડાવે છે. અને મોક્ષ જતાં અટકાવે છે, સર્વ સંસારી જીવોના તે શત્રુઓ છે. એ શત્રુઓનો ત્યાગ કરવો તે પોતાના આત્માને અભયદાન આપ્યું કહી શકાય વળી બીજા પણ યોગ્ય જીવોને આત્માનું સ્વરૂપ સમજાવવું. અને ભગ્યોને સત્યોપદેશ આપવો કે ભગ્ય જીવો તમો કર્મના યોગે ચોરાશી લાખ જીવા મોનિમાં ભટકો છો. અને તે કર્મ બંધનું કારણ પણ મિથ્યાત્વ અવિરતિ કષાય અને યોગ

છે. એનો તમે ત્યાગ કરશો. અને સ્વસ્વભાવે રમ-
 શો તો તમે પોતપોતાના આત્માઓને લાગેલાં કર્મ
 દૂર કરી શકશો, એમ બીજાઓને કહેવું તે પર
 અમયદાન બાણવું. ધર્મ ધર્મ કરતો જગ સૌ ફરે છે.
 પણ ધર્મનો સાર વીરલા બાણી શકે છે. શ્રી દેવચં-
 દ્રજી મહારાજ કહે છે કે-સ્વગુણ રક્ષણા તેહધર્મ
 સ્વગુણ વિધ્વંસણા તે અધર્મ । भावभध्यात्म अनुगत
 प्रवृत्ति तेहर्था होय संसार छित्ति ॥ ૧ ॥ આત્માના
 જ્ઞાનાદિ ગુણોનું રક્ષણ કરવું. અર્થાત્ કર્મના આચ્છા-
 દનથી આત્માના ગુણો ઢંકાયા છે. તે જ્ઞાનાવર્ણ્યા-
 દિ કર્મનો નાશ કરવો. અને પોતાના ગુણોનો કર્મ
 થકી નાશ થવા દેવો નહીં. તેનું નામ ધર્મ છે. જે
 કે આત્માના ગુણોનો નાશ થતો નથી. તોપણ કર્મ-
 ની વર્ગણીઓએ કરી આત્માના ગુણો પોતપોતાનું
 જે જે કાર્ય છે. તે તે બજવી શકતા નથી. તેની
 અપેક્ષાએ ગુણોનો નાશ સમજવો. જેમ સૂર્યના પ્ર-
 કાશનું આચ્છાદન વાદળાં કરે છે. પણ તેથી કંઈ
 સૂર્યનો પ્રકાશ સર્વથા નાશ પામતો નથી. કર્મનો
 એવોજ સ્વભાવ છે કે તે આત્માના ગુણોનું આચ્છા-

દન કરે છે. દરેક આત્માઓ કર્મના યોગ બધમાં ભટકે છે. એ કર્મ બીજ બીજી જાય તો આ ઉપાધી સર્વે ટળી જાય. એ કર્મની ઉપાધિથી જન્મ જરા મરણ વિગેરે અનેક દુઃખો આત્મા પામે છે. અનંત શક્તિનો ધણી આત્મા છતાં બીયારે આત્મા આ શરીરમાં વસ્યો છે. કેવી વિટંબણા, કર્મની ગતિ ન્યારી છે.

દુહા.

ન્યારી કર્મ ગતિ જિહાં, ઉદ્યમથી શું થાય;
પણ ઉદ્યમ કરવા થકી, ભાવી સર્વ ગ્રહાય. ॥૧॥
ઉદ્યમ સ્વજ્ઞ કર ગ્રહી, કર્મ રિપુ કર નાશ;
નાશ કર્મ રિપુ યદા, તબ તુજ ત્રિભુવન દાસ. ॥૨॥
લાવું પીવું પહેરવું, રમવું મમવું દુઃખ;
આપો આષ વિચારતાં, હોવે શાશ્વત સુખ. ॥૩॥
બહિરાત્મ ભાવે કરી, જીવ ભટકે સંસાર;
અંતર આત્મ પદ લહી, પામે ભવજલ પાર. ॥૪॥

જીવો સુખની આશાએ દેશ વિદેશ ગમન કરે છે, ઘાસપાણ્ય કરે છે, રાત્રી દીવસ સુખની આશાનું

એ મનમાં અનેક પ્રકારની ચિંતાઓ કરે છે. અનેક પ્રકારના વ્યાપારો કરે છે. પણ પુણ્ય યોગે સમજી શકાય તો સમજી લો કે, આ દુનીયામાં દૃશ્ય પદાર્થમાં સુખ નથી પણ સુખનું સાધન છે. આત્મા થકી દૃશ્ય પદાર્થ થકી અળગો છે. દૃશ્ય પદાર્થ પૌદ્ગલીક સુખનું કારણ છે. પૌદ્ગલીક સુખ સાદિ સાંત ભાંગે છે. પૌદ્ગલીક સુખ થકી આત્માને ખરો શાંતિ થતી નથી. કારણ કે પૌદ્ગલીક સુખના અનુભવ તો આત્માએ અનંતિવાર દેવલોક વિગેરેમાં કર્યા પણ તે થકી આત્મા શાંતિ પામ્યો નહી. શાંતિ પદ પ્રાપ્ત થોમ્ય તો સહજ શુદ્ધ આત્મ સુખ છે. પુણ્ય અને પાપના સંપૂર્ણ ક્ષય થએ છતે તાત્વીક સુખ આત્માનું પ્રકાશે છે તાત્વીક સુખ આત્માને વિષે પ્રગટ થએલું સાદિ અનંતમે ભાંગે છે. આત્મામાં પહેલાં એ તાત્વીક સુખ નિરોભાવે હતું. તેનું આવિર્ભાવે થયું. તેનેજ સુખ ઉત્પન્ન થયું એમ વ્યવહારાય છે. બાહ્ય પદાર્થોમાં સુખ નથી એવી દૃઢ કલ્પના આત્માને વિષે કરવા. બાહ્ય પદાર્થોના ઉપલોગમાં દુઃખ છે એવી દૃઢ કલ્પના આત્માને વિ-

પે કરવી. એ એ પ્રકારની કલ્પનાઓનું વારંવાર સ્મરણ કરવું એમ કરવાથી આત્માનો પરમાવમાં પ્રવૃત્તિ થશે નહીં. પ્રવૃત્તિ ત્રણ પ્રકારની છે. ૧ પુણ્ય પ્રવૃત્તિ. ૨ પાપ પ્રવૃત્તિ. ૩ પરમાર્થ પ્રવૃત્તિ આ ત્રણ પ્રવૃત્તિમાંથી કોઈ પણ પ્રવૃત્તિ જીવ હર વખત કર્યા કરે છે, અજ્ઞાની જીવ પાપ પ્રવૃત્તિમાં મગ્ન રહે છે. હિંસા જૂઠું ચોરી. અબ્રહ્મ લોભ માન, માયા, અદેખાઈ, કલેશ, મમતા, નિંદા વગેરે પાપ પ્રવૃત્તિ જીવ અજ્ઞાનથી કરી અશુભ કર્મ રાશિ સંચય કરી નરકની ગોદમાં દુઃખનો અનુભવ કરવા પધારે છે. દાન, તપ શુભ ભાવરૂપ પ્રવૃત્તિ જીવ કરતો છતો સારી ગતિમાં જાય છે. અને ત્યાં પુણ્યનાં ફળો પામી અપર ગતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે. પુણ્ય અને પાપ પ્રવૃત્તિઓનું સ્વરૂપ એટલું સમજ્યો ત્યારે તે આશ્ચર્ય પામી મનમાં વિચારવા લાગ્યો કે અહીં મેં એ પ્રકારની પ્રવૃત્તિમાં જ લવોલવ ગાળ્યા છે. અનાદિ કાળથી એ એ પ્રવૃત્તિઓ મેં આદરી છે હજી પણ હું તેમને વળગી રહ્યો છું એ એ પ્રવૃત્તિઓ હવે છે. પુણ્ય અને પાપને જ લક્ષી ને હું પ્રવૃત્તિ

કરું છું, તે યોગ્ય નથી એમ કરતાં હું સંસારમાંથી છુટી શકીશ નહીં, કારણ કે એ બે પ્રવૃત્તિઓ મુ-
સાર વૃક્ષના મૂળ સમાન છે. હવે ત્યારે ચેતને મન-
માં ધાર્યું કે—ત્યારે એ બે પ્રવૃત્તિઓનો ત્યાગ કરી
પરમાર્થ પ્રવૃત્તિ કે જે ઉત્કૃષ્ટ અર્થ જે મોક્ષ તેના
માટે જે પ્રવૃત્તિ કરવી તે યોગ્ય છે. તે પરમાર્થ
પ્રવૃત્તિ કરતાં પહેલાં અહંકાર, મમકાર, નિંદા, આ-
પખાણ, પરદોષકથન, સંસારીક મોટાઈ, કલેશ, કુ-
ષ્ટ વચન વદવું, મનમાં માહું ચિંતવવું, અદેખાઈ,
કૂડકપટ, લોભ, મોહ, ઇલાદિ દોષોનો ત્યાગ કરી
શુદ્ધ થયા બાદઃ આત્મા પરમાર્થ પ્રવૃત્તિ કરી શકે છે.
વૈરાગ્ય, શમ, ક્ષમા, નિર્લોભતા=ઉદાસીનતા બહિરા-
તમભાવનો ત્યાગ. દેવ ગુરૂ ધર્મની શ્રદ્ધા, મોક્ષની
ધૃત્તિ, ઇલાદિ ગુણો પ્રાપ્ત થતાં આત્માજે તે પરમાર્થ
પ્રવૃત્તિરૂપ ચાકે ચઢી શુદ્ધ પરમાત્મ સ્વરૂપ પોતાનું
પોતાનામાં પ્રગટાવી જન્મ મરણાદિ રોગોનો ત્યાગ
કરી શાશ્વત શાંતિપદ જે મોક્ષ તેમાં બિરાજી અનં-
તરત્નગ્રમીનો આત્મા અધિષ્ઠાતા બને છે. શાશ્વત-
પદનું મુખ્ય કારણ પરમાર્થ પ્રવૃત્તિ છે, વીતરાગ

આજ્ઞા મુજબ પુણ્ય પાપ પરિહારક શુદ્ધ ચારિત્રની
કરુણી તેજ પરમાર્થ પ્રવૃત્તિ પામ્યા જીવો અનંતા
મુકતે ગયા જાય છે. અને જશે ઉપાદેય તેજ છે,

આત્મતત્ત્વવિદ્ મહાત્માઓએ મોક્ષતત્ત્વ ઉપાદેય
જાણી પરમાર્થ પ્રવૃત્તિયો ને પરમાત્મપદ લક્ષે સ્થીર
સ્થાપવી હિતાહિત જાણનાર કૃત્યાકૃત્ય જાણનાર
આત્મા છે. ચાર ગતિમાં ૨૨નાર પણ આત્મા. ચાર
ગતિથી છુટનાર પણ આત્મા છે. એ આત્મતત્ત્વ શુદ્ધ
નિર્મળ થાય તેમ સાતુકૂળ ક્રિયા, દાન, તપ જપનું
અવલંબન કરવું જોઈએ. આ જગતનાં વ્યવહારથી
મનાયલા સુપાના સાધનભૂત, વંધા, પુત્ર, સ્ત્રી, ધન,
ઘોડા, ગાડી, ગૃહ, મિષ્ટાન વગેરેને પ્રાપ્ત કરવા જોવા
પુનઃ પુનઃ ઇચ્છા કરે છે. તથાપિ સર્વને તે શા
હેતુથી મળી શકતાં નથી અને મળેલ નથી તો તે
શા કારણથી મળે છે તેનો યોગ્ય વિચાર કરી તેમ
દૃષ્ટિથી કરીને કષ્ટાદેય હેય પણું વિચારવું. તથા આ
લોકમાં સર્વને ચિરકાલ જીવવાની આશા છતાં જી-
વી શકાતું નથી. અને ઇચ્છા વિના મૃત્યુને સ્વીકા-
રવું પડે છે. તો એ જીવન મરણ સાથી મળે છે

અને જીવન મરણ શાથી ટળે છે. તેનો જ્ઞાનદૃષ્ટિથી વિચાર કરી અક્ષય સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરવો. કોઈ વખત આત્મા શોક કરે છે. કોઈ વખત હસે છે, કોઈ વખત રૂદન કરે છે. તેનું મુખ્ય કારણ શું છે તે જાણી તેનો ત્યાગ કરવા પ્રયત્ન કરવો. આ શરીર નાનાથી મોટું કેવી રીતે થયું અને તેમાં હાનિવૃદ્ધિ કેવી રીતે થાય છે. તેનો વિચાર કરી હેય નો ત્યાગ કરી ઇષમાં પ્રવૃત્તિ કરવી પરમ પુરુષાર્થ ને સાધી લેવામાં અનુકૂલ એવું આ મનુષ્ય શરીર પુનઃ પુનઃ પ્રાપ્ત થશે. એવો નિયમ નથી. તેથી સદા દુર્લભ એવા આ મનુષ્ય શરીરને પ્રાપ્ત તમે પ્રમાદ રહિતપણે પરમપદને સાધવાના નિશ્ચયવાળા થઈને યોગ્ય સાધનોને સેવવાં.

આ સંસારમાં અનેક જન્મ પામીને પણ જ્યારે આ સંસારના વિષય પદાર્થની પ્રબલ આસક્તિથી મનુષ્ય મૂકાય છે, ત્યારેજ મુક્તત્વના અધિકારને પામે છે માટે કાલાંતરે પણ જે સેવ્યા વિના દુઃખનો અંત આવવાનો નથી એવાં મુક્તિ સુખનાં સાધનોને આગ્રહથી સેવવા વિચારવું.

આ મનુષ્ય લોકમાં વસનારા બધ્યો તમે આ લોકનાજ શ્રેષ્ઠ સુખની ઇચ્છાએ આયુષ્ય ઃગાળશે નહિ. પુનઃ પુનઃ આવી શ્રેષ્ઠ સામગ્રી પામવા મુસ્કેલ છે. હે ચેતન તું મનમાં સમજ કે કોઈનું અહિત ન કરવાથી તથા ન ઇચ્છવાથી તેમજ સર્વ જીવોનું કલ્યાણ ઇચ્છવાથી આત્મા નિર્મળ થશે. અને તદ્દ્વારા પરસ્પરના દ્વેષનો ત્યાગ કરીને પોતાનું હિત સાધવાને નિર્મળ થા. હે આત્મા નિર્મળતા અત્યંત છે. અનુમેય છે. તું કંઈ કરી મલીન થયો છે. શુદ્ધ નિર્મળતા તું આત્મ સ્વભાવે રમીશ તો મળશે. તેલમાં પડેલી માખીની પેઠે જો પરભાવે રમીશ તો મલીનતા પામીશ.

દુહા.

આશા તૃષ્ણાઈ કરી, મન જ્યારે ત્યાં મટકાય;
પર આશા તે દુઃખ છે, પળ તે નવી સમજાય. ૧
પર આશાથી રાગ દ્વેષ, શોક હર્ષ મન થાય;
પર વસ્તુ નહિ આત્મની ત્યાં કિમ્મત જણાય. ૨
હું ન્યારોં મર વસ્તુથી, શુદ્ધાનંદ સ્વરૂપ;
સકલ સિદ્ધિ મંડારહું, શિવરમણીનો મૂળ.

કોની સાથે હું વડું, હસુ રસુ હું કેમ;
 હસતો રમતો હું નહિ, નિશ્ચય નયથી એમ. ૪
 આત્મ ધ્યાને હું રહું, એ મુજ શુદ્ધ સ્વભાવ;
 આત્મિક સુખ ઝપજે, એહીજ શિવસુખ દાવ. ૫
 લક્ષ્યું હિત નહિ આત્મનું, તો તું ચાલ સમાન;
 ભવમાં મટકીશ જીવડા, દુઃખી થઈ નાદાન. ૬
 જ્ઞાન ધ્યાન ચારિત્રથી, આત્મહિત થાનાર;
 શુદ્ધિ સુખ શાશ્વત લઈ, પામે મહાજલ પાર. ૭

મનરૂપી માંકડું જેણે વશ કર્યું અને આત્મત-
 શ્વ માં વીતરાગ અત્તા મુલ્ય વ્યવહાર નિશ્ચયનયા-
 નુસારે યથા યોગ્ય જે ભયો પ્રવૃત્તિ કરે છે. તે
 કર્મ કલકનો નાશ કરી અલંકાર પૂર્વે અજ આંવનાથી
 સજ્જન શાશ્વત મુક્તિ તે પામે પૂર્વે શુભી થા-
 વ છે. એ જાણીને ઈચ્છા હોય નહિ. પોતાને
 તથા પરો એ પદ માટે આકાંક્ષા થાઓ અને તે
 મળે. એજ મહાકાંક્ષા

મનરૂપી માંકડું જેણે વશ કર્યું, એવા મહામા-
 યો શાશ્વત પામી શકે છે. કહ્યું છે કે—

મળ મરણં હંદિયમરણ હંદિય મરણે મરંતિ કમ્માહ,
કમ્મ મરણેણ મુરકો તસ્મામળ મારણા વિતિ ॥ ૧ ॥
મન એવ મનુષ્યાણાં કારણં બંધ મોક્ષયોઃ યત્રૈવા લિંગિ-
ગિતા કાંતા તત્રૈવા લિંગિતા સુતા ॥ ૨ ॥

મન મારવાથી ઇદ્રિયો મરે છે. અને ઇદ્રિયો
જ્યારે સ્વવિષયથી વિરામ પામી ત્યારે કર્મનો નાશ
થાય છે અને કર્મનો નાશ થતાં મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય
છે. માટેજ મહાત્માઓ મનવશમાં રાખવા ફરમાવે
છે. માણસ જરા વિચાર કરે છે એટલામાં તો મન
હજારો ગાઉ ફરી આવે છે જે માણસના મનમાં
સંકલ્પ ઉઠતા નથી પરભાવનો ત્યાગ કરે છે. અને
આત્મભાવે રમે છે. તેણે મન વશ કર્યું કહી શ-
કાય. પણ જ્યાં સુધી મન વિકલ્પ સંકલ્પની શ્રે-
ણીઓથી વ્યગ્ર હોય ત્યાં સુધી મન માર્યું કહી શ-
કાય નહીં. કહ્યું છે કે-ચિત્તમેવ હિસંસારો રાગાદિ
ક્લેશ વાસિતં તપૈધનૈર્વિનિમૂક્તં ભવાંત ઇતિ કથ્યતે-
રાગ દ્વેષ આદિ વડે કરી યુક્ત ચિત્ત તેજ સંસાર
રહે અને તરંગાદિ કલેશવડે કરીને રહિત ચિત્તનું
તેજ ભવાંત જાણવો. માણસ એસે છે, પણ મન

તો ફર્યાળ કરે છે. શરીર થાકે છે, પણ મન થા-
કતું નથી. ક્ષણમાં મન કંઈ અને ક્ષણમાં મન
કંઈ એમ સદા મન ભ્રમ્યા કરે છે. જેમ જેમ
માણસ તેને વશ કરવા પ્રયત્ન કરે છે, તેમ તેમ
અળગું તેનાથી મન થાય છે. સમુદ્રનો પાર પામી
શકાતો નથી. મન આકાશમાં ભમે છે. મન પાતા-
ળમાં ભમે છે. કોઈ વખત મન કોઈનું પુર કરવા-
માં વિચાર કરે છે. અને કોઈ વખત લોભે કરી
વ્યાપ્ત હોય છે. કોઈ વખત કપટે કરી મન વ્યાપે
છે. માટે શ્રી કુંથુનાથના સ્તવનમાં શ્રી આનંદજી
મહારાજ કહે છે કે મુક્તિ તળા અભિલાષીત પીયા
જ્ઞાનમે ધ્યાન અભ્યાસ વૈરીહું કંઈ એહવું ચિંતવે નાંચે
અવલે પાસહો કુંથુ જિન ॥ ૧ ॥ મુક્તિના અભિલાષી
પુરુષો તપ તપે છે જ્ઞાન અને ધ્યાનનો અભ્યાસ
કરે છે. તેવા પુરુષોને પણ મન ભ્રમાવી દેઈ અવ-
ળી તરફ દોરી જાય છે, એવું મન વૈરી છે. મન
જેણે સાધ્યું તેણે સર્વ સાધ્યું એમ કહેવામાં કંઈ
બાંધો નથી. જાતે મર્કટ હોય અને તેને વળી મર
પાયો તો છાપરે છાપરે કુદવામાં બાકી રાખે નહિ.

તેમ મન રૂપી માંકડુ અને તેને આર્તધ્યાન અને
રૌદ્રધ્યાનરૂપી દારૂ પાયો તો કર્મ બાંધવામાં બાકી
રહે નહિ. મનની ચપળતા માણસના સંગથી વિશેષ
થાય છે. માટે જેના સંગથી મનમાં દુઃખમાન થાય
તેનો સંગ ત્યાગ કરવો, જેના સંગથી ક્રોધ થાય
તેનો સંગ ત્યાજવો જેની સંગતથી મન વિષયા-
ભિલાષી થાય તેની સંગત વર્જવી. જેમ જેમ મ-
નની સ્થીરતા થાય છે તેમ તેમ સહજ સમાધિ
સુખ અનુભવાય છે. જેમ સંસારમાં ઘણી જંજળ
તેમ મનની ચપળતા વિશેષ જાણવી. મનની ચપ-
ળતાથી કર્મ રાશિનું ગ્રહણ થાય છે. ક્રોધ, માન,
માયા, લોભ, દ્વેષ, અદેખાદિ તૃણા આદિ દોષોનો
નાશ મન મારવાથી થાય છે. યાદ રાખો કે-જેમ
જેમ મન મારવામાં આવશે તેમ તેમ ક્ષમા ગુણ
વૃદ્ધિ પામશે અને આત્મામાં સંતોષાદિ ગુણોનો
વાસ થશે. જેણે મનને વશ કરવું હોય તેણે બા-
હિરની ખટપટોમાં જેથી કંકાસ ઉત્પન્ન થાય, જેથી
કેદારાદિની ઉત્પત્તિ થાય તેવાં કામ કરવાં નહિ. ઉ-
પાધિથી દુઃખ છે અને ઉપાધિ ત્યાગવાથી સુખ

છે. સત્પુરૂષો નિરૂપાધિપણું ચાહે છે. આ નિરૂપાધિ
ગુણુ વરી અનંત જીવો મુકતે ગયા. મહા વિદેહમાં
સંપ્રતિ જાય છે અને જશે. હે ભવ્યો, પરભાવનો
ત્યાગ કરો. અને આત્મ સ્વરૂપે રમો અને મનને
ક્ષણે ક્ષણે ઉપયોગ દેઈ વશમાં કરવાથી દુર્ધ્યાન ટ-
ળશે અને અનુક્રમે મુક્તિ મળશે. **एवम् श्री शान्तिः
शान्तिः शान्तिः**

મન એ આત્માનો પ્રધાન છે. મન જો કમાર્ગે
ચાલે છે તો આત્માને સાતમી નરકમાં લઈ જાય
છે અને તેજ મનથી આત્મા પરમાત્મ પદ પામી
મુક્તિપુરીમાં જઈ વસે છે. ધણો ખરો વ્યવહાર
મનોદ્વારા સંસારી જીવો કરે છે. ઘોડાના કરતાં પણ
મનની ગતિ અધિક છે. તારના કરતાં પણ મનનો
વેગ અધિક છે. વીજળીના કરતાં પણ મનનો વેગ
અધિક છે. સમુદ્ર તરવો સહેલ છે. પણ મનવશ
રાખવું મુશ્કેલ છે. એક ઘડીમાં મનમાં જેટલા વિ-
ચાર થાય છે તેનો પાર પણ આવે નહિ. કોઈપણ
કાર્યમાં મન ગુંથાયુંજ રહે છે. તાંડુલીયો મરછ-મર-
શુભના વ્યાપારથી સાતમી નરકમાં જાય છે. શરીર

એક ઠેકાણે હોય છે. પણ મન તો એક ઠેકાણે
ભ્રમતું હોય છે. અહો એ મનને સ્થીર કરવું તેજ
મહા યોગ છે. એ મનમાં કોઈ વખત સ્ત્રીની ચિંતા
થાય છે. ઉત્તરોત્તર અનેક પ્રકારની ચિંતાઓ થયા
કરે છે. અને મનથી આત્મા અને કર્મરાશિ ગ્રહણ
કર્યા કરે છે. મનવચન અને કાયાના યોગમાં પણ
મનોયોગ મોટો કહ્યો છે એ મન જોઈ વશ કરી
આત્મ સ્વરૂપમાં ચિત્તવૃત્તિ દોરી છે તે મહાત્માઓને
પુનઃ પુનઃ નમસ્કાર થાઓ.

આ સંસારરૂપ કારાગૃહમાં કંઈપણ સુખ નથી.
ફક્ત જીવ તેના ત્યાગી પ્રસાય છે. સંસારમાં ધન
પુત્ર પરીવારથી પે તાનો મોટાઈ માનવી તે કમા-
વના થોડાં પાતા બેઠકાની પેઠે જ બેઠું. આ
સંસારમાં કેટલાં જીવો પ્રજા રહિત હોવાની દુર્ગતિ
જાય છે. આ કેટલાંએક દુર્ગુણી સ્ત્રીઓના વચન
પ્રહારોના દુઃખા થાય છે, કેટલાંએક કુલક્ષણવાળા
પુત્રો દુઃખા થાય છે. કેટલાંએક ધન કમાવાની
તાથી નિરાશ થઈ જાય છે. તેમજ તેમનાં મનવાન
તથા પ્રતીવાન હોવાનાં દુઃખો સ્વભાવથી

દ્રવ્યનો દુરુપયોગ કરી ઉત્તર કાળમાં દુઃખરૂપ જી-
વને આપનાર પાપ કર્મોને રચે છે. કેટલાક તો
અનેક પ્રકારના રોગોથી પીડાતા નિરર્થક જીવંત
ગાળે છે કેટલાક ધન રક્ષણમાં જીવિતવ્ય ગુમાવી
ચિંતામણી રત્ન સમાન વૃજન્મ હારે છે. ધનવાનો
રાજા, અગ્નિ, ચોરના ભયથી સદા ચિંતા કર્યા કરે
છે. વિચારતાં એમ જણાય છે કે-ધનવાંતો કોઈ
ચિંતા રહિત નથી. એતો હીક પણ સ્વમાવસ્થામાં
પણ ધનના વિનાશની શંકાવાળા હોવાથી નિર્ભય
હોતા નથી. તો જગત્તાવસ્થામાં ક્યાંથીજ હોય,
ધર્મી ધનવાન પુરુષો, લોભી, તૃણાવાળા, ઇર્ષ્યા-
વાળા, તથા અભિમાની પણ હોય છે. જેથી તે
દુર્ગુણો તેમને વિના અગ્નિએ બાળીને ભસ્મ કરનાર
છે તેઓ મહા વડે પાપોને પણ અધીક કરેછે. તેથી
પરલોકમાં પણ દુઃખના ભોક્તાજ થવા યોગ્ય છે.
કોઈ વીરલા ધનવાંતો ધનનો સન્માર્ગે સદુપયોગ
કરી જીવન સાશ્વત્ય કરે છે. બાહિર ધનાદિ ઉપર
મમત્વ ભાવ છતાં આત્મિક સ્વરૂપ ચિંતવન કરતું
નથી. કારણ કે ધનની ચિંતા વિદ્યત રૂપે આડી

આવે છે. માટેજ ચક્રવર્તિ સરખા સજ્જનો પણ
સંસારીક રૂઢિને તૃણવત્ ગણી શ્રમણધર્મ અંગીકાર
કરી ઉત્તમ ગતિ ભજનારા થયા. ધન વિચારી જોતાં
પુદ્ગલરૂપ છતાં ચૈતન્ય શક્તિવાળા આત્માને પણ
લલચાવી દેસાવે છે. અને મોહાંધ જીવો તેનેજ
સાર તરીકે માને છે. પણ અંતે એ ધનાદિ વસ્તુ
મર્યા બાદ સાથે આવશે નહિ. તો હે ચેતન તું કેમ
તેમાં મુંઝાય છે. બાહિર લક્ષ્મીથી પોતાને મોટા મા-
નનારાઓ મોક્ષરૂપ શ્રેયને પામી શકતા નથી. પણ
જેઓએ આત્મામાં જ્ઞાનદર્શન ચારિત્ર રૂપ અનંત
લક્ષ્મી માની તેને પ્રાપ્તી કરવા પ્રયત્ન કરે છે, તે
મોક્ષરૂપ શ્રેયને પામી શકે છે. બાહ્ય લક્ષ્મીની વૃ-
દ્ધિથી જીવ અહંકારી થઈ જાય છે અને અંતરલ-
ક્ષ્મીની વૃદ્ધિથી જીવ અહંકાર રહીત થઈ નમ્ર બને
છે. અને સૌમાં કરુણા દૃષ્ટિથી ભાતુભાવ રાખે છે,
બાહ્ય લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ પુણ્ય સંયોગે જ જીવો પામ્યા
છે, છતાં નિરાશિમાન દશ્નએ દેવગુરુ ધર્મમાં વિનય-
વાળા હોય છે, તેમને શિવ સંપદા મળે છે. લક્ષ્મી

પામ્યા છતાં પણ જે વીર પુરૂષો જળ પંકજની પેઠે
 તેનાથી ન્યારા રહીને સ્વઆત્મહિત ચૂકતા નથી, તે-
 ઓ શાશ્વતપદ પામી શકે છે, ખરેખર લક્ષ્મી મનને
 ફેરવી નાંખે છે. અને જે તેનો ભોક્તા ધર્મી ના હોય
 તો તેને કુગતિનું હેતુ ભૂત તે થાય છે. આત્મા થકી
 બાહ્યલક્ષ્મી ભિન્ન છે. મમત્વકારિકા છે, માટે તેનો ધર્મ
 માર્ગે સદ્વ્યયોગ કરવો તેજ આત્મહિત માટે છે. દાન
 ઉપભોગ યા નાશ એ ત્રણમાંની ગમે તે ગતિ લ-
 ક્ષ્મીથી થાય છે. માટે વૈરાગી જીવે તેને પોતાની કદી
 માનતા નથી. અને તેથી સ્વહિત સાધે છે, બાહ્ય
 ઉપાધિ જેમ ઓછી તેમ વિશેષ સમાધિ થાય છે.
 નિરુપાધિ દશા માંજ તાત્ત્વિક સુખ છે. તત્પ્રાપ્તિ
 માટે પ્રયત્ન કરવો. મોહ સાગરને ઔદાસીન બાવે
 તરવા પ્રયત્ન કરવો, અને સ્વસ્વરૂપે રમણતા કરવી.
 પરભાવનો ત્યાગ કરવો. મનની ચંચળતા ત્યાગી સ્થીર
 મનોદ્વારા આત્મ ગુણ ચિંતવન કરવું, ક્ષણે ક્ષણે
 આત્મા બાહ્ય બાવે રમે છે કે સ્વભાવે રમે છે, તે
 ઉપયોગથી જોવું, એમ પુનઃ પુનઃ આત્મ નિરીક્ષણ

કરતા પાપકર્મોથી આત્મા હજીવો થઇ પરમાત્મ સ્વ-
રૂપ ધ્યાનદ્વારા ઈચ્છા જોમ ભમરી સંગથી ભમરી
રૂપે થાય છે તેમ આત્મા પરમાત્મપદ પામી અ-
નંત સુખ ભોક્તા થશે. એજ

દુહા.

સંસારે સુખ બિંદુસમ, ભ્રમથી ભૂલ્યા લોક;
સુખ આશાએ દુઃખ લહી, જન્મ ગમાવે ફાંક. ૧
મધુ બિંદુ દૃષ્ટાંત જિમ, તિમ સંસારે સુખ;
અનુભવથી જોતાં થકાં, સંસારે બહુ દુઃખ. ૨
મોહ તૃષ્ણા અભિમાનથી, સહુજન દુઃખી થાય;
ત્યાગ કરી જીવ તેહનો, અજરામર પદ પાય. ૩

આ સંસારમાં આત્મા મોહની કેદથી અસત્ય
વસ્તુને સત્ય તરીકે જાણી ભ્રમથી ભૂલ્યો થકો
સંસારીક સુખને સત્ય સુખ તરીકે જાણી મુંઝાય
છે. અને સત્ય વીતરાગ કથીત તત્વથી અજાણ રહી
અજાગત સ્તબ્ધસ્વરૂપ નિર્વૃત્તિ ગુમાવી અ-
ધોગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. જીવ સુખની આશાએ બાંધ

પદાર્થોની પ્રાપ્તિ કરવા પ્રયત્ન કરે છે. પણ મોહાંધ આત્મા જાણી શકતો નથી કે સુખ તો કેવળ આત્મામાં રહેલું છે. કોઈ પણ પદાર્થમાં સુખ રહેતું નથી. તેમજ શરીરમાં સુખ રહેતું નથી. જો શરીરમાં જ સુખ રહેતું હોય તો મૃતક શરીરમાં તેની ઉપલબ્ધિ થવી જોઈએ; પણ થતી નથી; માટે સિદ્ધ છે કે સુખ એ આત્માનો ગુણ છે. સુખગુણ છે. અને આત્માગુણી છે. સુખ અનંત છે, સુખ અરૂપી છે, સુખ શાશ્વત છે, સુખ અનાદિ કાળથી આત્મામાં છે. કર્માવરણને લીધે સંસારી જીવોને સુખ તિરોભાવે છે, અને કર્મનાશ થકી સુખ અવિર્ભાવ રૂપે પ્રકાશે છે. તાત્વિક સુખ આત્મામાં રહેલું છે. અને તેની પ્રાપ્તિ અંતરાત્મપણા થકી છે. કસ્તુરીઓ મૃગ જીમ મૃગમદ ગંધ લેવા વનમાં ભટકે છે, પણ જાણતો નથી, કે મૃગમદ તો મારી પાસે છે. તેમ આ બાહ્યાત્મા અન્ય વસ્તુઓમાં સુખ છે, એવી ભ્રાંતિથી તેને પોતાની માની મઠલાય છે. અન્ય વસ્તુઓના નાશથી પોતાનો નાશ માને છે હે આત્મા શુદ્ધ બુદ્ધિથી વિ-

ચાર કે કેવળ તું માયાના પાસલામાં ફસાયો છે. અંતે હાલ મનુષ્ય જાતિ સામગ્રી પામી વીતરાગ ધર્મતું સેવન કરતો નથી, તો અંતે તું પશ્ચાતાપ પામીશ. જલ તરંગવત્ આયુષ્ય સ્થિતિ છે. સમયે સમયે આયુષ્ય ઘટતું જાય છે. વારંવાર ધર્મ સામગ્રી પામવી દુષ્કર છે. કહ્યું છે કે—

નપુગો પુગોવિ एवं तुहसंभावेमि जीवसामग्निः
तारेहरि सिकहं पसाय मइराग उग्मत्तो ॥१॥
जलपडिबिंबिंयतरुवर, फलेहिंकोनामपाविऊतित्तिः
सुविणोवलद्ध अथ्येण ईसरोको विसंजाऊ ॥२॥

સરોવરના જળમાં ઝાડોનાં પડેલાં પ્રતિબિંબ તેનાં ફળ થકી જેમ કોઈ તૃપ્તિ પામી શકતો નથી. તેમ આત્મા પોતાનાથી અન્ય પુદ્ગલ વસ્તુઓ થકી સુખ પામી શકતો નથી. સુખ એવી બ્રાંતિ રક્તપુદ્ગલ વસ્તુમાં છે. તે અનાદિ કાળથી મિથ્યાત્વ બુદ્ધિથી થાય છે. તે ટળ્યાથી સત્ત્વત્વની શ્રદ્ધા થાય છે. આ જીવ ચોરાશી લાખ જીવ યોનિમાં અનંતિ-વાર અનંત શરીર ધારણ કર્યાં. આકાશના જેટલા

પ્રદેશ છે. તે પ્રત્યેક આકાશ પ્રદેશે આ આત્માએ અનંતિવાર જન્મ મરણ કર્યો. પણ સંસારાંત આ-
વ્યો નહિ. હજી પણ આત્મા સ્વશક્તિ ફેરવશે નહિ,
તો કોણ જાણે ક્યાં સુધી સંસાર સાગરમાં ગોથાં
ખાશે; સ્વભાવસ્થામાં રાજ્ય રૂઢિ પામીને જેમ કોઈ
ધર્મર (સ્વામી) બની શકતો નથી. તેમ પરવસ્તુ
સંયોગથી આત્મા સ્વમુખ ભોક્તા બની શકતો નથી.
ઉલટું પરભાવ સંગતિથી સ્વજ્ઞાન દર્શન ચરિત્રાદિ
રૂઢિ હારે છે. અને જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મ રાશિ
ગ્રહણ કરી ભવજળનિધિમાં ડૂબે છે. હવે હે ચેતન
મોહ નિદ્રાનો ભાગ કર. અને આત્મ ઉપયોગે જ-
ગૃત થા. પ્રમાદમાં દીવસો ગાળીશ નહિ શ્રી વીતરાગ
કબ્જીત સ્વાદ્વાદશાસન નું અવલંબન કર. વીતરાગ
શાસનનું અવલંબન કરી અનંત જીવો મુક્તિ ગયા
જાય છે, અને જશે. આયુષ્યનો ભરોસો નથી. વ-
ખત વહી જાય છે- આજ કાલ કરતાં વખત વીતી
જાય છે. મનનું ધાર્યું મનમાં રહી જશે. સ્ત્રી પુત્ર
ભાઈ બેન પિતા ધર, હાટ, હવેલી, મૃત્યુ બાદ સાચે
આવશે નહિ, સખંધે સર્વ વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ થ

છે. હે જીવ તેમાં તું મુંઝાઈશ નહિં જલપંકજવત્
 સંસારમાં ઐદારીન ભાવે હે ચેતન દિવસ નિર્ગમન
 કરીશ તો પરમાત્મપદ પામીશ. સંસારીક સ્નેહ અ-
 સ્થીર છે. એક ઝાડ ઉપર બેઠેલાં પંખીઓનો સમા-
 ગમ જેવો સગાં વહાલાંનો સબંધ છે. રામ પાંડવ
 જેવા શૂરવીર પુરૂષોનાં શરીર પણ એક થોડી જ-
 ગ્યામાં સમાઈ ગયાં. આ સંસારમાં કોઈ અમર રહ્યા
 નથી, અને રહેશે નહિ. વિપય પિપાસાએ કરી જીવો
 પુનઃ પુનઃ અધોગતિ ભજનારા થાય છે. ધન્ય છે
 મુનીશ્વરોને કે જેણે સંસારીક સબંધ ત્યાગ કરી
 આત્મહિત કરવા મહાવ્રતાદિ અંગીકાર કર્યા છે,
 અને રાગ દ્વેષ પરિપહની ફેળવે લઠાવતા છતાં
 આત્મ સ્વરૂપને ધ્યાવે છે. અને આધિ, વ્યાધિ,
 ક્રપાધિ તું મૂળ જે કર્માટક તેનો નાશ કરે છે.
 બહિરાત્મપદ ત્યાગ આત્મતત્ત્વજ્ઞાનથી છે. અને આ-
 ત્મતત્ત્વજ્ઞાન થીં સમ્યક્ રીતે જીનાયાતું અવલંબન
 થાય છે. અને અંતરાત્મપદ પામી પરમાપદ સ્વરૂપ
 આત્મા લીન થઈ શાશ્વતપદ ભોક્તા થાય છે.

ઉદ્યમે નહિ સિદ્ધ્યાંત નકાર્યાણિ મનોરથૈઃ ।

નહિ સુસસ્ય સિંહસ્ય મુખે પ્રવિશંતિ ગજાઃ ॥૧૥

ઉદ્યમથી સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થાય છે. પણ મનો-
રથોથી માત્ર કાર્ય સિદ્ધ થતું નથી. ઉદ્યમ હીન સુ-
તેલા સિંહના મુખમાં હાથીઓ કંઈ પ્રવેશ કરી
શકતા નથી. ઉદ્યમ કરવાથી અલભ્ય વસ્તુની પણ
પ્રાપ્તિ થાય છે. ભાવીભાવ ઉપર આધાર મૂકી ઉ-
દ્યમ હીન થવું નહિ-ઉદ્યમ એ પ્રકારનો છે. પ્રશં-
સ્યઉદ્યમ ૨ અપ્રશસ્યઉદ્યમ ધર્મ માર્ગમાં ઉદ્યમ કર-
વો તે પ્રશંસ્ય ઉદ્યમ છે. અધર્મ માર્ગમાં ઉદ્યમ
કરવો તે અપ્રસ્ય ઉદ્યમ છે. જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્રા-
દિગુણોની પ્રાપ્તિ ઉદ્યમ થકી છે. કેટલાક જીવો એ-
મજ માની જેસે છે કે-ભવસ્થિતિ પરિપકવ થયા
વિના ઉદ્યમ કરેલો નિષ્ફલ જાય છે. એમ માની
આત્માને ચારગતિ ભવબ્રમણમાં ઢિતારે છે-ભવસ્થિ-
તિ પરિપકવ થઈ છે કે નહિ તે વિશિષ્ટ જ્ઞાનવિના
જાણી શકાતું નથી. માટે ઉદ્યમ લાગવો નહિ. ઉ-
દ્યમ એટલે પુરુષાર્થ તે વિના મુક્તિની પ્રાપ્તિ નથી.

માટે ધર્મ માર્ગમાં યથાશક્તિ ઉદ્યમ કરવો ધર્મ,
 દોલત કરતાં અત્યંત અધિક છે. જે જગ્યાએ જ-
 વાથી આત્મહિત થતું ના હોય, અને ધર્મ થકી
 બ્રહ્મ થવાય, તે જગ્યાનો લાગ કરવો. દુનિયામાં કોઈ
 સુખી થાય છે, કોઈ દુઃખ ભોગવે છે. તે પ્રત્યક્ષ
 પુણ્ય પાપનું ફલ જાણવું. કાયા અનિલ છે. ભાગ-
 ની કોટડી સમાન છે, કાણું ભંગુર છે. સાત ધાતુ-
 થી બનેલી છે. એની વૃદ્ધિ અને હાનિ થયા કરે
 છે, રોગોનો પ્રવાહ કાશાની ખૂંદલ લાગ્યો છે, એ-
 કાયાની એક દિવસ રમસાનમાં રાખ થઈ જશે
 અને તે રાખની માટી થઈ જતાં તેથી લોકાપો-
 તાના ઘર બાંધશે-આ દુનિયામાં જેટલા મનુષ્યો
 જન્મ્યા તેટલા સર્વ આજ સુધી રહ્યા હોતો આ
 લવાની જગ્યા પણ મળી શકત નહીં. પણ કાલ
 સર્વનું ભક્ષણ કરતો જાય છે. મનુષ્ય દરરોજ જાણે
 છે કે હું મોટો થતો જઈ છું પણ જાતી જાણે છે
 કે દરરોજ આયુષ્ય ખુટતી નાનો થતો જાય છે.
 જેવું શરીર અંદરનું છે તેવું બાહ્ય કંઈ હોય તો

વૈરાગ્ય થયા વિના રહે નહીં. અરણિના કાષ્ઠમાં
 અગ્નિ વ્યાપીને જોમ રહ્યો છે તિલમાં તેલ જોમ
 વ્યાપીને રહ્યું છે તેમ શરીરમાં આત્મા વ્યાપીને
 રહ્યો છે. કોઈ મતવાદી આત્માને અણુરૂપ માને
 છે. પણ તે યુક્તિ વિકલ છે. અણુરૂપ આત્મા તો
 રૂપી ઠરે છે અને આત્મા તો અરૂપી છે. તેથી તે
 અણુરૂપ નથી. કેટલાંક મતવાદી આત્માને વ્યાપક
 માને છે. પણ આત્મા વ્યક્તિરૂપે કરી વ્યાપક નથી.
 વ્યાપક અને નિત્ય એવા આત્માને બંધમોક્ષ ધટી
 શકે નહિ. કારણ કે એકાંત નિત્ય આત્માને સુખ
 દુઃખનો ઉપભોગ ધટી શકતો નથી. ચદાદુઃખિત્યસદિ
 લક્ષણં અગ્રચ્યુતાનુદાનન સ્થિરૈક રૂપત્વમ્ તત્તો વાચ-
 ત્મા સુખ મનુભૂયે સ્વકારણ કલાપ સામગ્રીવત્ તદ્
 દુઃખ સુખે મુક્તં તેદાસ્વભાવને દાદ નિત્યત્વાપત્યા
 સ્થિરૈકરૂપતો હાનિ મલજ્ઞ એવં દુઃખ મનુભૂય સુખ
 મૂળા નસ્યાપિ વક્તવ્યમ્ નાશ ઉત્પત્તિ રહીત સ્થિર
 એક રૂપત્વ નિત્યત્વં લક્ષણુ છે. બ્યારે આત્મા સુખને
 ભોગવી, સ્વકારણ સમુદ સામગ્રીવત્ કરી દુઃખને

ભોગવે છે, ત્યારે સ્વભાવનો ભેદ થવાથી અનિત્ય-
ત્વાપત્તિથી સ્થિરરૂપતા હાનિપ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે—એ
પ્રમાણે દુઃખને ભોગવી સુખને ભોગવનાર આત્મામાં
નિત્ય લક્ષણ ઘટી શકતું નથી. સ્વભાવનો ભેદ થાય
છે માટે કહ્યું છે કે—

શ્લોક ॥ નૈકાન્તવાદે સુખ દુઃખ ભૌગૌ નપુણ્યપાપેન-
ચઘ્નમાક્ષૌ દુર્નોતિ વાદઘ્યસનાસિનૈવ પરૈર્વિલુદાંજગ
દપ્યશેષમ્ ॥૨૭॥

એકાંત આત્માને નિત્ય યા એકાંતે આત્માને
અનિત્ય માનવાથી પુણ્ય, પાપ, બંધ, મોક્ષ, ઇત્યાદિ
તત્ત્વ વ્યવસ્થા ઘટતી નથી. કંથચિત્ આત્મા નિત્ય
છે કંથચિત્ આત્મા અનિત્ય છે. શ્યાદાદરીત્યા એ
સર્વ આત્મામાં ઘટે છે. સૂક્ષ્મ બુદ્ધ્યા આત્મનિત્ય જા-
ણવાથી સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે, દરેક તત્ત્વનું
સ્વરૂપ ગીતાર્થ ગુરુગમ દ્વારા ધારવાથી શંકાઓનો
નાશ થાય છે. મનુષ્ય જન્મ પામી જોણે આત્મત-
ત્વનું સ્વરૂપ જાણ્યું નહિ, અને મોહ માયામાં
આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું તેનું જીવતર નિષ્ફળ જાણવું.

કાળના સપાટાથી પ્રતિદિન શરીર ઘસાતું જાય છે. તોપણ આશા તૃણાન્મો ઘસાતી નથી. ઉલટી વૃદ્ધિ પામતી જાય છે. અંજલી જલવત્ આયુષ્ય જલ ખુટી જાય છે. આત્મા ચેત્ ચેત્. મોહમાયાનો ત્યાગ કરી આત્મ સ્વરૂપનું ચિંતન કર નિદિધ્યાસનકર. સાંસારીક પદાર્થોના મોહથી રાત્રી દીવસ ગદ્ધાવૈતર કરી સ્થિર ચિત્તે કરી જેસી શકતો નથી. પણ આત્મા યાદ રાખ. કરણી તેજી પાર ઉત્તરણી યાદશીમાતિઃ તાદશીગતિઃ વાવે તેવું લણે. વાક્યોથી સાર જેઁથી ધર્મ માર્ગમાં હિત બુદ્ધિથી પ્રવૃત્તિ કરવી તેજ તત્વત સાર છે. યાદ રાખ કે ઘડી દીવસ પક્ષ માસ વર્ષ એમ કાલ વહેતો જતાં આયુષ્ય પૂર્ણ થઈ જશે. મનના વિચાર મનમાં રહી જશે. હાથે તે સાથે આત્માનું પ્રમાદ કરીશ નહિ. ધર્મમાર્ગ પ્રવૃત્તિ કરકે જેથી જ્ઞાશ્વતપદ પામીશ.

દુહા.

દ્રવ્ય ક્ષેત્રને કાલભાવ યોગે ધર્મ સમાય.

નિમિત્ત સેવો શુદ્ધ જ્ઞેન, કર્મ ફલક કંટાય.

દ્રવ્ય ક્ષેત્ર-કાળ ભાવ યોગે ધર્મ સાધી શકાય

છે. હે ભણ્યો ! શુદ્ધ નિમિત્ત કારણોનિ સેવો કે જે-
થી આત્માને લાગેલું કેમરૂપ કલંક દૂર થાય. મુશ્કેલી
યાદ રાખો કે આત્મા સારા નિમિત્ત સંયોગે ધર્મ
ધ્યાન ધ્યાવે છે. હાલના વખતમાં શુદ્ધ ધ્યાનનો
વિરહ છે. તોપણ ધર્મ ધ્યાન તો છે. સત્સંગ કર-
તી. એ ધર્મ સાધન કરવામાં અત્યુત્તમ કારણ છે.
જેના સંગે આત્મા આર્તધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાન ભંગ
થાય, તેની સંગતિ ત્યાગવી. જેવાં જેવાં નિમિત્ત મળે
છે તેવો તેવો આત્મા થઈ જાય છે. શિલાને સ્પર્-
શના કિરણોનો સ્પર્શ થતાં ઉજળુ થઈ જાય છે, અને
રાત્રીએ શિત રૂતુમાં શીત પુદ્ગલોનો સંયોગ થતાં
શિલા ઠંડી થઈ જાય છે. તેમ આ આત્માને વૈરા-
ગીની સંગતિ થવાથી આત્મા વૈરાગ્ય પામે છે. અને
આત્માને મિથ્યાત્વીની સંગતી થતાં મિથ્યાત્વી પણ
થઈ જાય છે. નિમિત્ત કારણો પણ અત્યંત બળવાન છે.

હુહા.

સતસંગત જો પામીએ, પ્રગટે પુણ્ય પસાવ;
કારણે કારણ નીવળે, વાહણને જેમ વાપ.

મોટા પુણ્યના યોગે સત્સમાગમ થાય છે.
 સત્પુરુષોનો સમાગમ થતાં આત્માના શુદ્ધ સ્વભા-
 વનું જ્ઞાન થાય છે પશ્ચાત્ આત્મા જાણે છે કે અહો
 મેં આટલો કાળ અજ્ઞાન દશામાં ગુમાવ્યો, હું પર
 વસ્તુમાં સુખની ભ્રાંતિ કરું છું. પણ પર વસ્તુ જે
 પુદ્ગલ તે માંડે નથી. એ પુદ્ગલ દ્રવ્યની સંગતિ
 કરવી સારી નથી. સુવર્ણ, રૂપું, હીરા, મોતી, કર્મ
 એ સર્વ પુદ્ગલ દ્રવ્ય છે. તે આત્મા દ્રવ્ય નથી. તે
 થકી ભિન્ન છે. આત્મા પુદ્ગલ દ્રવ્યથી ભિન્ન છે.
 આત્મા અરૂપી છે. અને પુદ્ગલ દ્રવ્યરૂપી છે. [તો
 રૂપી દ્રવ્ય સાથે અરૂપી જે આત્મા તેને સંગતિ
 કરવી ઘટતી નથી. પુદ્ગલની આત્માથી ભિન્ન જાતિ
 છે. અને એ પુદ્ગલ દ્રવ્ય આત્માને શત્રુ સદ્રશ છે.
 માટે શત્રુભૂત પુદ્ગલ દ્રવ્યની મિત્રાઈ તેમાં મમતા
 ભાવ કયો સુઝ માણસ કરવા ધારે. એ પુદ્ગલ દ્ર-
 વ્યની સાથે પ્રિતિ કરતાં દુઃખ પમાય એ નક્કી છે.
 કર્મરૂપ પુદ્ગલ દ્રવ્ય સંયોગે આત્મા પોતાનું ભાન
 ખૂલી ચોરાશી લાખ જીવયોનિમાં ભટકે છે. સુરોએ
 યાદ રાખવું કે-સત્ સંગમ અત્યંત હિતકરક

છે. શ્રી આનંદધનજી મહારાજ કહે છે કે જોણે
 શાંતિ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરવું હોય, તેણે શુદ્ધ આલંબન
 સેવવાં. શુદ્ધ આલંબન આદરે. તણ અવર
 જંજાલરે. તામસી વૃત્તિ સવિ પરહરી. ભજે
 સાત્વિકી શાલરે શાંતિ ॥ ૧ ॥ દુષ્ટ જન સં-
 ગતિ પરિહરી. ભજે સુગુર સંતાનરે. જોગ
 સામર્થ્ય ચિત્ત ભાવથી ધરે મુગતિ નિદાનરે.
 ઇત્યાદિ વાક્ય સત્સંગમ કરવા પ્રેરણા કરે છે. અને
 દુષ્ટ જનોની સંગતિ ત્યાગ કરવા કહે છે. નાટક
 પ્રેક્ષણુ વિગેરેથી આત્મા પરભાવમાં રમી પાપની
 રાશિ સંપાદન કરે છે, શ્રી સદ્ગુર સમાગમ કરવા-
 થી આત્મા સમ્યક્ત્વ પામે છે. મિથ્યાત્વનો ત્યાગ
 કરે છે. જીવાજીવ પદોનું જ્ઞાન થાય છે. ઐ સર્વ
 સદ્ગુર સમાગમ ફળ છે. પ્રદેવી રાજ સરખા ના-
 સ્તિક પણ સદ્ગુર સમાગમથી આસ્થિક થયા તેમ
 બીજાઓ પણ સદ્ગુર સમાગમથી સમ્યક્ત્વને
 પામી શકે છે. અને અનુક્રમે સંવર ભાવે આત્માને
 ભાવી જ્ઞાન કર્શન ચરિત્ર રૂપ રત્નત્રયીના ભોક્તા
 થાય છે. ઐ સત સમાગમ સ્વપરો પ્રાપ્ત થાયો.

૬૬૧.

ચકોર ચંદ્ર નિહાળીને, આનંદ પામે જેમ;

સદ્ગુરુ વાણી સુણતાં ભવિમન આનંદ તેમ ॥૧॥

વધોર પક્ષી ચંદ્રને દેખી જેમ આનંદ પામે છે.
તેમ સદ્ગુરુ મહારાજનું મુખ દેખતાં તેમજ તેમ-
ની વાણી સાંભળતા ભવ્ય જીવોને આનંદ થાય છે.
સદ્ગુરુને દેખી જેના મનમાં હર્ષ થતો નથી. તે
દૂર ભવ્યજીવો જાણવા. શ્રી સદ્ગુરુ થાવર જંગમ
તીર્થ કરતાં પણ અત્યુત્તમ છે. કારણ કે થાવર
જંગમને ઝોળખાવનાર પણ શ્રી સદ્ગુરુ છે. શ્રી
સદ્ગુરુ પુણ્ય અને પાપને ઝોળખાવે છે. હેય, જોય,
ઉપાદેયને ઝોળખાવે છે-દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયને અવ-
જોવ શ્રી સદ્ગુરુ કરાવે છે. નરક અને મોક્ષનું
સ્વરૂપ શ્રી સદ્ગુરુ જાણાવે છે કેટલાક જીવો પોતા-
ની મેળે પોથીપોથી વાંચી અમો તત્ત્વ પામ્યા એમ
માની બેસે છે. પણ યાદ રાખવું કે ગુરુ ગામ દ્વારા
જે જ્ઞાન પ્રાપ્તિ થાય છે તે બીજી રીતે થતી નથી
જેટલી સદ્ગુરુ શ્રદ્ધા ભક્તિ "ઓછી તેજુનું તેને

ધર્મ પ્રાપ્તિમાં અલ્પજ્ઞ થઇ શકે-ધર્મ પ્રાપ્તિ ગુરુવિ-
ના થવી દુર્લભ છે-જેને ગુરુ ઉપર શ્રદ્ધા છે, તેને
થોડું જાણ્યું તો પણ ઘણું જાણ્યું. થોડું ધર્મ સેવન
પણ ઘણા જાણે આપશે. ગુરુ વિના સ્વચ્છંદીઓનો
આત્મા ઉપર ક્ષેત્ર સમાન જાણવો. અને ગુરુપર
પૂર્ણ શ્રદ્ધા છે. એવા શ્રાવક યા સાધુ શિષ્યોનો આ
ત્મા તીર્થ સદ્રશ જાણવો. સદ્ગુરુ ઉપદેશથી આત્મા
પોતાનું સ્વરૂપ જાણી, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર રૂપ
સ્વધન પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરે છે. આત્મા વિચારે
છે કે મેં મિથ્યાત્વ અવિરતિ-કપાય અને યોગરૂપ
અસત્ પ્રવૃત્તિથી ચતુર્ગતિમાં પુનઃ પુનઃ પરિભ્રમણ
કર્યું. હવે પણ જો હું મિથ્યા પ્રવૃત્તિમાં દોરાઇશ તો
સંસાર સમુદ્ર શી રીતે તરી શકીશ. આ આત્મા
કામ ક્રોધાદિ શત્રુઓના વશ થશે, તો પશ્ચાત્ ચાર
ગતિમાં પુનઃ પુનઃ ભટકશે હે જીવ તારે મોક્ષ સ્થા
ન પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા હોય તો અનાદિકાળની
મિથ્યા ટેવ ટાળ. વૈર પિરોધ તથા તે થવાના સં-
યોગોનો ત્યાગ કર. લગાઇ ટંટા ઝથડા થાય તેમ
કર નહીં. અંતરંગ રાગદ્વેષાદિ શત્રુઓનો નાશ થયજી

વિના મુક્તિ મળવાની નથી. હે ચેતન તારૂં જાણ્યું
 ખરું ક્યારે કહેવાય કે તું જ્યારે શત્રુમિત્ર ઉપર
 સમભાવે વર્તે તો હે ચેતન કોઈની સાથે તું મનમાં
 વૈરભાવ રાખીશ નહીં. તારૂં તારી પાસે છે. તે પા-
 મવા પ્રયત્ન કર. સર્વ જીવો સિદ્ધ સમાન છે, તારો
 કોઈ શત્રુ નથી. એમ ચિત્તમાં ધારણ કર. ધર્મના
 કૃત્યોનો નાશ થાય. તેમ આચરણ રાખ નહીં. મોટા
 મોટા ધણા જીવો ચાલ્યા ગયા. તેની આગળ તું શા
 ભેખામાં છે. કલેશ સ્વપર થાય તેવા સંયોગોનો
 ત્યાગ કર. નહીંતો યાદ રાખ કે મરણ બાદ તારૂં
 કોઈ શરણુ નથી. સાંસારીક ખટપટો ત્યાગીને જે
 મુનીશ્વરો પરમાજીવને મન વચન અને કાયાથી અ-
 પ્રીતિ નહીં કરતાં છતાં વિચરે છે, તેમને ધન્ય છે.
 તેમને પુનઃ પુનઃ નમસ્કાર થાઓ.-નન-વચન અને
 કાયાથી અન્ય જીવોને પીડા, અપ્રીતિ ઉત્પન્ન કરી
 હોય તો નમ્રતા લાવી હે આત્મા તું, ખમાવ-જે
 જીવો ક્રોધ, માન, હઠ, કદાચ્છ, કપટ, મમતા ત્યા-
 ગી આત્મા સ્વરૂપે રમે છે. હજીને બીજાની નિંદા ક-

રતા નથી તે, અભ્યંતર શત્રુઓને જીતી સનાતન શિવપદ પ્રાપ્ત કરે છે તે પ્રમાણે સ્વપરને થાઓ.

આત્મ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ ન થાય, ત્યાં સુધી અનાદિ અજ્ઞાનનો નાશ થતો નથી. કહ્યું છે કે—

દેહિનોઽસ્મિન્યયાદેહે કૌમારંયૌવનંજરા,

તથા દેહાંતર પ્રાપ્તિ ધીરસ્તત્રનમુચ્યતિ ॥

વાસાંસિ ગૃણ્હાતિ યથા વિહાય,

નત્રનિ ગૃણ્હાતિનરોઽપરાણિ તથા શારીરાણિવિહાય-
જીર્ણાન્યન્યાનિસંચાતિ નવાનિ દેહી ॥૨॥

જેવી રીતે દેહની બાહ્યાવસ્થા, યુવાવસ્થા અને વૃદ્ધાવસ્થાએ અવસ્થાત્રય નિયમાનુસાર પ્રવર્તે છે. તેમ દેહીનું પણ અન્ય દેહમાં કર્માનુસાર સંક્રમણ થાય છે. જેમ મનુષ્ય જૂતાં વસ્ત્ર કોરે મૂકી બીજાં નવાનું ગ્રહણ કરે છે. તેજ પ્રમાણે દેહી જીવ પણ એક દેહને મૂકી બીજો દેહ ધારણ કરે છે. બૃહદ્ આરણ્યકમાં અન્ય વાદીઓએ કહ્યું છે કે—પૈવાણ્ણ મહાનજ આત્માઽજરોઽમરો મૃતો મયો વ્રહ્મા—(આત્મા મહા નૃઅજ, અજર, અમર, અમૃત, અબય

બ્રહ્મ છે.) કહ્યાં કહ્યું છે કે-નજાયતે મ્રિયતે વા
 વિપશ્ચિત્ અજોનિત્યઃ શાશ્વતો ચંપુરાણઃ જે આત્મા
 જન્મતો કે મરતો નથી. તે અજ નિત્ય શાશ્વત
 અને પુરાણ છે) ઇત્યાદિ વાક્યો સમીચીન નથી.
 કારણ કે એકાંતે કદી માનવાથી હવે તે સંબંધી
 સમીક્ષા એકાંતે કરી આત્મા મહાન પણ કહી શ-
 કાતો નથી કારણ કે જે મતાનુરૂપે હોય છે, તેની
 અલ્પના થઈ શકતી નથી. અને પ્રત્યક્ષ જીવોમાં
 અલ્પત્વતા આદિ વૈચિત્ર ભાસે છે. તેથી આત્મા
 મહાન પણ કહી શકાય નહીં. નિશ્ચય નયે કરી
 જોતાં આત્મા અજ છે. તેને ઉત્પન્ન કરનાર કોઈ
 નથી. બ્રહ્મમાંથી જીવ ઉત્પન્ન થાય છે. એમ પણ
 માની શકાય નહીં. કેટલાક આત્માનો બનાવનાર
 ઇશ્વર માને છે. પણ તે અયુક્ત છે. કારણ કે ઇ-
 શ્વરને કંઈ જીવોને બનાવવાનું પ્રયોજન નથી. નિત્ય
 એવા ઇશ્વરથી જીવોત્પત્તિ થઈ શકે નહીં. કર્મયોગે
 અમ્ય દેહોને ધારણ કરે છે. તેની અપેક્ષાએ આત્મા
 જુદા જુદા શરીરકારે ઉત્પન્ન થયો. એમ કહેવાય

છે. એ પ્રત્યક્ષ અનુભવ સિદ્ધ છે, અજ્ઞ આપદ નિ-
શ્ચય નયની અપેક્ષાએ આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપનો
આધોષ કરે છે અજ્ઞર અમર અભય આ દરેક
દ્રવ્યાર્થિક ન પાપે ક્ષયા શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ બોધે છે.
બ્રહ્મ આ શબ્દ જ્ઞાનનો અધોષ કરે છે. જ્ઞાન મય
આત્મા છે. જ્ઞાન થકી અતિ રિક્ત આત્મા નથી.
કારણ કે જ્ઞાન એ આત્માનો ગુણ છે, ગુણીને
છોડી ગુણ અન્યત્ર રહેતો નથી. જ્ઞાન ગુણથી આ-
ત્માગુણી સિદ્ધ થાય છે. આત્મા જન્મતો નથી કે
મરતો નથી. આ વાક્ય પણ એકાંતે કરી માન-
વામાં આવે તો ભવ બ્રમણ હેતુ ભૂત છે. પ્રાણના
સંયોગ અને વિયોગે કરી પ્રત્યક્ષ અનુભવાતાં જન્મ
મરણને આત્મા કરતો નથી તો બીજો કોણ કરે
છે. તે બ્રતાવો; હું જન્મ્યો. હું મરું છું આ
શબ્દનું ઉચ્ચારણ આત્મા કરે છે. માટે જ્યાં સુધી
કર્મવડે કરી યુક્ત આત્મા છે. ત્યાં સુધી પોતે જન્મ
મરણ કરે છે. અને તે ઉપર કહેલા બે શ્લોકોથી
જે જન્મ મરણની સિદ્ધિ થાય છે. જ્યાં સુધી જ-

વને કર્મ લાગ્યાં છે. ત્યાંસુધી પોતે જન્મ મરણ
 ધારણ કરવાનોજ સંસારી જીવોને જન્મ મરણ ધા-
 રણ કરવાનો જ. સંસારી જીવોને જન્મ મરણ
 થયા કરે છે, અને જ્યારે આત્મા કર્મ રહીત થઈ
 શાશ્વત પદ પામે છે, ત્યારે જન્મ મૃત્યુ પામતો
 નથી, એમ અર્થ કરવામાં આવે તો તે સત્ય છે.
 આમ અર્થ કર્યા વિના તે વચનો અસત્ય સમજવાં.
 જીવએકાંતે નિત્ય પણ નથી. કારણ કે એકાંતે નિ-
 ત્ય આત્માને બંધ મોક્ષનો સદ્ભાવ ઘટતો નથી.
 અને બંધ મોક્ષ તો આત્માને છે. માટે નિત્યાડ
 નિત્ય આત્માસે માનવો યુક્ત સિદ્ધ કરે છે. અને
 તે પ્રમાણે શ્રી સર્વજ્ઞ મહારાજ કહે છે. તે સત્ય
 છે. વળી કેટલાક માને છે તે બતાવે છે. યેવેકે
 ચાસ્નાલ્લો કાત્પ્રયાન્તિ ચન્દ્રમસ મવતે સર્વે ગચ્છતિ
 (જે કોઈ આ લોકમાંથી જાય છે. તે ચંદ્રમ.માંજ
 જાય છે.) આમ અજ્ઞ જીવો માને છે. તસ્માલ્લો-
 કાત્ પુનૈરત્યસ્મૈ લોકાય કર્મણે (તે લોકમાંથી તે
 પાછો આ લોકમાં કર્મને માટે આવે છે) આ વાક્ય
 ઉપરથી આત્માને કર્મ લાગે છે. આત્મા એક ઠેકાણે

થી બીજે ઠેકાણે ગમન કરે છે. ત્યારે આત્મા સક્રિય
પણ હરે છે. ત્યારે સિદ્ધ થયું કે આત્મા કર્મનો
કર્તા છે. અને આત્મા ભોક્તા છે. અને આત્મા
કર્મ કરી સંકલ્પિત થાય છે. અને આત્મા કર્મ
થકી મૂકાય છે (હવે તે વિષે સમીક્ષા આત્મા મ-
રીને ચંદ્રમામાં જતો નથી. ચંદ્રમાને લોક માનવો
પણ અસત્ય છે. લોક તો ત્રણ છે. ઉર્ધ્વલોક, અ-
ધોલોક, તીર્થો લોક વા ચતુર્દશ રજ્જ્વાત્મક લોક
એ વિના ચંદ્રમાનેજ લોક માનવો તે ખોટું છે. હ-
રેક મનુષ્યો મરી ચંદ્રમામાં જતા નથી હવે ચંદ્ર
વિષે વિચાર કરી મ. આ પ્રત્યક્ષ દેખાતું ચંદ્રનું વિ-
માન સ્વભાવ છે તેની અંદર ચંદ્ર દેખાતો વાસ
છે. તેનું સરીર સાદા હાથથી વિશેષ નથી. બીજા
પણ ઉત્કલન દ્વેષ ચંદ્ર વિમાન છે. સારાં કર્મ કર્યાં
હોય તો કામ જીવ ત્યાં ઉત્પન્ન થાય છે. પણ સર્વ
મરીને ત્યાં જતા નથી. જુદા જુદી ગતિમાં કર્મો-
નુસારે જવો. ઉત્પન્ન થાય છે માટે સર્વ જીવોમાં
ચંદ્રમામાં જાય છે. એમ કહેવું અસત્ય હરે છે.

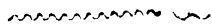
પ્પાનં દુઃખનિધાન મેવતપસાં,
 સંતાપમાત્રંફલ સ્વાધ્યાયોઽપિહિબંધણ
 કુધિયાતેઽભિગ્રહાઃ કુમ્રહાઃ ॥
 અશ્લાઘ્યા ચલુદાન શીલ તુલના
 સ્તીર્થાદિયાત્રા વૃથા સમ્યક્ત્વેન
 વિહીન મન્યદપિયત્તત્સર્વમંતગદુઃ ॥

ભાવાર્થ:—સમ્યક્ત્વ એટલે દેવગુરુ ધર્મની શ્રદ્ધા
 તે વિના ધ્યાન તે દુઃખનો ભંડાર છે. અને સમ્ય-
 ક્ત્વ વિના તપશ્ચર્યા પણ સંતાપ માત્ર છે. સમ્ય-
 ક્ત્વ વિના સ્વાધ્યાય પણ બંદીબાના રૂપ છે.
 ખરાબ મુદ્ધ્યા જે કંઈ અભિગ્રહ બ્રહ્મ કરવો તે
 પણ કુમ્રહ બરોબર છે. અને સમ્યક્ત્વ વિના દાન
 શિલાદિ પણ અપ્રશંસનીય છે. સમ્યક્ત્વ રહીત
 થઈ અન્ય જે કંઈ કાર્ય કરવું તે ગણુખડ તુલ્ય
 છે. માટે ભગ્યજીવો એ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ માટે
 સદુદ્યમ પુનઃ પુનઃ કરવો. શ્રી જીનેશ્વર કયીત તત્ત્વ
 પામ્યા વિના સમ્યક્ત્વ એટલે શું તે પણ બાણી
 શકાતું નથી. માટે જીનાજ્ઞા વિવિ મૂળજ્ઞ મોક્ષ ત-

ત્વાભિલાષીઓએ શ્રી સ્યાદ્વાદવાણીનો લાભ શ્રી-
સદ્ગુરુ દ્વારા લેવો. મનુષ્ય જન્મ પામ્યા છતાં પણ
વીતરાગ વચનથી પરાઉમુખ રહેવાય તો મોટી દુર્દશા
જે પુરુષોને જૈન ધર્મનો યથાર્થ બોધ નથી તેમને
વિવેક રૂપનયનનો પ્રાદુર્ભાવ થતો નથી—અને યથાર્થ
વિવેક વિના સંસાર અસાર ભાસતો નથી. અને
આત્માની મુક્તિ થતી નથી. આત્મા પરમાત્મારૂપ
છે. એમ દ્રઢ સદ્ગુરુ વચનથી શ્રદ્ધા થતાં અન્ય
સર્વ પ્રપંચ રૂપ ભાસે છે: અને અધ્યાત્મ શાંતિ
પ્રાપ્ત કરવાજ ઇચ્છા થાય છે. કહ્યું છે કે—

દુહા.

જાણ્યું આત્મા સ્વરૂપ જખ, તખ શિવ સુખની
આશ; આત્મ સ્વરૂપ જાણ્યા વિના, હોવે ન કર્મનો
નાશ ॥ ૧ ॥ આત્મસ્વરૂપના જ્ઞાનથી, એહ સંસાર
અસાર, વિપયો વિપસમ ભાસતા, ઉદાસીનતા ધાર.
॥ ૨ ॥ માત્ર મોટાઇ જગતની. આખર નાંવે સાથ;
પરભાવમાં રમ્યવું, બાવળને જ્યું બાથ. ॥ ૩ ॥
જગમાં જશને કરણે ચાલે સારી ચાલ; પણ સાથે

નહીં આવશે, આત્મા સ્વરૂપ નિહાળ. ૪ બહોત
 ગંધ થોડી રહી. ચેત ચેત જીવ ચેત; શરીર છૂટી
 જીવશે કાળ કપાટા દેત. ૫ નજરે નારી દેખતાં,
 મૃત્યુ પામે અતેક, આંશા મોટી થું કરે, ભૂલ્યો
 જ્ઞાન તું છેક. ૬ સ્વાર્થપણું સંસારમાં, મનમાં ખૂબ
 વિચાર; ધર્મ ધ્યાન ચિત્ત ધારતાં તરીએ ભવજલ
 પાર. ૭ ચેતન ચેતો ચિત્તમાં, જીવું છે એકદિન;
 મોહે મત ભૂલા પડો, થાવો ધરમે લીન. ૮ આત્મ
 સો પરમાત્મ છે, તેનું ધરજો ધ્યાન; આપો આપ
 વિચારતાં, વાગે જિત નિશાન. ૯ એકીલો તું આ-
 વીયો, એકીલો તું જામશ, પરને પોતાનું કરી,
 અંતે પરતામશ. ૧૦ આજ કાલ કરતાં થકાં, દિ-
 વસ આલ્યા જાય; મોહે ઘેરો આત્મા, પરભવમાં
 દુઃખ પાય. ૧૧ સ્વાદ્વાદરીત્યા આત્મની, સ્વરૂપ
 પ્રાપ્તિ થાય; જન્મ જરાદિક દોષ સખ, નાશ થતાં
 શિવ પાય. ૧૨ સ્વાદ્વાદરીત્યા આત્મા પ્રાપ્તિ કરતાં
 વિકલ્પની સંકલ્પની શ્રેણીઓ તાં શ પામે. છે. આધિ
 વ્યાધિ અત ઉપાધિઓ નાશ પમે. આત્માને સત
 અસત આદિ પક્ષોથી જાણવો જોઈએ. સંસારમાંથી

નિવૃત્તિ થયા બાદ આત્મા ગુણની પ્રવૃત્તિ થાય છે. આત્માના અનંત ગુણો આત્મતત્ત્વ નિર્મળ થવાથી આર્પિભાવ થાય છે. સમયે સમયે આત્મોપયોગ થવો જોઈએ. હે આત્મા તું મોહદશાનો ત્યાગકર. પાંચ ઇન્દ્રિયોના ત્રેવીશ વિષયોથી વિવરક્તથા સાંસારિક સુખને કાકવિષ્ટા સમાન જાણી સચિદાનંદ આત્મ સ્વરૂપ પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્નકર. ત્રૈલોક્યના સુખ કરતાં પણ આત્માનું એક ક્ષણનું સુખ અધિક છે. એ આત્યાંતિક સુખ બજારમાં ગિરિમાં, ગુફામાં, નથી કિંતુ આત્મામાં છે, અને તે જ્ઞાન ગુણે કરી લક્ષ્યાય છે. આત્મા ઉપર પ્રીતિ થતાં બાહ્ય પદાર્થો પરથી મમતા ઘટે છે, અને સમતા આત્મામાં પ્રગટે છે. રોષ, શોક, હાસ્ય, ક્રોધાદિક, એ સર્વ દોષનો આત્મ આત્મ તત્ત્વ જ્ઞાનથી નાશ થાય છે. હજારો પુસ્તકો વાંચો વા કળામાં દૃશ્ય થાઓ, પણ જ્યાં સુધી આત્માને વ્યવહાર નિશ્ચય નયે કરી જાણ્યો નથી, ત્યાં સુધી શી. રીતે બવજલપાર પામી શકાય. શ્રી જીનેશ્વર મહારાજજીએ પ્રરૂપેલાં નવ તત્ત્વનો સમ્યગૂચીતે

અવબોધ થતાં શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થાય છે. માટે જે જીવ
 કેમ તે જાણવા પ્રયત્ન કરતો નથી, અરે તે પ્રમાદ
 દશામાં આત્મહિત ખોયું આત્મા સ્વઉપયોગે જગ,
 જગ. પરભાવ ત્યાગકર સ્વ સ્વભાવમાં રમણકર.
 અસ્થિર સંસારમાં જીંદગીનો ભરસો નથી. કેઈ આલ્યા
 કેઈ આલશે. હાથે તે સાથે. શું સંસારમાં કોઈના
 ધર, હાટ, પુત્ર, પરિવાર, પોતાનાં થયાં છે; ના, નથી
 થયાં. તો તારા શી રીતે થવાનાં. શ્રદ્ધા ભક્તિથી સ-
 દ્ગુર વ્યનામૃત હૃદયમાં ધારણ કર! પ્રાણુથી પણ
 પ્યારા શ્રી સદ્ગુરને મોક્ષ પ્રાપ્તિના ઉપાયોની પૃચ્છા
 કર. શત્રુ મિત્ર ઉપર સમભાવ ધારણ કરીને ઉદાસીન
 ભાવે રહે, ક્યાં ક્રોધ કરે છે, ક્યાં માન કરે છે. કેમ
 કપટ કરે છે કોની ઉપર મમતા કરે છે. કોનાથી તું
 મોટો છે, તેનો વિચાર, કર, સર્વે આત્મા સિદ્ધ સમાન
 સત્તાએ છે. સર્વ જગત અજીવ અને અજીવથી પ-
 રિપૂર્ણ છે અનંતા જીવો છે. તેમાં તું એકલો શા
 હિમાખમાં છે. ચોરાશી લાખ જીવોની પુનઃ પુનઃ
 ભ્રમતાં તારું કોઈ સ્થાન થયું નથી. તે શા કારણથી

આ માંડે અને આ તાંડે એમ મિથ્યા ભાવથી અં-
ધાય છે. આજકાલ સાંજ સવાર કરતાં આયુષ્ય ખૂટે
છે. ક્ષણ ક્ષણમાં આત્મોપયોગ કરી જે જીવ આત્મા
ધ્યાન કરે છે. તે પરમ પદમાં પામે છે, એમ જે
કરશે તેપણ પામશે.

અંહકર્તેત્યર્હમાન મહાકૃષ્ણાહિદંશિનઃ

નાહંકર્તેતિવિશ્વાસા મૃતંપીત્વાસુખીભવ ॥ ૧ ॥

હું કર્તા છું, મારા વિના બીજાથી આ કાર્ય થઈ
શકે નહીં, કુટુંબનું ભરણપોષણ પણ હું કરું છું મા-
રાથી સર્વ જીવી શકે છે. સર્વથી મોટો હું છું મારી
શક્તિ અત્યંત છે, ઈત્યાત્મક અભિમાન રૂપ મહા
કાળા સર્પથી દંસાએલ આત્મા કર્મની વર્ગણાઓ
ગ્રહણ કરી વિચિત્ર શરીર ધારણ કરી નાની ગતિ-
માં સુખ દુઃખાનુભવ કરતો ભટકે છે, અને તેજ
આત્મા જ્યારે એમ ચિંતવે કે-હું પરવસ્તુનો કર્તા
નથી. પરવસ્તુમમ આપત્ત નથી. પરપૌહગતિક વ-
સ્તુની વૃદ્ધિથી મારી વૃદ્ધિ થતી નથી અને તેના
નાશથી મારો નાશ થતો નથી. સુવર્ણ, રૂપું, રત્ન

મણિક્યના મેરૂ પર્વત સઘળા ઢગલાઓ મને પ્રાપ્ત
 થાય તો પણ તેથી હું મોટા થઈ શકું નહિ. અને
 તદ્વારા હું સુખાભિનુંવ કરી શકું નહિ, આત્મા ક-
 ર્માનો કર્તા અને ભોક્તા પણ આત્માની અશુદ્ધ
 પરિણતિથી છે, ત્યાં સુધી જન્મ જરા મૃત્યુ આદિ
 દુઃખોથી આત્મા દુઃખી થાય છે. પણ હું કોઈ વ-
 સ્તુનો કર્તા નથી, આમ નિર્મળ બુદ્ધિ થતાં નાહું કર્તા
 આ વાક્ય રૂપ અમૃતનો સ્વાદ લેઈ આત્મા નિર્વિષ-
 મય બને છે. જ્યાં સુધી આત્મા હું કર્તા પરવસ્તુનો
 છું એમ માને છે. ત્યાં સુધી તે ભવમાં પુનઃ પુનઃ
 પરિભ્રમણ કરે છે નાહું કર્તા આ વાક્યામૃત વિના
 બીજા અમૃતથી કદાપિ આત્મા અમરત્વ પામી
 શકતો નથી. આ વાક્યનો સમ્યગ્ અર્થ સમ્યગ્
 દ્રષ્ટિ જીવને પ્રાપ્ત થાય છે અને તેની પ્રાપ્તિ થતાં
 આત્માને પરવસ્તુના નાશથી શોક થતો નથી. અને
 તે બાહ્ય કોઈ પદાર્થની સિદ્ધિ કરે તો પણ તેને
 અભિમાન પ્રાપ્ત થતું નથી. કોઈ કાર્યમાં ફતેહ મે-
 ળવતાં એમ વિચારે કે આ આત્મા તત્ કાર્યમાં
 નિમિત્તકારણ છે. વિષયાદિમાં પણ આ વાક્યને

જાણે છે. તેની પ્રવૃત્તિ થતી નથી. મનમાં એમ વિ-
ચારે કે એ વસ્તુનો કર્તા હું નથી તો તેનો ભોક્તા
કેમ બનું; એમ પુનઃ પુનઃ તેજ વાક્યનું સ્મરણ
કરતાં મોહમદિરા પણ ઉતરી જાય છે. અને સમ-
ભાવ વહે છે. વળી કહે છે.—

આત્માનં રથિનાવિદ્ધિ શરીરંરથમેવતુ,
બુદ્ધિતુસારાર્થિવિદ્ધિ મનઃપ્રગ્રહમેવચ ॥ ૧ ॥
ઇન્દ્રિયાણિહયાનાહુર્વિષયાંસ્તેષુગોચરાઆત્મે-
ન્દ્રિયમનોયુક્તંભોક્તેત્યાહુર્ભનાષિણઃ ॥ ૨ ॥

ગુરુ શિષ્ય પ્રતિ ઉપદેશે છે કે-હે શિષ્ય તું
આત્માને રથી જાણુ. શરીરને રથ જાણુ, બુદ્ધિને
સારથી જાણુ, મનને લગામ તુલ્ય જાણુ, ઇન્દ્રિયોને
ઘોડા જાણુ, વિષયોને કુમાર્ગ જાણુ, બુદ્ધિરૂપ સારથી
ઇન્દ્રિયરૂપ ઘોડાએ વિષયરૂપ કુમાર્ગથી મનરૂપ લગા-
મથી ખેંચી સાધુ વા શ્રાવક ધર્મ રૂપ માર્ગમાં
આત્મારૂપ રથીને શરીરરૂપ રથદ્વારા વહન કરાવે
તો મુક્તિ નગરંત્રી ઝટિતિ આત્મા પ્રાપ્તિ કરે. આ
શ્લોકનો સમ્યગ્ દ્રષ્ટિ યથાર્થ અર્થ જાણી શકે છે.

અને સ્વાત્મહિતમાં પ્રવૃત્તિ કરે છે, મન ઇન્દ્રિયો કરી સહિત આત્માને સંસારી કહે છે. પણ જ્યારે મન ઇન્દ્રિયથી પૃથક આત્મા થાય છે. ત્યારે તેને પરમાત્મા સિદ્ધ પુદ્ગલ કહે છે. આત્માનું સત્ અસત નિત્ય અનિત્ય આદિ વિકલ્પોથી જાણી શરીર મન વાણી લેસ્યાથી આત્માને પૃથક જાણે, એવા આત્માને અંતરાત્મા કહે છે, જીનારા મુજબ જીવોકતત્ત્વ જાણ્યા વિના યથાયોગ્ય અંતરાત્મત્વ પ્રાપ્ત થતું નથી, અને જિનોક્તત્ત્વ જ્ઞાન વિના હક સમાધિથી કંઈ પણ આત્મહિત થતું નથી. અત્તણ્વ અંતરાત્મપદપ્રાદ્યર્થમ્ સમ્યક્ત્વં જ્ઞાતવ્યં શરીરની પુષ્ટિ થતાં પોતાની પુષ્ટિ માને શરીર રોગી થતાં પોતાને રોગી જાણે, શરીરનો નાશ થતાં પોતાનો નાશ જાણે. શરીરથી પૃથક આત્માને માને નહીં, અને તેનું નાનપણ હોય નહીં, અને તેનું જ્ઞાન પણ હોય નહીં, એવા જીવોને બહિરાત્મપણું હોય છે, તેવા બહિરાત્મિયો મિથ્યાત્વી જાણવા. તેવા જીવો ગમે તો રંક તરીકે હોય. જગર શેઠ શાહુકાર પ્રધાન રાજ મોટા વિક્રાન તરીકે હોય, તો પણ ચાર

ગતિમાં પુનઃ પુનઃ પર્યટન કરશે. રાગ દ્વીપ-કલહ-
મારૂં તારૂં ઇલાદિ દોષના ધારણ કરનારાઓ અહિં,
રાત્તિમ જીવો હોય છે. તેમને જન્મ જરા મૃત્યુના
રોગો લાગુ રહે છે. તેવા અહિંરાત્તિમ જીવોને રાગ
દ્વેષ લાગ્યો રહે છે. અને તે જીવો સદ્ગુણનું વચન
નહીં માનતાં તેમની નિંદા કરી ભારે થાય છે, અને
પોતાને મોટો માને છે, તેનું ફળ એજ થાય છે.
નરક નિગોદનાં રૈરવ દુઃખ ભોગવવાં પડે છે,
માટે હું કર્તા આદિ અભિમાનનો ત્યાગ કરી આ-
ત્મા પોતાને શરીર વાણી મન ધર પુત્ર સ્ત્રી થકી
જુદો જાણી પોતાના સ્વભાવમાં રમે અને પરસ્વ-
ભાવનો ત્યાગ કરી શ્રી સદ્ગુણને સેવી આત્મહિ-
તમાં પ્રવૃત્તિ કરશે, તે અજરામરપદ પામશે.

શ્લોક નાહંદેહશ્ચિદાત્મેતિ બુદ્ધિર્વિચોતિમણ્યતે અં-
વિદ્યાસંસૂતેર્હેતુ વિદ્યાતસ્યાનિવર્તિકા ૧ હું દેવસ્વરૂપ
નથી, પણ હું શરીરમાં કર્મ રાંધોગે રહ્યો છો. પણ
તે થકી ન્યારો જ્ઞાનદર્શન ચારિત્ર ગુણવિશિષ્ટ છું.
અનંત ગુણનો હું ભોક્તા છું. સર્વ વસ્તુનો જ્ઞાતા

હું છું, આત્મવ્યક્તિથી હું સર્વત્ર વ્યાપક નથી, હું
 અમૂર્ત છું. એમ શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ ધ્યાવું તેનું નામ
 વિદ્યા યા જ્ઞાન છે. વ્યવહાર અને નિશ્ચયનયાનુસારે
 આત્મસ્વરૂપ તથા જીનોક્ત તત્ત્વનો યથાયોગ્ય અવ-
 યોધ. તેનું નામ જ્ઞાન જાણવું. મતવાદીઓ તેને વિદ્યા
 નામે આધીષે છે. હું દેહ છું. ઇત્યાત્મિકા બુદ્ધિને
 અવિદ્યા કહે છે, પંચભૂત થકી અતિરિક્ત આત્મા
 નથી. પંચભૂતથકી શરીર બન્યું છે, અને તેમાં આત્મા
 નથી. પંચભૂતથકી શરીર બન્યું છે, અને તેમાં
 ચૈતન્યશક્તિ ઉદ્ભવે છે. શરીરનો નાશ થતાં તેનો
 નાશ થાય છે. એમ માનવું તે અજ્ઞાન (અવિદ્યા)
 છે, અને તે અજ્ઞાનથી સાંસારિક વિષયોથી નિવૃત્તિ
 થતી નથી. ઉલટી તેમાં પ્રવૃત્તિ થાય છે. હું દેહમય
 છું. આવી બુદ્ધિ જ્યાં સુધી છે. ત્યાં સુધી પહેલું
 ગુણુદ્ધાણું જાણવું. તેવા જીવોની મુક્તિ થતી નથી.
 અલબત્ત તેનું અજ્ઞાન સંસાર પરંપરાવૃદ્ધિ હેતુ છે.
 ભવભયભીરૂ ભવ્ય પ્રાણિઓએ એ અજ્ઞાનનો નાશ
 થવા સદ્ગુરૂ સંગતિ કરવી, અને શ્રી સદ્ગુરૂ દ્વારા
 અનાત્મ વસ્તુમાં થતી આત્મભ્રાંતિરૂપ અવિદ્યાનો દ્વંસ

કરવો, અને શ્રી સદ્ગુરુને આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિ માટે વિનયથી અશઠ ભાવે તત્ત્વ ગ્રાહક બુદ્ધિયા પ્રશ્ન પૂછવા. હે સદ્ગુરુ આત્મા આ સંસારમાં શા હેતુથી પરિવ્રમણ કરતો નાના શરીર ધારણા કરે છે. પ્રશ્નોત્તરમાં શ્રીમદ્ગુરુ કૃપા લાવી શિષ્ય પ્રતિ કહે છે કે હે શિષ્ય આ આત્મા શુદ્ધ સત્તાએ એ સિદ્ધ સમાન નિર્મળ છે, પણ અનાદિકાળથી પુદ્ગલાત્મક કર્મ સંયોગે સ્વસત્તા હારી તથા સ્વભાન ભૂલી કર્મોદય પ્રમાળ નાના શરીર ધારણ કરે છે. અને શરીરમાં વ્યાપીને આત્મા રહે છે. પુણ્ય અને પાપ પ્રકૃતિ રસવિપાકથી શાતા અશાતા ભોગવતા ઉચ્ચનીચ ફૂલમાં જન્મ લેતો પર્યટન કરે છે. પંચભૂત થકી આત્મા ભિન્ન છે. ક્રોધાદિકથી આત્મા શુભાશુભ કર્મ વર્ગના એ ગ્રહી જડ સંયોગે જડ બને છે. ક્રોધ મહા અનિષ્ટ છે; ક્રોધ મનુષ્યનો અપરાધ થવાથી ક્રોધને આ વિભાવિ થાય છે, અને તેથી સમીપ રહેનારાં મનુષ્યોને તેમજ અન્ય મનુષ્યોને વિષસમ કઠોર વચન ક્રોધથી કહેવાં પડે છે, લાંબા વખતની મિત્રતા પણ ક્રોધથી તૂટે છે. અને શત્રુતા પ્રગટે છે. ભૂકુટિ ચડેલું

અને લાલ નેત્રવાળું મુખ ક્રોધથી બનતાં બીજાઓને ત્રાસ થાય છે, ક્રોધથી મુખમાં જે જે શબ્દો આવે તે બોલતાં જરા પણ સંકોચ થતો નથી. તેના વિક-
રાળ મુખથી નિકળતી શબ્દ જ્વાળા અન્યનું હૃદય દહી છે. અગ્નિ તો અન્યને બાળી પોતે નિર્વાણ થઈ જાય છે. પરંતુ ક્રોધ તો તીડની પેઠે ક્રોધ સંતતિ મૂળ મજબૂત કરી પોતાના આધારનો નાશ કરતાં પોતે નાશ પામતો નથી. પોતાનું નુકશાન કરવાથી અગર પોતાની નિંદા કરવાથી યા પોતાનું અપમાન કરવાથી ક્રોધની ઉત્પત્તિ થાય છે; ૧ અનંતાનુ વંધી ૨ પ્રત્યારબ્યાની ૩ અપ્રત્યારબ્યાની અને ૪ સંબલન આ ચાર પ્રકાર ક્રોધના છે. અનંતાનુબંધી ક્રોધ જીવતાં પર્યંત રહે છે. ક્રોધથી અસત્ય વધવું પડે છે. ક્રોધથી અન્ય જીવોનો નાશ થાય છે, ક્રોધથી અનંત પાપ કર્મ બ્રહ્મ થાય છે. માટે હે શિષ્ય જે તારે કર્મ થકી રહીત થઈ સ્વ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિ કરવી હોય તો ઉપશ-
મમાએ આત્માને બાવી ક્રોધ શત્રુનો નાશ કર જે વખત એમ ચિંતવન કરજે હે આત્મા તું અન્ય ઉપર ક્રોધ કેમ કરે છે તારૂં બગાડવાં કોઈ સમર્થ

નથી. તારૂં અનિષ્ઠ સ્વકૃત અશુભ કર્મોદયથી થાય છે, અન્ય તેમાં નિમિત્તમાત્ર છે. ક્રોધ કરવાથી તું કર્મ ગ્રહણ કરી વિવિધ દુઃખ પામીશ, માટે આ વખતે શમભાવે ત્યાગ કરી ઉપશમ ભાવે રહેનારા જીવો મુક્તિ ગયા, જાય, અને જશે, માટે હે શિષ્ય એ પ્રમાણે ક્રોધનો ત્યાગ કરી શમભાવે રહેવું. તેમાં આત્માહિત છે.

વળી સદ્ગુરૂ મહારાજ શિષ્યને કહે છે કે-હે શિષ્ય રાગાદિક શત્રુઓનો વિનાશ સમ્યગ્જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ વિના થતો નથી. આત્મસ્વરૂપ જાણીને તન્માર્ગે પ્રવૃત્તિ કરવાથી સ્વતઃ કર્મકલંક વિખરે છે. અજ્ઞાનાવસ્થામાં તો સ્વભાવ નહીં હોવાને લીધે સંસાર વૃદ્ધિ ભૂત હેતુઓને સેવવામાં પ્રવૃત્તિ થાય છે. યતઃ જ્ઞાનાન્ધોજીવો પડિઓમોહાઢબિણ મંડુજમિ નાણયદંબ-લહંતો કુંદરકંજેનપાવેદ્ ॥ અજ્ઞાને કરી અંધ બનેલો જીવ મોહઅટવીમાં પડ્યો, છતો શું દુઃખ નથી પામતો? અત્રબત્તં સર્વ દુઃખ પામે છે, અનંતકાળ અજ્ઞાનાવસ્થામાં ગયો. હજી જો સદ્ગુરૂ વિનયદ્વારા

જીવ સ્વરૂપનું જ્ઞાન નહીં મેળવે તો કોણ જાણે ક્યાં
 સુધી સંસારમાં પરિભ્રમણ કરશે. માટ દેહનો સંગ
 લાગ કરવાની તિવ્રરૂચિ થઈ હોય તો હે શિષ્ય—તું
 સદ્ગુરુનો વિનય કરી જીવોક્તાકથિત સમ્યગ્જ્ઞાન
 પ્રાપ્ત કર. યતઃ વિળબોસન્વગુણાણં મુલંસંનાજદંસનાદ્ગ્ણં
 મુરકસ્સયતે મૂલં તેણાવિળિઓ રહપસથ્યો ॥ ૧ ॥
 વિળબો સાસણેમૂલં વિળબો સંજબોમવે વિળચાબો
 વિપ્પમુક્કસ્સ કબોધમ્મો કબોતવો ॥ ૨ ॥ સર્વ ગુ-
 ણોનું મૂળ વિનય છે. વિનયવાન સર્વ ગુણવાન થાય
 છે. જ્ઞાન દર્શનની પ્રાપ્તિ પણ વિનયવિના દુર્લભ છે.
 મોક્ષમાર્ગનું મૂળ વિનય છે. જેમ મૂળ વિના વૃક્ષ
 હોય નહીં. તેમ વિનય વિના બીજા ગુણોની પ્રાપ્તિ
 થાય નહીં. જૈનશાસનનું મૂળ વિનય છે. વિનયવિના
 પ્રાણીનો ધર્મ અને તપ ક્યાંથી હોય. અલખત આ
 સર્વ વાક્યો સદ્ગુરુનો વિનય કરવો તેમ આદેશ છે.
 ગુરુનું વચન અંગીકાર કરવું. તેમના આદેશનો અંગ
 કરવા નહીં. ભક્તિ અને બહુમાન પૂર્વક શ્રી સદ્ગુ-
 રુને સેવવા તેમની નિંદા પ્રાણાંતે પણ કરવી નહીં.

સદ્ગુરુ ગુણોને પ્રશંસવા. જેની સદ્ગુરુ તરફ ભક્તિ
 નથી તેની દેવ તરફ ક્રમાંથી હોય. શ્રી સદ્ગુરુ જ-
 ગમ તીર્થ છે. તેમના વિનયથી સાક્ષાત્ અને પર-
 પર બે ફળ થાય છે. યતઃ વિનયાબોનાચં નાણાભો-
 દંસળ દંસણાબોચરણં ચરણાર્હિતો મુખ્યો મુખ્યે સુ-
 રુલ્લં અણાવાહં ॥ વિનયથી શ્રી સદ્ગુરુ પ્રસન્ન થાય
 છે. અને તેમની વિનયપ્ર પ્રતિ કૃપાદષ્ટિ રહે છે.
 તેથી તેને જ્ઞાન ખરા દિલથી આપે છે. જ્ઞાનથી
 પ્રાપ્તિ થતાં દર્શનની પ્રાપ્તિ થાય છે. અને અદ્વા પૂ-
 ર્વક દર્શનથી ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને ચારિ-
 ત્રથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતાં આત્મા અનંતસુખને
 મોક્તા થાય છે. માટે હે શિષ્ય વિનયતત્પર રહેવું.
 અનાદિકાળથી આત્મા અને કર્મનો સંબંધ સ્થિરનીર
 સંયોગત્ત્વ થયો છે. મોહોદયે આત્મા અશુદ્ધ પરિણુ-
 તિમય થઈ કર્મ સંચેય કરે છે. અને તેથી પરમા-
 વનો કર્તા બને છે. અહિતમાં મોહથી આત્મા પ્રવૃત્તિ
 કરે છે. યતઃ અનાદિ કર્મ યુક્તત્વાત્ તન્મોહાત્ સં-
 પ્રવર્તતે અહિંતુષ્ટ પ્યાત્મનઃ પ્રાયેઃ વ્યાધિ પીડિત ચિ-
 ત્ત્વત્ ॥ ૧ ॥ અહિત કાર્યમાં આત્મા કલિષ્ટ કર્મે-

દમથી પ્રવર્તે છે. અને તેથી પશ્ચાત્ કિલષ્ટ કર્મોપા-
 ન્ન કરે છે—વ્યાધિ પીડિત મનુષ્ય જેમ અપથ્યને
 અહિત તરીકે જાણતાં પણ મોહથી અપથ્યનું ભ-
 ક્ષણ કરી દુઃખરાશિને ભોગવે છે.—તેમ અશુદ્ધ પરિ-
 જામ વિશિષ્ટ આત્મા અકાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરતો હતો
 જન્મ જરા મરણના દુઃખની પરંપરાને વધારે છે.
 મોહમદિરાથી જીવ સ્વસ્વરૂપ ભૂલી મૂઠ જની પરવસ્તુ-
 ને પોતાની માને છે—નાચે છે, ફૂંદે છે, રડે છે, ફૂ-
 ટાય છે, પીટાય છે, દેવને કુદેવ માને છે, કુદેવને
 દેવ માને છે, ગુરૂનો અનાદર કરે છે, ધન ધાન્યા-
 વિક્રતા પ્રકટ સંચયથી પોતાને સુખી માને છે. પુત્ર
 જન્મથી હર્ષ માને છે. વળી તેજ પુત્ર મરણથી રૂ-
 દન કરે છે. સ્ત્રીને પરણી સુખી પોતાને માને છે.
 પશ્ચાત્ તેના મરણથી દુઃખી જની શોક કરે છે.
 જડ સ્વરૂપ બાહ્ય પદાર્થોને પોતાના માની મલકાય
 છે—એ સર્વ મોહનો પ્રભાવ છે. બાજીગરની બાજી-
 ની પેઠે આ સાંસારિક વસ્તુઓની સ્થિતિ છે તેની
 માયામાં મોહી અજ્ઞાની જીવ રાત્રી દિવસ માંડે તાંડે
 કરતાં દ્રસાય છે—સર્વ જગત્ મોહથી મુંઝાયું છે.

વીરલા આસન ભવ્યાત્માઓ સ્યાદ્વાદ ધર્મને જાણી
મોહમહા મધ્વનો પરાજય કરે છે, બાહ્ય દૃષ્ટિક
વસ્તુઓમાં રાગદ્વેષ નહીં ધરનારા જીવો મોહને હઠા-
વી સિદ્ધિવદ પામ્યા પામે છે, અને પામશે. આદ્ય
કાયાની માયા અસાર જાણીને ભવ્યો આત્મહિતમાં
પ્રવૃત્તિ કરે છે. તે સદ્ગતિ પ્રાપ્ત કરે છે.

यथासुनिपुणोनित्यः परदोषेक्षणे रतः तथाचोक्ति-
पुगः स्वेषु कोनमुच्येत बंधनात् ॥ १ ॥ પારકા દોષ
જોવામાં નિત્ય જે ચતુરાઇ વાપરવામાં આવે છે. તે
જો પોતાના દોષ જોવામાં વાપરે તે કાણુ આ સં-
સાર બંધનથી યુક્ત થાય ? દરેક આત્માઓ પ્રતિ-
દષ્ટો મનોવ્યાપારે કરી યુક્ત હોય છે, જેવા જેવા
સંયોગો જીવ પામે છે. તદનુસારે સારી યા નકારી
પ્રવૃત્તિમાં પ્રવર્તે છે. અશુભ સંયોગથી જીવને ઘણું
ખમવું પડે છે. નિંદા ચોરી વ્યભિચાર હિંસા વ્ય-
સન આદિ અશુભ સંયોગથી પ્રાપ્ત થાય છે. તેજ
કારણથી સર્વજ્ઞ મહારાજ સત્સંગમનું અત્યંત ફળ
હોય છે. શ્રી સદ્ગુરના સમાગમના સમાન અન્ય

સત્સંગતિ બીજી નથી. મોક્ષની પ્રાપ્તિમાં, ગુણની પ્રાપ્તિમાં, ધર્મની પ્રાપ્તિમાં, વિનયની પ્રાપ્તિમાં, વિવેકની પ્રાપ્તિમાં, સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિમાં, સત્સંગમની મુખ્યતાએ જરૂર છે—

૬૬૬.

શ્રીધનપુત્રકુટુંબસબ પ્રાસિતેનીસહેલ:

ભાવ ચિંતામણી સારિણી, સત્સંગમમુશ્કેલ. ॥૧॥

સદ્સંગતિ સદ્ગુરુતણી, કરતાં નાશે પાપ;

ક્રેશ શોક સંતાપસહુ, નાશે આપોઆપ. ॥૨॥

તનુ મન ધનથી ગુરુતણી, મક્તિ કરો ધરી ભાવ;

ભવજલ પાર પમાડના, શ્રી સદ્ગુરુ છે નાવા॥૩॥

અનાદિ ભવસંચિત પાપકર્મ પણ શ્રી સદ્ગુરુની સંગતથી ટળે છે. શ્રી સદ્ગુરુની પાસે જતાં પ્રથમ તો વિનયની ઉત્પાત્ત થાય છે. અને ત્યારબાદ શ્રી ગુરુના ઉપદેશામૃતથી મિથ્યાત્વ રોગ નાશ પામે છે. એક તરફ મન ગુણો અને એક તરફ શ્રી સદ્ગુરુ સમાગમ છે. સદ્ગુરુ શ્રી જીનેશ્વરની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તનારા હોય છે. દેશો દેશ ભમી ચારિત્ર ધર્મને

પાળે છે. જે પ્રથમ ધર્મવંત થવાની મરજી હોય તે પહેલા શ્રી સદ્ગુરુની વાણી સાંભળી તેમના ઉપર ભક્તિ પક્ષી રાખવી શ્રદ્ધા અને બહુમાનથી સેવાયેલ સદ્ગુરુજી મનોવાંછિત આપે છે. ગુરુ ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા ભક્તિબહુ માન વિના દેવ ઉપર શ્રદ્ધા ભક્તિ યથાતિય રીત્યા સંભવતી નથી. શ્રી સદ્ગુરુ સદ્ધર્મની પ્રાપ્તિ કરાવે છે. અનાદિ કાળથી એતન ભટક્યો પણ હજી પાર આવ્યો નહી. તેનું કારણ પણ કુસંગતિ છે. મહાપૂણ્યોદયે ગુરુનો સમાગમ થાય છે. તે પામ્યા છતાં જ્યારે જીવ કારા ઘડાની પેઠે આચરણ કરે. તેમાં પોતાનો દોષ. તત્વાતત્વની સમજણ આપનાર ગુરુ છે. અહો ગુરુનો કેટલો ઉપકાર ! તેમનો ઉપકાર કોઈ પણ રીતે વળે તેમ નથી યતઃ સમક્તિ દાયક ગુહત્તનો પચ્ચુ વચાપ્ત ન થાય મગ્ગકોડાકોડી કરી કરતાં ન કોઠી ચણાય. હે જીવ હવે સદ્ગુરુ વચનાનુસારે ધર્મ માર્ગે ચાલ. ધન વયથી ગુરુને તૃણ સમાન લેખીશ નહીં. અવનયથી ગુરુનું અપમાન કરીશ નહીં. ગુરુના દોષો તરફ દ્રષ્ટિ આપીશ નહીં. કાળી બાજુ સામું નહીં

જોતાં ધોળા બાજુ સામું જોવાતી ટેવ પાડ. સર્વ
 ગુણ વીતરાગ છે. પોતાના દોષ છતાં તું પારકાં ચાંદા
 સામું કેમ નિહાળે છે. હે જીવ તું આઠ કર્મથી સં-
 યુક્ત છે. કયા મોક્ષમાં પહોંચી ગયો. પોતાના દોષ
 દેખવાની ટેવ રાખ. પારકાના દોષ દેખવા કરતાં
 જો પોતાના દોષ દેખે છે, તે ગુણી જાણવો. સદ્ગુ-
 રનો સમાગમ થતાં પારકા દોષ દેખવાની ટેવ ટળે
 છે. અને સદ્ગુરુ પ્રાપ્ત કરાય છે. અને સદ્ગુણ
 પ્રાપ્તવાથી કર્મનો નાશ થતાં મુક્તિપદની પ્રાપ્તિ થાય
 છે. દોષ ટાળવાને જો ઇચ્છા હે ચેતન તારે હોય
 તો તું પોતાને પૂછ્યા કર કે આત્મા તું કોણ છે ?
 તારું કોણ છે ? તું ગુણી છે કે અવગુણી છે, સ્વ-
 સ્વભાવે રમે છે કે-પરભાવે રમે છે. પરભાવમાં રમે
 તે ગુણી શી રીતે કહેવાય. તું પરમાં પ્રવૃત્તિ શી
 કારણથી કરે છે, હજી હે ચેતન તે પોતાના કેટલા
 ગુણો આધિર્ભાવે કર્યા-તું પોતાનો કાળ પ્રમાદ દ-
 શામાં ગાળે છે કે-માત્ર સાધન દશામાં હે ચેતન
 તારે શું કરવા યોગ્ય છે, શું પરિહરવા યોગ્ય છે.
 એમ શાંત ચિત્તથી પોતાના આત્માને પૂછા કરતાં

સદ્ગુણી થવાની ટેવ પડશે, અને સદ્ગુણ પ્રાપ્ત થતાં શિવ સનાતનપદ આત્મા વામી મંનર્તે સુસમવ શ્લોકો.

અસારમેવ સંસાર સ્વરૂપ મિતિચેતસિ વિભાષ્ય
શિવદેધર્મે યત્નંકુરુતહેજનાઃ ॥ ૧ ॥ અનિત્ય
અસાર આ સંસારનું સ્વરૂપ જાણીને હે બળ્યો મો-
ક્ષને આપનારા એવા સ્યાદ્વાદ ધર્મને વિષે યતન ક-
રો-કાલિક-વાચિક માનસિક પ્રયત્નદ્વારા શ્રી સદ્ગુરુનું
અવલંબન કરી ક્ષણે ક્ષણે આત્મસ્વરૂપે સ્થિર થઈ
વ્યવહારનય અવલંબી નિશ્ચયનય હૃદયમાં ધારણ
કરી વર્તવું એજ મનુષ્યાવતારનું કર્તવ્ય છે. કૃત ક-
ર્માનુસારે યથાયોગ્ય નિમિત્ત કારણોની પ્રાપ્તિ થાય
છે, પુનઃ પુનઃ મનુષ્ય જન્મ પ્રાપ્તિ દુર્લભ છે, જોત
જોતામાં અંજલી જલવત્ આયુષ્ય ખૂટી જશે, જે
દિવસ ગયો તે પાછો આવનાર નથી. કાલે કરવા
ઉપર જે કાર્ય રાખ્યું હોય, તે આજ કરી લેવું. સુખ
દુઃખની પ્રાપ્તિમાં બીજો તો નિમિત્ત માત્ર છે. અ-
મુક મારો વૈરી છે, અમુકે મારું ખરાબ કર્યું, એમ

હિ ચેતન તું મનમાં લાવીશ નહીં ચતઃ જંજળકલંક-
 મ્મં પુઞ્વભવે હ્રદમવે વસંતેણં તત્તેણ વેદઅર્થં નિમિત્ત
 મિત્રોપરોહાદ્ ॥ ૧ ॥ પૂર્વભામાં યા આ ભવમાં
 વસતાં જોજો જે કર્મ કર્યાં છે. તે તેણે અવશ્ય ભો-
 ગવવાં પડે છે. કોઈ એવો જીવ નથી કે સંસારમાં
 રહ્યા છતો કર્મ થકી નહીં લેવાતો હોય. શ્રી જીનોક્ત
 કથિત શ્રાવક ધર્મ અને યતિધર્મનું અવલંબ કર-
 વાથી જન્મ જરા મરણના દોષો ટળે છે. શ્રી સદ્-
 ગુરુ મહારાજની વાણી સાંભળી શ્રાવકની કરુણી કરે
 છે તેને શ્રાવક કહે છે. ચતઃ શ્રુતોતિયતિશ્ચઃ સમ્ય-
 ક્સમાચારીસશ્રાવકઃ મુંર્ચનિશુભયોગેન કર્મતિસશ્રા-
 વકઃ ॥૧॥ ધમ્મરચણસ્સજુગ્ગા અલુહોરુવવંપગહસોમૌ
 હોંગપ્પિઓ અકૂરો મીરુઅત્થો સુદાસ્કન્નો ॥ ૧ ॥
 કજાલુઓદયાલુ મજ્જથોસોમદિઠાગુણરાગી સક્ક-
 હસુપરકજુત્તો સુદીહદંસી વિસેસન્નુ ॥ ૨ ॥
 મુઠ્ઠાણુગો વિળીઓ કચણુઓ પરહિયથ્થકારીયત્તહચે-
 વલ્લલ્લસ્કો યયવીસગુણોહો સંપન્નો ॥ ૩ ॥
 અક્ષુદ્રાદિ એકવીશ ગુણે કરી યુક્ત શ્રાવક હોય છે.
 પચિમહાવૃત્ત ધારક બાહ્ય અભ્યંતર શ્રીયિ રહિત શ્રી

જીનારા ધારક મુનિવર્ય હોય છે. દ્વિવિધ ધર્માવલં-
બનથી અનાદિકાળથી સચિત કરેલાં કર્મનો નાશ
થાય છે અને જ્ઞાનદર્શન ચારિત્રાદિક ગુણોવડે કરી
યુક્ત આત્મા થાય છે. સૂર્યના પ્રકાશને રોકનારાં
વાદળ વિખરાતાં જેમ સૂર્યનો સ્વચ્છ પ્રકાશ પૃથ્વી
ઉપર પડે છે. તેમ આત્માને લાગેલા કર્મ નાશ
પામવાથી આત્મજ્ઞાન ગુણે કરી પ્રકાશક થાય છે.
કર્મનો કર્તા આત્મા છે. અને કર્મનો નાશ કરનાર
પણ આત્મા છે યતઃ કમ્મકત્તા અયંજીવો કમ્મધિ-
ત્તાવિજીવમુણેયઙ્ગો । અરુચી નિચ્ચઅણાદ્ધો અગુરુક
દુગુણજીવાણં ॥ કર્મનો કર્તા તથા તેનો નાશકર્તા
આત્મા છે. આત્મા અરૂપી છે. અનાદિ કાળથી છે.
અગુરુ લઘુ ગુણે કરી યુક્ત છે. કર્મ કલંક નાશ
પામતાં આત્મા તેજ પરમાત્માપદ પામે છે. સ્વપૂરતે
પરમાત્માપદની પ્રાપ્તિ થાયો.

उपदेष्टुंचवक्तुंच जनः सर्वोऽपि पंडितः तदनु-
ष्ठान कर्तव्यं मनुयोऽपि पंडिताः ॥ १ ॥ उपदेश
देवाने माटे અને કહેવાને માટે सर्व माणुस आत्मा

(પંડિત) બને છે. પણ તે પ્રમાણે વર્તણૂકને માટે તો મુનિઓ પણ પંડિત નથી, કહેવું તે પ્રમાણે રહેવું, અને તો પશ્ચાત્ પારકા ઘેર ડાહ્યા થતાં શોભા-પાત્ર થઈ શકીએ. શ્રી ચિદાનંદજી મહારાજ કહે છે કે કયની કથે સૌ કોઈ પળ રહેળી અતિ દુર્લભ હોઈ જ્ય રહેળીકા ઘર પાવે તવ કહેળી લેણે આવે હુઆદિ. જે ભવ્યો કહેણી પ્રમાણે રહેણીમાં પ્રવર્તે છે. તે ભવ્યાત્માઓનાં વચનો અન્ય જનોને સ્વરિત અસર કરે છે. તેવા મહાત્માઓને કંઈ વિશેષ બોલવાની જરૂર પડતી નથી. એવા પુરુષોનું એક વચન પણ વારંવાર યાદ આવે છે. પગ તલે રેલો ને પારકી વાત મલો. આ નાની કહેણીનો દરેક મનુષ્ય વારંવાર ઉપયોગ કરે છે. અનાદિ કાળથી મિ-થ્યા ટેવો વળગેલી છે. નિર્ગુણી માણસને જોઈ માધ્યસ્થતા ભાવવી. એકાંત સ્થાનમાં બેસી પોતાના આત્માને પોતે પૂછવું કે હે એતન તેં રાગદ્વેષની મંદતા કરી કે કેમ? ગંભીર ગુણ વિષેનું પ્રયત્ન કરે છે કે નહીં. પારકાં છિદ્ર દેખવાની ટેવ હજી તારામાં કાયમ છે કે નહીં. તું જે જે ગુણો - વિષે બીજાને

બોધ આપે છે. તે ગુણો તારામાં છે કે નહીં? તું
 ધર્મ કાર્યમાં જશ કીર્તીની વાંછા તને રહે છે કે
 નહીં? પરને સાફ મનવવાની કુટેવ હે એતન તાસથી
 દૂર થઇ છે કે કેમ? તું આત્મા નિર્મળ અનંત
 શક્તિનો ધણી છતાં પુદ્ગલમાં બળ્યો છે છતાં તેને
 પોતાનું નથી એમ માને છે કે કેમ? તેં આજરોજ
 ધર્મ કૃત્ય શું શું કર્યું? સવારના પહોરમાં શું શું ધર્મ
 કૃત્ય કર્યું? બપોરે શું ધર્મ કૃત્ય કરવું સંધ્યાએ શું
 ધર્મ કૃત્ય કર્યું. તેં બાર માસમાં ચાર માસમાં કેટ-
 લીકવાર ગુરૂ વંદન ગુરૂનો ઉપદેશ યા તીર્થ યાત્રાઓ
 કરી. બાર મહીનામાં તેં કેટલું ધન ધર્મ માર્ગે વા-
 પ્યું. તેં આખા દિવસમાં કેટલીકવાર ક્રોધ કર્યો,
 કેટલીકવાર કપટ કર્યું, તું આખા દિવસમાં કેટલીક-
 વાર જૂઠું બોલ્યો. કેટલા લોકોને છેતર્યા. આટલી
 જાંદગીમાં કેટલા જૂઠા દસ્તાવેજ યા ખત કર્યાં. એ-
 વીસ કલાકમાંના કેટલા કલાક ધર્મમાં ગાળ્યા. સ-
 ત્પુસ્તક કેટલીવાર વાંચ્યાં. સત્પાત્ર પોતાના હાથે
 દાન આપ્યું કે નહીં. વિચારીને વચન કેટલીકવાર
 બોલ્યો. ઇત્યદિ પ્રશ્નો પોતાના આત્માને પૂછતાં

પોતાને પોતાના ગુણ દોષ તુરત માલૂમ પડશે. પોતાનામાં જે ગુણો છે. પ્રાપ્ત થયા તે માટે હર્ષ ધરી દોષોનો ત્યાગ કરવા પ્રયત્ન કરવો. અભ્યાસ કરતાં અને એમ દરરોજ સરવૈયું કાઢતાં આત્માનું ધન આત્મામાં કેટલું છે, તેની સહજ સમજણ પડશે. પૈસાના લાલચુઓ પોતાની ખોટી બડાઈ હાંકે તેથી કુલાઈ જઈ આનંદ માનવો નહીં. સંપૂર્ણ ગુણવાન હું નથી, એમ ભાવના કરતાં ગુણ તરફ લક્ષ્ય ખેંચાશે. ગુણી માણસ સૂર્યની પેઠે જગતને પ્રકાશે છે. અવગુણી રાહુની પેઠે ઝાંખો દેખાય છે. આત્મામાં સત્તાએ અનંત ગુણ છે પણ તેની ખોજ કર્યા વિના પ્રકાશીત થતા નથી. બાહ્યધન ખોટું જાણી તેની મમતાપરિહરી આત્મામાં રહેલી અનંત ગુણરૂપ ધનની જ્યારે ચાહના થશે ત્યારે દરેક બળ્યાત્મા તેને માટે સહગુરુ સેવન દ્વારા તે ગુણો પ્રાપ્ત કરી અનંત જ્ઞાન દ્વિજા ભોક્તા બનશે.

પંચાશ્રાવકો ત્યાગ કરે, પંચ મહાવ્રત ધાર; પંચ સુમતિ ત્રણ ગુણિકું, ધારક શ્રી અણુગાર. ૧ પંચ

મહાવ્રત આદરી, કરતા ગામેગામ, રાગ દેષ બહુ
 નહીં, તાકું કંઈ પ્રણામ. ૨ મુનિવર સંજમ માળત્રા,
 નિશ્ચયિક કરી ત્યાગ; પ્રતિબંધ નહિ કોઇનો, તે મુનિ
 મહા સૌભાગ્ય. ૩ આત્મસ્વરૂપ સમજે નહીં, મદ્ય
 ડાકડમાલ; મમતા મનમાં ઘણી કરે, તસ ભવ અ-
 રહકમાલ. ૪ કેશ લોચ કરતો દરે, મનમાં અસ્તિ
 મકલામ, ભાવ લોચ જળ નહીં હુવો, તખતક ભવ
 ભટકાય. ૫ બાહ્ય પરિગ્રહ ભાગતા, મુનિપણ્ય મને
 મન. અભ્યંતર પરિગ્રહ થકી, વિરમ્યા નહીં તે અ-
 ધન્ય. ૬ ક્રિયા કરી નિંદા કરે, કાકવૃત્તિ મન બસ,
 સાધુ હુવા તો કયા હુવા તીન ભુવનકા દાસ. ૭ જાપ
 તપ ક્રિયા અનુસરે, સત્ય નહીં ઉપદેશ, જિનઆશ્રય
 ઉત્થાય તો પામશે તે બહુ ક્લેશ. ૮ બાહ્ય ભાસ
 દેખાડતો, મન ધરતો અભિમાન; કપટ કરી પર
 છેતરે, તે મુનિ છે નાદાન. ૯ પરનિંદા સ્તુતિ આ-
 પની કરતા જનની પાસ; તે મુનિ તર્યા કિમ તારશે
 જસ પર પુદ્ગલ આશ. ૧૦ કોઇ લોભ ભય ક-
 સ્યનો જેને છે પર ભાવ, તર્યા નહિ તે મુનિવર,
 ભવબદ્ધ માંહિ લાવ. ૧૧ આપ વચ્ચનને યામતા, રા-

સ વચન કરે દૂર; જિન વાણી સમજે નહીં, તે મુનિ
 છે જગ કૂર. ૧૨ ગમ્મ તણી મમતા ધરે, સંધા-
 ડનો રાગ, તેહ મુનિ કયું તરી શકે, રાગ તણોત્યાં
 ડાધ. ૧૩ ગાડરીયા પ્રવાહની, આચરણા ધરી ચિત્ત,
 મુનિ વેષ જે પહેરતા, તે કયું હોવે પવિત્ત. ૧૪
 આત્મસ્વરૂપને ઓળખે, પર પુદ્ગલ નહીં આશ; તે
 મુનિ નિત્ય નિત્ય વંદીએ, તેહના થઇને દાસ. ૧૫
 ચાર નિષ્કેપા જાણુતા, ઉત્સર્ગ અપવાદ; બ્યવહાર
 નિશ્ચય જાણુતા, જાણુંતા સ્યાદાદ. ૧૬ નવ તત્વાદિક
 જાણુતા, રમતા આત્મ સ્વરૂપ. તે મુનિવરને વંદતાં,
 પડીએ નહિ ભવ કુપ. ૧૭ આત્મ સ્વભાવે સ્થિરતા,
 પર પુદ્ગલ નહિ આશ; તે મુનિવર નિત્ય વંદીએ,
 તસ વચને વિશ્વાસ. ૧૮ બાર ભાવના ભાવતાં, મા-
 ધ્યસ્થાદિક ચાર; તે મુનિવર નિત્ય વંદીએ, તરીએ
 ભવજલ પાર. ૧૯ ગામેગામે વિચરતા, એકજ નહીં
 જસવાસ તે મુનિવર નિત્ય વંદીએ, ભાવ ધરી ઉ-
 દાસ. ૨૦ વિવેક વૈરાગ્યે કરી, ધર્મ તત્ત્વ ચિત્રવાસ;
 પર ચિંતા જેને નહિ, કરીએ તસ વિશ્વાસ. ૨૧ અ-
 નંત પુણ્યોદય થકી, સદ્ગુરુ સંગસ શાય; પામી સ-

દ્યુર સંગતિ, ભવિ મનમાં હરખાય. ૨૨ કુરુર સંગતિ પરિહરિ, ભજો સુરુર સંતાન, કુરુર કાલ નાગ સમ, નહીં કરીએ તસમાન. ૨૩ જ્ઞાન ધ્યાન અર્પણ કરે, સદ્યુર સિંહ સમાન, તે સદ્યુર નિત્ય સેવીએ ભવજલમાં જ્યું માન. ૨૪ સદ્સંગતી સદ્યુરતણી, કરતાં આત્મસ્વરૂપ; પામી શાશ્વત સુખ લહે, યાવે સન્નિવદ્રૂપ.

जंजेणकयंकम्मं पुद्यभवेइहभवेवसंतेणं तंतेणवेइ
अब्बं निणित्तमित्तोपरोहोइ ॥

પુર્ય ભવ યા આ ભવમાં વસતાં જેણે જેવાં સંપાદન કર્યા છે. તેવાં તેણે ભોગવવાં પડે છે. પરંતો નિમિત્ત માત્ર છે. કારણ કે અમુક માણસ મારો શત્રુ છે અમુક જન મારૂ ખરાબ કરનાર છે. ઇત્યાદિ વાક્યો નિમિત્ત માત્ર છે. કર્મ વિના કોઈ દુઃખ દેવા નિમિત્ત બુત થતું નથી. એ કર્મની વિચિત્ર ગતિ છે, ક્ષણમાં કર્મે કરી રંક રાજ તરીકે બને છે. ક્ષણમાં રાજ ચળ્યથી બ્રહ્મ થઈ રંક તરીકે બને છે. ક્ષણમાં નિરાગી પણ રાગી તરીકે

અને એ સર્વ કર્મનો પ્રપંચ છે. કર્મ આગળ
 કાઢવું હાપણુ ચાલવું નથી કર્મે કરી નળરાજને
 વનવાસ જવું પડ્યું. કર્મે કરી રામને વનમાં ભટકવું
 પડ્યું. કર્મે કરી શ્રી મહાવીર સ્વામીને ઘેર ઉપસર્ગ
 સહન કરવા પડ્યા. શુભ કર્મોદયની વખતે સારી
 પ્રાપ્તિ ઉત્પન્ન થાય છે, અને સારાં નિમિત્ત કારણો-
 નો સંયોગ મળે છે. અશુભ કર્મનો ઉદય થાય છે.
 ત્યારે પ્રુદ્ધિ વિપરીતપણાને ભજે છે અને ખરાબ
 સંયોગની પ્રાપ્તિ થાય છે. પાવ અશુભ કર્મ છે. અને
 પુણ્ય શુભ કર્મ છે. શુભાશુભ કમ ક્ષયથી મુક્તિ
 છે. આ જીવે કર્મે કરી ચૌદરાજ લોકનો એકેક પ્રદેશ
 અનંતિવાર જન્મ મરણ કરી સ્પર્શ્યો પણ હજી સં-
 સારમાં ભટકે છે તેનું કારણ કર્મ છે. મિથ્યાત્વ
 અવિરાતિ કષાય યોગે કરી પુદ્ગળ પરમાણુઓનું કર્મ
 રૂપે પરિણામ ન કરતો અનાદિ કાળથી જન: પુન:
 જનુર્ગતિ: પસંસારમાં પરિવ્રજનણ કરે છે. હે ચેતન
 હવે મનુષ્યાવતાર પામી પ્રમાદ કરીશ નહીં. અને
 સંસારની મોહબાળમાં ફસાઇ નરક ગમન કરીશ
 નહીં, વારંવાર મનુષ્ય જન્મ પામવો દુર્લભ છે.

કોઈની સાથે સંસારિક વસ્તુઓ ગઈ નથી અને
જવાની નથી. પુત્રધન સ્ત્રીને દેખી તું શું મોહ કરે
છે. અરે જીવ તું જગ વિચાર કે એ કદી તાર
નથી તારી વસ્તુ તારો પાસે છે. તેની જો ખોજ
કરે તો વારંવાર જન્મ મરણ કરવું પડે નહી
શ્મશાન વૈરાગ્યે કરી તારું કંઈ હીત થવાનું નથી
તથા ફલાણો તો સારો છે. ફલાણો તો ખોટો છે,
ધત્યાદિ પરભાવમાં રમવાથી તારું કંઈ હીત થવાનું
નથી. તું મનમાં જાણે છે કે હું સમજું છું પણ
હજી તે મીથ્યા છે. કારણ કે હજી તું સ્વાત્મહિતમાં
પ્રવૃત્ત કરતો નથી. કર્મ કલંકે કરી હિત તું છતાં
હે આત્મા તારે વસવાનું સ્થાન તો તપાસ લાંબા
લાંબા વાંકા વળેલા હાડકાં લોહી માંસની પેશીઓથી
બનેલા શરીરમાં તારો નિવાસ છે અશુચિનું સ્થાન
નજીવ શરીરમાં તું રહ્યો છતાં પોતાને પવિત્ર ધર્મ
વિના શી રીતે મની શકાશે. શરીર કુમિત્ર સરખું
જાણી જરાનાત્ર તેનો વિચાર કરીશ નહી. રામ
પાવ્ય દુર્વૈધન સરખા પણ શરીર મુખી ચાલ્યા ગયા
તો પાણીના મરપોટા જેવું આ દેખાતું શરીર ક્યાં

સુધી રહેશે વખત ચાલ્યો જાય છે મૃત્યુ એક દીન પ્રાપ્ત થશે. હે જીવ તારા દેખતાં હજારો જીવ ચાલ્યા ગયા. તેમ તું પણ ચાલ્યો જઈશ. મનુષ્ય ગતિમાં પરોણાગતિને ભોગવનાર જીવ કંઈ ધર્મકૃત્ય કરી લે અને સદ્ગુરુ સેવન કરી સ્યાદ્વાદ ધનનું સ્વરૂપ જાણી આત્મહિતમાં પ્રવૃત્તિ કર કે જેથી કર્મ કલંકનો નાશ થતાં અસંખ્યાત પ્રદેશે કરી નિર્મલ આત્મા પરમાત્મારૂપે બની મોક્ષસ્થાનમાં સાદિ અનતમ ભાંગે શાશ્વત સ્થિતી કરશે.

યતોયતો નિશ્ચરતિ મનશ્ચંચલમસ્થિરં તતસ્તતો-
નિયમ્યૈ તદાત્મન્યેવવશંનયેત્ ॥

સ્વાભાવિક રીતે ચંચળ એવા મનને સ્થિર કર્યા છતાં પણ તે સ્થિર ન રહેતાં જે જે વિષય પ્રતિ ગમન કરે. તે તે વિષયમાંથી તેને પાછું વાળીને આત્માને વિષેજ મનને સ્થિર કરવું. અધ્યાત્મિક પદ્ધતિશાપિઓ સર્વ વિષયોમાં ભ્રમતા એવા મનને ખેંચીને આત્મ સ્વરૂપે સ્થિર કરે છે જ્યાં સુધી મર્યાદા વૃત્તિ મનની હોય છે ત્યાં સુધી પૌ-

દગલીક સુખની લાલસા સ્વતઃ આત્માને પોતાના પ્રતિ આકર્ષે છે. આ દુનીયામાં અનેક પ્રકારના પદાર્થો છે. ફેટલાક તો તેનો ઉપભોગ કરેલો તેજ મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે. એમ અજ્ઞાનથી વદે છે. સાંસારિક પદાર્થોને પોતાને માટે નિર્માણ કરનાર કોઈ નથી એ સાંસારિક પદાર્થો ક્ષણિક છે. કોઈ દિવસ પોતાના થયા નથી અને થવાના નથી. બટાટા લસણ માંસ આદિ પદાર્થો મનુષ્યના ભક્ષાર્થે બનેલાં છે. એમજ જો માની લેવામાં આવે તો મનુષ્ય સ્ત્રી વિગેરે વાધના ભક્ષાર્થે બનેલાં છે. એમ માની વાધની પાસે જઈ પોતાનું શરીર તેને અર્પણ કરવું જોઈએ. પણ તેમ કોઈ કરતા નથી તેનું કારણ સહજ સમજવામાં આવશે. એકેન્દ્રિય જીવથી આરંભીને પંચેન્દ્રિય પર્યંત જીવો પોતપોતાનું જીવિતન્ય ઇચ્છે છે માટે તેમના ઉપર હિંસાની બુદ્ધિ દોડાવવી નહીં. તૃણથી તે મણિ પર્યંત પદાર્થોને સમવૃત્તિથી જોવા જોઈએ. વાસ્તવિક સુખ આત્મામાં રહેલું છે. ને તે સુખ જ્યારે આત્મા પોતે પોતાના અસ્વભાવમાં રમશે ત્યારે મળશે. એટલું તો કહેવુંજ પડશે

કે સાંસારિક પદાર્થો ક્ષણિક જડ અનાત્મક ભાસતાં
 આત્મા તે થકી દુર રહેવા મન કરશે અને તેના
 પ્રતિ વિષયાભિલાષની બુદ્ધિ મનની ગતિ થાય
 છે તેને આત્મા અટકાવશે. અનાદિ કાળથી આત્મા
 ચાર ગતિમાં ભટકે છે. તેનું મુખ્ય કારણ બહિ-
 રાત્મભાવ છે. પરમાત્મ સ્વરૂપની પ્રાપ્તિનાં
 જ્યારે સિદ્ધાંતો કારણો મળે છે. ત્યારે આત્મા
 પોતે બહિરાત્મભાવના ત્યાગ કરી અંતરાત્મત્વ
 માં પ્રવેશ કરે છે. પરમાત્માના ગુણોનું સ્મરણ
 કરતો અંતરાત્મા અને પરમાત્માનો ભેદ વિચા-
 રી પશ્ચાત્ પરમાત્મા સ્વરૂપમાં તદ્દલીન થયો
 છતો આત્મા ધાતી કર્મનો ક્ષય કરીને પરમાત્મ
 પદને પામે છે. અનંત તીર્થેકર મહારાજાઓ શુ-
 કલ ધ્યાન યોગે કરી પરમાત્મપદ પ્રાપ્ત કરી
 શિવપદ પામ્યા. અને હાલ પણ મહાવિદેહમાં ધણા
 અંતરાત્મપદ ધારી ભવ્યાત્માઓ પરમાત્માનું
 સ્મરણ નિદિધ્યાસન કરતાં પોતાના આત્મામાં તિ-
 રોભાવે રહેલું પરમાત્મપણું આંવિભાવરૂપે
 કરે છે. અંતરાત્મપણું પામ્યા બાદ સમ્યક્ત્વની

પ્રાપ્તિ થાય છે એવા ગુણ ઠાણાથી અંતરાત્મત્વ
પણું સ્ફુરે છે. (પ્રગટે છે) બારમા ગુણઠાણા પર્યંત
અતરાત્મત્વના સ્થિતિ છે. ધાતી કર્મનો નાશ
થવાથી તેરમે ગુણઠાણે પચ્ચમત્મપણું પ્રગટે છે.
અંતરાત્મત્વપણું પ્રગટ થતાં રાગદ્વેષાદિની મંદ
સ્થિતિ થાય છે. હાસ્ય રતિ અરતિ શોકાદિ નષ્ટ
થતાં જાય છે. મનરૂપી કંપનું ચંચળપણું દૂર થવું
જાય છે. નિર્મળ સ્વચ્છ સરોવરના જલમાં જેમ
ચંદ્રનું પ્રતિબિંબ સ્પષ્ટ દેખાય છે. તેમ અંતરાત્મપદ
ધારી જીવને પોતાના જ્ઞાનમાં પરમાત્મપદનું સ્વ-
રૂપ ભાસે છે. દાઢાવિષ દુર કરેલા સર્પથી જેમ બી
જનો ધાત થતો નથી તેમ અનેકાંત માર્ગ અ-
વલંબી અંતરાત્મપદ ધારી જીવોને મનરૂપ સર્પથી
જરા માત્ર ડર રહેતો નથી. સ્વતઃ મનની પ્રવૃત્તિ
એક બંધ થતાં આત્માના ગુણોનો આવર્જાવ થાય
છે અને કર્મનો નાશ થતાં મોક્ષ સ્થાનમાં આત્મા
ના પરમાત્મારૂપે સ્થિતિ થાય છે.

આયુર્વર્ષશર્વ નૃણાંપરિમિતં રાત્રૌતદર્શનં ગતં તત્પ્રા-

ધર્મસ્ય પરસ્યચાર્ધમપરં બાલત્વવૃદ્ધત્વયોઃ શૈષઃક્યાધિવિ-
યોગદુઃખસહિતં સેવાદિભિર્નિયતે જીવે વારિતરંગચંચલ-
તરેસૌક્યકૃતઃ પ્રાણિનામ્ ૧

ધારો કે મનુષ્યના આયુષ્યનું પરિમાણ સો વ-
ર્ષનું છે. તેમાંથી પચ્ચાશ વર્ષ તો રાત્રિમાં નિદ્રાથી
જાય છે. તે પચ્ચાશમાંથી પણ પહેલાં સાડાબાર વર્ષ
બચપણમાં જાય છે. અને છેલ્લાં સાડાબાર વર્ષ ઘડ-
પણમાં જાય છે. બાકી શેષ પચ્ચીશ વર્ષ કે જેમાં
રોગ અને કુટુંબના વિયોગનું દુઃખ થાય છે. તે
પચ્ચીશ વર્ષ ને મનુષ્યે ધનવાનની સેવા વિગેરેથી
ગુમાવે છે. માટે પ્રાણીઓને જળના તરંગ જેવા
અત્યંત ચંચળ જીવિતાયમાં સુખ ક્યાંથી હોય ?
અલબત્ત જરામાત્ર પણ નથી જે સુખ ભાસે છે તે
ભ્રમ માત્ર છે. યતઃ અસારે સ્વલુપસંસારે સુખ ભ્રાંતિઃ
શરીરિણાં લાલાપાનભિવાંગુષ્ઠે બાલાનાં સ્તન્યવિભ્રમઃ ॥
અસાર એવા આ સંસારને વિષે જીવાત્માઓને સુ-
ખની ભ્રાંતિ બાળકો સ્તનપાનાદિ ભ્રમથી અંગુઠાને
ધાવે છે તેની બરોબર છે. આ સંસારને જે ભળ્યો

અસાર જાણે છે તેને વિષ્ણુની પેઠે સાંસારિક પદાર્થો ઉપર અંતઃકરણથી પ્રીતિ નથી. અને ઉદ્ધાસીન વૃત્તિથી સંસારમાં પ્રવર્તે છે, અને મોહથી લેવાતા નથી. તેને આત્મતત્વ વિના અન્યવસ્તુ ઉપર મોહ થતો નથી. તેની પ્રવૃત્તિ સંસારમાંથી છુટવા પ્રવર્તે છે. સાંસારિક કાર્યો રાચી માચીને કરતો નથી. સંસારની પેઠે સંસારમાં સુખની આશા રાખતો નથી. સંસારમાં થતા ગાનતાન ઉપર તેનું મન ચોટતું નથી એવા ભવ્યાત્માઓ કર્મવધીને છેદન કરે છે. ઉદ્ધાસીન વૃત્તિવાળા ભવ્યાત્માઓ ક્ષણવાર પણ પ્રમાદ દશામાં ગાળતા નથી. યતઃ યાવત્ સ્વસ્થ્યમિદં કલેવરગૃહં યાવચ્ચદુરેજરો યાવચ્चेन्द्रियशक्तिर प्रति-
 હતા યાવત્ ક્ષયોનાયુષઃ આરમ્ભ્રેય સિતાવદેવવિદુષા-
 કાર્યઃ પ્રયત્નો મહા પ્રોદીસેભવનેતુ કુપરવનનં પ્રત્યુ-
 થમ કીદશઃ ॥ જ્યાં સુધી આ શરીર રોગરહીત હોય અને વ્યાધિથી વ્યાકુળ ના હોય. જ્યાં સુધી ઘડપણ આવ્યું ના હોય જ્યાં સુધી ઈન્દ્રિયોની શક્તિ ક્ષીણ થઇ નહીં હોય, અને આયુષ્ય જ્યાં સુધી

ક્ષીણ ન થઈ ગયું હોય. ત્યાં સુધી વિદ્યાને આત્માના
કલ્યાણમાં પ્રયત્ન કરવો. કાશ્ણ કે ધર બળતું હોય
તે વખતે કુવો ખોદવો એ કેવો ઉદ્યમ કહેવાય ?
અર્થાત્ જો ધર બળે ત્યારે કુવો ખોદવો વ્યર્થ છે.
તેમ શરીર અશક્ત થાય ત્યારે આત્માના કલ્યાણ
માં પ્રયાસ કરવો વ્યર્થ છે. મનુષ્ય જન્મની સાંક-
લ્યતા ક્યારે થાય કે જ્યારે સ્ત્રી ધન પુત્રાદિક ઉપર
થતો મોહ નીવાસી શરીરમાં રહેલા આત્માની શુદ્ધ
દશા પ્રગટ થાય અને જન્મ જરા મરણના રોગો
ટળે ત્યારે મનુષ્ય જન્મ પામ્યા લેખે જાણવા.

મોગાનમુક્તા વયમેવમુક્તા સ્તપોનતપ્તં વચ-
મેવતપ્તાઃ કાલોનયાત્તો વયમેવયાતા સ્તૃણાન
જીર્ણાં વયમેવજીર્ણાઃ ॥ ૧ ॥ ભોગતો ભોગવાયા નહીં
પણ અમે કાળથી ભોગવાઈ ગયા. તપ તપાસું
નહીં પણ અમેજ દુઃખથી તવાઈ ગયા. કાળતો ન
ગયો પણ અમે તો ધરડા થયા. અલબ્ધ સમજવા-
નું કે કાળતો ન ખુટયો પણ અમારૂં આયુષ્ય ખુટી
ગયું. તૃણાતો જીણું ન થઈ. પણ અમેજ જીણું
અર્થાત્ વૃદ્ધ થઈ ગયા તૃણા. દિનપ્રતિદિન વધતી

જાય છે. રાજ્ય મળવાની તૃષ્ણા ધનની તૃષ્ણા પુ-
ત્રની તૃષ્ણા મોટાઇની તૃષ્ણા આદિ તૃષ્ણાના અનેક
ભેદ છે. તે તૃષ્ણા બાલ અને વૃદ્ધમાં પણ રહેલી છે.
અનેક જાતની તૃષ્ણાવડે કરી બળ્યો અનેક પ્રકારના
કર્મ કર્યા કરે છે. અને જરામાત્ર વિશ્રાંતિ લેતો નથી
તે તૃષ્ણાનો પાર કોઇ પામ્યો નથી અને કોઇ પા-
મનાર નથી ક્યા મનુષ્યને તૃષ્ણા નહીં હોય. અલ-
બત જ સંતોષને ધારણ કરે છે. તેને તૃષ્ણા પીડી
રાકતી નથી તૃષ્ણા જ્યાં ત્યાં લોભનો વાસ છે તૃષ્ણા
મહા દુઃખ કારક છે. તૃષ્ણાની જીવાની ઉતરતી નથી
કહ્યું છે કે—**वल्लिभिर्मुखमाक्रान्तं पलि तैरंकितं शिरैः**
गात्राणि शिथिलायन्ते तृणोका तरुणायतेः मुष्ण उ-
पर त्वयानी करयक्षीओ पडी गध. भस्तक पणीयांथी
छवाध गयुं. અને પ્રત્યેક અંગ શિથિલ થઇ ગયાં.
પણ આ તૃષ્ણા તો પ્રતિદિન વધતીજ જાય છે. વળી
પ્રાણીઓને રાજ્યાદિ સંપત્તિનું અભિમાન કરવું તે
પણ મિથ્યા છે. यतः अभुक्तायां यस्यां क्षणमपिनवा-
तं नूपयतैर्भुवस्तस्या लाभं कइव बहुमान. क्षितिभुजान्
तदंशस्याप्पंशे तद्वचयवलेरोऽपि पतयो विवादे कर्तव्ये

વિદ્યતિજઠાઃ પ્રત્યુત્તમુદમ્ ॥ ક્ષણુવાર પણુ જે પૃ-
 થ્વીનું પાલન કર્યા વગર જે રાજાઓ ગયા નથી. તે
 પૃથ્વીનો લાભ થવામાં રાજાઓ અભિમાન રાખે છે.
 એ શું વળી તે પૃથ્વીના અંશના પણુ અંશ અને
 એકાદ દેશ યા ગામના ઠાકોર રાજા થતાં શોકને ઠે-
 કાણે જડ રાજાઓને ઉલટો હરખ થાય છે. તેમજ
 જે શેઠીઆઓ પહેલાં અમળધીપતી કરોડાધિપતી
 હતા અને જેઓના ધરમાં હીરા માણેકનો પાર ન-
 હોતો. તેવા પણુ શેઠીઆઓ અતે ધનને સાથે લઇ
 મયા નહી. તેઓના જેટલી લક્ષ્મી અધિકાર માન
 નહી છતાં જડ જેવા જીવે લક્ષાધિપતિ અગર સ-
 હશ્રાધિપતિ થઇ શોકના બદલે હરખ ધારણુ કરેછે.
 અને અનરામર જીવિતવ્યધારી જડ વસ્તુના મોહમાં
 પ્રેરાઇ ધર્મ માર્ગ ભુલી ભવ ભ્રમણુ માર્ગમાં પ્રવેશ
 કરે છે. અને અહો શું કર્મની વિચિત્ર ગતિ લાખો-
 વાર યા હજારોવાર સાંભળીએ છીએ. તેમ અનુભ-
 વીએ છીએ કે આ સંસાર અસાર છે. તેમાં ધર્મ
 એક સાર છે. છતાં ધર્મ તરફ દૃષ્ટિ દેવાતી નથી.
 કેવલ માન માયા લોભમાં અહરનિશ ખુતો છે, કહો

કે હવે ધર્મ વિના શીવસર્મ શી રીતે મળી શકે.
અને મોક્ષ વિના ખીજે દેકાણે સુખ નથી જીવનસ
વેશગ્ય સારી આત્મહીતની ખાતર હવે ધર્મ માર્ગમાં
પ્રવૃત્તિ કર કે જેથી તારું કલ્યાણ થાય. બહુમી અંશુ
છે, આ પુષ્પ સંધ્યા રાગસમાન છે. ક્ષણમાં વળી
આ હિત વાક્ય બૂલીશ નહીં અને આત્મોપયોગી ર.
મી સાશ્વત પદ પ્રાપ્ત કર કે જેથી તું અનંત સુ-
ખમય બને.

રાગ ગોડી.

જે રતુવંતી નારીને એતા પરિહરે, ખીજે વસ્ત્રે અ-
ડકે નહીં એ ૧ હિંડે નહિં તે નારિરે સંધ્યાસતિ
સમ નક્ષત્ર માલા નવિ જૂવે એ ૨ રત્રિ ન કરે
આહારરે પુષ્પ તે પરિહરે આંખે અંજન નવિ કરે
એ ૨ વળિ વિલેપન વારેરે, દંતવાચન નહીં
સ્નાન શુદ્ધિ તેને નહીં હે. ૩ ન કરે પુષ્પ આ-
હારરે દર્પણ નવિ નિરખે. ધાતુને પાત્રે નવિ જમે
એ ૪ માટી કાષ્ટ પાપાણુરે ભાજન તેહનાં ભાજન
શાય તેમાં કરે એ ૫ એથે દિન એકાંતરે સ્નાન

મળજન કરે, અવર પુરૂષને નવિ જીવે એ ૬ સું-
 દર કરી શણુગારે નિજ નર નિરખંતી ગર્ભ અનુ-
 પમ ઉપજે એ ૭ સોલ દિવસનો કાલરે સ્ત્રી રહે
 રૂપવંતી પછે ગર્ભ ન ઉપજે એ ૮ ચોથ વાસરે
 ગર્ભરે જે પણ ઉપજે અશુભ અલાતસ આઉખુ
 એ ૯ ૫૮ આઠે દસ ખારરે ચઉદસ શોલકે ખાલ
 અનુપમ ઉપજે એ ૧૦ પહોર પછી મધ્યમાંહિરે
 ગર્ભ ધરે સહી સમ દીવસે સૂત ઉપજે એ ૧૧
 વિષમ દીન એકી જાણુરે ભોગત વન વિભજે વીર્ય
 પુત્રી ઉપજે એ ૧૨ દીવસ નહિ સંભોગરે, ગર્ભ
 નિર્બલ હોવે. મારગ પણ તેહનો નહી એ ૧૩ સ્ત્રી
 રૂપવંતિ જાયારે ખાર વર્ષ પછી પ્રસવે પંચાવન
 લમે એ સોલ વરસની નારિરે પુરૂષા પંચવીશ તેહનો
 સુત સુંદર હોવે એ ૪ ટાળો ભોગ વિલાસરે નક્ષત્ર
 જ રેવતી, ખાલ જન્મ મુળી હોશે એ ૧૫ નરનું
 વીર્ય વિશે પર તો સુત ઉપજે રક્તાપણે પુત્રી કહીએ
 ૧૬ શ્રોણિત શુક સમભાગરે તેહથી સ્ત્રી તણે
 ખાલ નપુંસક ઉપજે એ ૧૭ દુહા, ખાલ નપુંસક
 ઉપજે શ્રોણિને શુક સમભાગ ગર્ભ દિયાર શ્રવણે

સુષ્પી આણેા મન વૈરાગ્ય ૧ ગર્ભતણેા વળી કુલ
વિચાર ઉપજવાનો ઠામ અસાર શ્રેણિત શુક તણે
સયોગ ઉદરે ઉપજે કરતાં ભોગ ૧ રક્તમાંસ અને
અંધકાર ગર્ભ તણે રહેવાનો ઠાર. પાયે પડીઓ પ-
રબશનંત આતમ ભોગવે દુઃખ અનંત રૂઝ કિલ્લ
દીવસ સાત તુ થયો. સાતે બુદ્ધ બુદ્ધ થઇને રહ્યો.
માંસપિંડ મહીને બંધાય પલપુંજી ભાખે જિનરાય
૩ બીજે માસે પેશી જે વસે ત્રીજે માસે કાંઇક
બડેા માય ધરે ઇમ ડોહડો ઇશ્યા કુંખે જીવ ઉપન્યા
હોય જીશ્યા ૪ ચોથે માસે બાલક વિસ્તર માય
તણાં અંગ મોટાં કરે ડાખે સ્ત્રી જીમણે નર હોય
વચ્ચે વસે નપુંસક સોયં. ૬ પાંચમે પાંચ અંકુર
જોય જે પગના જે કરના હોય મસ્તકનો અંકુરો
એક તિણેા થાનક હોય કિશ્યેા વિવેક ૬ પ્રાણી
પિત્ત અને લોહી ધરે દીન દીન કાયા પહોળી કરે
કર્મ ભોગે તિહાંથી મરે, કોઇક જીવ નરકે અવતરે
૭ સપ્તમ માસે પેશી પંચાસ શરા નાડિ હોયે સા-
તસે નવસે નાડીને ધમણી કરે ઉઠ કોડિ રાજ વિ-
સ્તરે, ૮ સર્વ શરીર પુર હોય તિસ્યે માસ આ-

હોયે જિજ્ઞે ઉધે માથે ઉદર રહે નરકતાણું
 દુઃખ તિહાં પણ સહે ૯ ઉઠકો ડિસોયતાતી કરી
 સુરખિંધ બહુ પરાક્રમી આઠ ગણુ દુઃખ તે ઇથી
 હોય ગર્ભતણી વેદન સહુ કોય ૫૦ માસખિણોતો-
 નુજ ખૂબ હોય માપો દેતો બાલક સોય એણીપરે
 જીવ ઉદરમાં રહે પરવશ પડિઉ કોને કહે ૧૧ કો-
 ઇક કર્મ વિકટનો ધણી ગર્ભ માંડે થાએ રેવણી
 એક મીલિ બે ભવ કરે ચોવીસ વર્ષ ઉદર ફરે ૧૨
 જઘન્યતો અંતર્મુહુર્ત સાર ભવમ્બિયતિ ભાખ્યાં વર્ષ
 ખાર કાયસ્થિતિ વર્ષ રહે ચોવીસ માનવ ગર્ભ સ-
 ખીતિ કહે ઇશ ૧૩ તિર્યંચ ગર્ભ વિચારજ કહે
 જઘન્યતો અંતર્મુહુર્ત રહે ઉત્કૃષ્ટતો રહે સમ (વર્ષ)
 આઠ પછે લહે બંધનથી વાટ ૧૦ મેઘ તણો ગર્ભ
 કેતો રહે જઘન્યતો અંતર્મુહુર્ત કહે ઉત્કૃષ્ટસો રહે
 ષટ માસ દોહીલો કહીએ ગર્ભવાસ ૧૫ તે માટે
 કરે તત્વવિચાર જન્મતાણું દુઃખ છે અપાર ઉદર
 થકી વેદ નશોગુણી અન્યવા સહસગુણી પણ સૂણી
 ૧૬ કોડિ ગુણી ઝાઝેરી જોય જપાતાં વેદ ન બા-
 ખી સોય ધણો જીવ પ્રસવતો મરે જન્મતાણું દુઃખ

સહુમાં શિરે ૧૭ કોઈકે જીવને કર્મ અનંત ગાંધી
કાઢ્યા દીસે જંત કોઈકે ગલે છે ગર્ભજથકી ભમતાં
જીવડું વાપમ દુઃખી ૧૮ એવાં ગર્ભતણાં દુઃખ
જાણિ ઉત્તમ નર ચેલા નીર્વાણુ જંપુ કુમાર ધરે
અઠવાર પરણી તે ન રહ્યા સંસાર ૧૯ નેમિનાથ
નવિ પરણ્યા નાર ગર્ભતણાં દુઃખ હિયે વિચાર ગ-
ર્ભતણાં દુઃખ કહ્યાં અપાર દેખી ચેત્યો મેઘ કુમાર
આઠ નારિ અંતે ઉર તજી વીર હાથે જેણે દીક્ષા
ભજી ॥ ૨૦ ॥

ભાવાર્થ—રતુવંતી સ્ત્રી નીચે મુજબ વર્તે
અન્ય વસ્ત્રને સ્પર્શ કરે નહીં સંધ્યાએ રતુવંતી
સ્ત્રીને હસવું ફરવું નહીં. તેમ રાત્રીને વિષે પણ સ-
મજવું. નક્ષત્રની શ્રેણી આંખે દેખે નહીં, રાત્રીએ
ભક્ષણ કરે નહીં પુષ્પ પણ રાખે નહીં આંખે અં-
જન આંજે નહીં. વિલેપન તથા દંત ધાવન કરે
નહીં. સ્નાન શુદ્ધિ પણ રતુવંતીને નિષેધ છે. રતુ-
વંતી સ્ત્રી માદક પુષ્ટ આહાર આહરે તે અનુચિત
છે. પુનાપુનઃ રતુવંતીને પોતાનું મુખ દર્પણમાં નિ-

રખવું નહીં. ધાતું પાત્રમાં ભોજન કરે નહીં. માટી કાષ્ટ ચિનાઇ વાસણુ વિગેરેમાં ભોજન કરવું. ચતુર્થ દીવસે સ્નાન મંજન એકાંત જગ્યાએ વિવેક :પુર્વક કરે. પશ્ચાત સુંદર શણુગાર સજ્જ પોતાના પતિનું મુખ નિરખે તો સુંદર ગર્ભ દૈવયોગે ધારણ કરે. ૩-તુવંતી સ્ત્રીને ગર્ભધારણ કરવાની શોળ દીવસની મર્યાદા છે, કેટલેક સ્થાને ૩તુવંતી સ્ત્રીયો ધાતુ પાત્રમાં આહાર કરે છે. તે અનિષ્ટ છે. ચોથા દીવસે ગર્ભ ઉત્પન્ન થાય તેવું અદ્વપાયુષ્ય કથ્યું છે, છ, આઠ, બાર, ચઉદમા દીવસે અનુપમ બાલક દૈવયોગે ૩તુવંતી સ્ત્રી ધારણ કરનારી થાય છે, સોળ વર્ષની સ્ત્રી અને પચીસ વર્ષનો પુરૂષ તે થકી જે ગર્ભ ઉત્પન્ન થાય છે. તે પરાક્રમી નીવડે છે. સાંપ્રતકાળમાં જૈનોમાં બારબાર વર્ષની છોકરીઓ અને ૧૩ તેર ચઉદ વર્ષના છોકરાઓ ધરમંસાર ચલાવે છે તેથકી જે બાળ બચ્ચાંની સંતતિ થાય છે તે મહદાલ અને સસ્વહીન નીવડે છે, વળી તેનાથી જે સંતતિ થાય છે તે વળી તેના કરતાં બલહીન પરાક્રમહીન બને છે અને તે થકી આવહારિક યા ધાર્મિક મહાકાર્યો

બની શકતાં નથી. ઘણાં ખરાં માબાપો પોતાના પુ-
ત્રોનો લાઢમાં ને લાઢમાં પૂર્વાપર વિવેક શુન્યતાથી
લાકડે માંકડાની પેઠે બાળ લગ્નની કુટેવને વૃદ્ધિ પ-
માડે છે. કેટલાક વૃદ્ધ થએલા પુરૂષો સંતાનની લા-
લસાથી છોકરાના બાપને પૈસા આપી વા હરેક
રીતે પરણે છે પશ્ચાત્ થોડા સમયમાં પરલોક પધારે
છે તે થકી પણ કન્યા વિક્રય વૃદ્ધ વિવાહ આ બે
દોષો અનેક દોષોને ઉત્પન્ન કરી જૈનોની વસ્તિના
વધારાને બદલે ઘટાડો કરે છે. કાઠીયાવાડ વિગેરે
સ્થલે કેટલાક અસુજનો પોતાની છોકરીના પૈસા
ખાય છે. તે મહા અધમ કૃત્ય છે જૈનોને આવાં
કૃત્ય કરવાં અનુચિત છે. કન્યાવિક્રય સંબંધી અ-
મોએ એક પુસ્તક બનાવ્યું છે. તે થોડા વખતમાં
બહાર પડશે. તે થકી સર્વ હકીકત જાણવી. ઉપ-
રની ચોપાઇ આવક કવિ રીખવદાસ કૃત છે સમજણુ
સુગમ જાણી વિશેષ વિવેચન કર્યું નથી ક્ષણિક સાં-
સારિક તુચ્છ વિષય સુખની લાલસાએ આત્મહતિ
કૃત્ય વિચરવાં નહી અનંતકાલ કર્મ યોગે વિચિત્ર
જન્મ ધારણ કરી ગર્ભની વેદનાઓ આ જીવસહન

કરી અને હજી ક્યાં સુધી રહેશે. ગર્ભની વેદના
 એટલે તેમ પ્રવૃત્તિ કરવી મળ્યાત્માઓને શોભે છે હૃદય
 આ આત્મા ત્રણે કાલમાં વિદ્યમાન છે, શરીર
 પર્યાયાંતર ગ્રહણ સંચય યોગે ઉત્પન્ન થયો મૃત્યુ
 પામો ઇત્યાદિ વ્યવહારે વ્યવહારાય છે. કિંતુ વસ્તુ
 તત્ત્વસ્વરૂપ નિત્ય છે. આત્માની ઉત્પત્તિ તેમજ
 નાશ નથી. સર્વકાલ તેની અસ્તિત્વતા છે. અનુભવ
 યોગે તેનું સ્વરૂપ ભાસે છે. અનુભવયોગે આત્માએ
 ગાએલું ગદ્ય.

(આધવજ સંદેશો કહેજો સ્થામને. એ રાગ)

અપૂર્વ અવસર સમકિત શ્રદ્ધાએ લહી,
 વૈરી વામીશ કર્મ મર્મ જંજળજને;
 સાદિ અનાંતિ સ્થિતિ ભાંગો એ કહ્યો,
 ટળે અનાદિ સાંતપણે દુઃખ કાલજને. અ. ૧
 દુઃખ સુખ સમભાવે વેડું હું આત્મમાં,
 શત્રુ મિત્ર પુત્રાદિકપર સમચિતજને;
 ચક્રગતિ છેદક ચોથુ ગુણ ગણું લહી,
 દર્શન મોહની ટળતાં થાઉં પવિત્રજને, અ. ૨

અનંત ભવકારક ક્રોધાદિક ચઉ હણી,
 આતમભાવે થાઉ હું સમ સ્થિરજ્ને;
 અંત દષ્ટિથી આતમને દેખતી,
 ટળે અનાદિ પર પરણિત ભવપારજ્ને, અ. ૩
 આતમ અસંખ્ય પ્રદેશે દષ્ટિ ફેંકતા,
 સંયમ હેતુ પામી થાય ફકીરજ્ને;
 બારકપાયને ટાળી ગુણુ શ્રેણી ચઢ્યો,
 ધર્મ ધ્યાન વેગેથી સંયત વીરજ્ને, અ. ૪
 રોગ શોક વિયોગાદિક દુરે ટળ્યા,
 નિનગી નિઃસહી અપ્રતિબદ્ધજ્ને;
 નિર્લેપી આકાશની પેરે સગથી,
 ક્ષપક શ્રેણી શુકલ પરિણામે લક્ષજ્ને, અ. ૫
 ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપ આતમનું ઓળખ્યું,
 દુઃખકારક ટળીયો પર પુ ગલ સગજ્ને;
 આતમ અનુભવ સાગર કલ્લોલે ચઢ્યો,
 ઉછળીને સમતા ત્યાં જ્ઞાન તરંગજ્ને
 આતમસ્વરૂપે આરોહણુ ગુણુ ખ્યાનનું,
 કર્મ પ્રકૃતિ વિચિત્ર ઝરતી જ્નેયજ્ને;
 સોહ સોહ લાગી તાળી ધ્યાનની.

તત્ત્વમસિપદ સમ્યગ ત્યાં અવલોપને, અ. ૭
 ધર્માસ્તિ કાયાદિક પાંચે દ્રવ્યનું,
 ભિન્નપણુ મુજ આતમ દ્રવ્યથી હોયને;
 તેના ગુણુપર્યાયાદિક પણ ભિન્ન છે,
 અસ્તિપણે વસીયા સ્વદ્રવ્યમાં સોયને, અ. ૮
 નાસ્તિકતા તેની છે આતમ દ્રવ્યમાં,
 સ્વગુણુની અસ્તિતા આતમ અનંતને,
 અસ્તિતા નાસ્તિતા સમકાલે રહી,
 વાચ્યાવાચ્યપણે ભાળે ભગવંતને, અ. ૯
 દ્રવ્ય ગુણુપર્યાય સ્વરૂપની ચિંતના,
 પુદ્ગલથી ન્યારો મુજ આતમદ્રવ્યને;
 સ્વપર પ્રકાશક ભોગી છે નિજ રિદ્ધિનો,
 કરે પ્રવૃત્તિ તત્ત્વવિવેચક ભન્યને, અ. ૧૦
 કાલ અનાદિથી લાગ્યાં જે ધાતીયાં,
 કર્મતણા ગુણુ ગણે બારમે અંતને;
 કેવલ દર્શન ક્ષાયિક વીર્ય ધરી વરે,
 સયોગી ગુણુ સ્થાનક તેરમું કંતને, અ. ૧૧
 દગ્ધ રજ્જુવત્ વેદની ક્ષાદિક ચારની,
 સ્થિતિનું હોવે ત્યાંહિ જેટલું માનને;

ભોગવી ચઉદમું ગુણુઠાણું ઉદ્ધંધતાં,
 સિદ્ધ બુદ્ધ પરમાત્મ શ્રી ભગવાનજો, અ. ૧૨
 મનવચ્ચ કાયા કર્માદિકની વર્ગણા,
 પુદ્ગલ સંગનો જરા નહી સંબંધજો;
 જન્મ જરા મરણાદિક સહુ દુરે ગયું,
 થયો અપૂર્વ આત્મ કર્મ સંબંધજો, અ. ૧૩
 આવિર્ભાવે ભાસી ગુણની સંતતિ.
 સહજનંદે વિચરે આત્મ ભુપજો;
 પૂર્વ પ્રયોગને ગતિ પરિણામે સિદ્ધમાં,
 પહોંચ્યો ચેતન ટળી અનાદિ ધુપજો, અ. ૧૪
 સાદ અનંતિ સ્થિતિ આત્મપદતણી,
 પટકારક પરિણમતાં આત્મરૂપજો;
 નિરાકાર સાકાર સ્વરૂપ દો ચેતના,
 ચિદાનંદ ગુણુ ધારક શ્રી ચિદ્રૂપજો, અ. ૧૫
 સહશ્ર જિજ્ઞા આયુષ્ય પૂરવ કોડતું,
 કેવલજ્ઞાની કહેતાં ન લહે પારજો;
 વ્યવહાર નિશ્ચય નયદોઉ અવલંબતાં,
 બુદ્ધિસાગર શાશ્વત મદ સ્વીકારજો, અ. ૧૬
માણસ પાસે માણસપુરાણે રહી,

સંવત્ ઓગણીશ સાઠ તણી શુભ સાલજો;
વૈશાખ વદી તેરસે મધ્યાને રચ્યુ,

ગાતાં ધ્યાતાં થાયે મંગલ માલજો, અ. ૧૭

બાહ્ય સંગના લાગથી સત્વ જીજ્ઞાસુને આત્મ-
રૂચિ ઉદ્ભવે છે. તેનું મનન કરતાં સ્મરણ કરતાં,
તેનેજ સત્ય માનતાં અવર વસ્તુ ઉપરથી મમતા
ઉતરે છે, અને આત્મા પોતાના સ્વરૂપમાં રમે છે,
અને સદ્ગુરુ શ્રદ્ધા ધૃત્ત્યાદ્વારા સ્વપદ અનુભવે છે,
એની પ્રાપ્તિ સ્વપરને થાઓ.

સમ્યગ દર્શનના અભિલાષી જીવોએ ષટસ્થાનક-
નું ચિંતવન કરવું.

પ્રથમ સ્થાનક—આત્મા છે. ઘટ-પટ દંડાદિકનું
જેમ અસ્તિત્વ છે. તેમ આત્માનું અસ્તિત્વ છે
જડત્વ યોગે ઘટપટાદિકની સિદ્ધિ થાય છે. તેમ
પોતાનો પ્રકાશ કરનારી અને અન્યનો પ્રકાશ કર-
નારી એવી ચૈતન્ય સત્તાના પ્રત્યક્ષ ગુણ યોગે આ-
ત્માની સિદ્ધિ થાય છે. આત્માને દેહ જાણી શકવું
નથી. કારણ કે દેહમાં માત્ર ગુણ નથી ભરે. દેહ

થકી ભિન્ન આત્માની સિદ્ધિ થાય છે. રસ
ધ્રાણુ ચક્ષુ શ્રોત ઇન્દ્રિયો આત્માને જાણી શકતી
નથી. શ્વાસોશ્વાસ રૂપ પ્રાણુ તે પણ આત્માને જાણુ-
તો નથી. તે સૌ એક આત્માની સત્તાથી પ્રવર્તે છે,
નહીં તો જડ પણ પડ્યા રહે છે. જગત સ્વપ્ન
અને નિંદ્રાએ અવસ્થામાં આત્મા વર્તતો છતાં તે
તે અવસ્થાઓથી જુદોજ રહે છે અને તે અવ-
સ્થા નાશ પામે છતે પણ જેનું અસ્તિત્વ છે. અને
તે તે અવસ્થાને જાણે છે તેજ આત્મા જાણવો,
કોઈ કાલે જેમાં જાણુવાનો સ્વભાવ નથી તે જડ
અને સદાય તે જાણુવાના સ્વભાવ યુક્ત છે. તે એ-
તન એમ દરેકનો સ્વભાવ ભિન્ન ભિન્ન છે.

દુહા.

જેજેની શંકા કરે, તેહીજ પોતે આપ; શંકાનો
કરનાર તે, આત્મ ગુણ અમાપ. ॥૧॥ આત્માની શંકા
આત્મા સ્વયમેવ કરે છે, જે શંકાનો કરનાર છે.
તેજ આત્મા છે, પોતાનામાં અનંત ગુણો રહેલા
તે અનાદિકાલ કર્મના યોગે તિરોભાવે રહ્યા

છે, તેનો અનુભવિ થાય તો હસ્તા કમલવત્ સર્વ જગતનો દ્રષ્ટા આત્મા થાય; એ આત્માનું સ્વરૂપ ધ્યાન યોગે સત્ય ભાસે છે, ત્યારે તેની જ્ઞાન પૂર્વક શ્રદ્ધા થાય છે પ્રતિ શરીર ભિન્ન ભિન્ન આત્માઓનું અસ્તિત્વ છે. સર્વનો એક આત્મા નથી. જો સર્વનો એક આત્મા હોય તો બીજા પુરૂષને દુઃખ થતાં વા સુખ થતાં પોતાને દુઃખ સુખની લાગણી થવી જોઈએ. અને થતીતો નથી. માટે પ્રતિ શરીર ભિન્ન ભિન્ન આત્મા માનતાં અને ભિન્ન ભિન્ન કર્મ લાગેલાં માનવાં સર્વ શંકા ટળે છે. અને અનુભવમાં પણ તેમ ભાસે છે. એમ પ્રથમ સ્થાનક સ્વ બુદ્ધિ અનુસારે વિચારતાં આત્મસ્વરૂપ પ્રગટે છે. તેની વિચારણામાં જે આનંદ થાય છે. તે આનંદનું સુખ આત્માજી જાણે છે.

પરોપકારાય સતાવિમુતાયઃ પરોપકારને માટેજ સતપુરૂષો તન મન અને ધનને ધારણ કરી પોતાનું જીવન સફલ કરે છે દુનીયામાં ઉત્પન્ન થઈ કંઈપણ આત્માદિત્વ કર્યું નહીં, પરોપકાર કર્યો નહીં, તે મનુ-

બનું આયુષ્ય અજગલસ્તનવત્ નિષ્કલ જાણવું તે
 શું પરોપકાર કૃત્ય કર્યું; તારી સાથે તારી લક્ષ્મી
 ક્યાં સુધી આવશે કુંડળ કમ્પીતો તારો સગો : ક્યાં
 સુધી છે. વીજળીના ચમકારાની પેઠે ક્ષણિક આયુષ્ય ;
 વિષે શો ભરોસો, તે હે ચેતન વિચારી જો સમુદ્રમાં
 નદીઓમાં ઉડતી લહેરીઓની દશાની પેઠે તેં સં-
 સાર સમુદ્રમાં અનેકસ જન્મ મરણ કર્યા વકતા
 ગયા. શ્રાતા ગયા. રાજ ગયા. રંક ગયા. : દુઃખી
 ગયા. તારી કાયા અમર રહેવાની નથી. જગમાં
 મીઠાને પીંગળત્તી શી વાર. કોઈનાં શરીર દટાયાં
 કોઈના મશાયુનાં બળે છે કોઈ શરીરની રાખ થઈ
 ગઈ. માટીનું શરીર માટી ભેગું મળી જશે. પાણી
 વલોયાં માખણ નીકળશે નહીં. જન્મ્યા તેટલા અ-
 વશ્ય મરી જવાના. તારા દેખતાં તારું આયુષ્ય ખુટે
 છે. નિંદા દ્વેષ અદેખાઈ મમતા માયામાં કેમ લપટાય
 છે. એથી તારું હિત નથી. તત્ત્વની ખુદ્ધિથી સદ્ધર્મ
 અહણ કરી લે તરવું કે જીડવું તારા સ્વાધીન છે,
 તારું હૃદય તું કેવું છે તેની સાક્ષી પુરે છે. અન્ય

ગમે તેમ કહો. માટે પ્રમાદ ત્યાગી ધર્મ કર કે જેથી
પરમવદમય તારે। આત્મા માસે.

શ્રી અરિહંતની પ્રતિમા માવઅરિહંતની બુદ્ધિથી
આરાધ્ય માન્ય પુજ્ય છે શ્રી અરિહંત ભગવાનના ચારે
નિક્ષેપા સાપેક્ષ બુદ્ધિથી પરમાત્મપદ લક્ષ્યસમગ્ર
આરાધ્ય છે, યતઃ જત્યયજં જાણિજ્જા નિખેવં નિખિવે
નિરવસેસં જઘ્વયનહુજાણિજ્જાં ક્તઙ્કયં નિખવેસત્થા॥૧॥
જગમાં જેટલા પદાર્થ છે તેના ઉપર અનેક નિક્ષેપા
અવતરે છે સ્વબુદ્ધિનુસારે અવતારીએ ઘણા નિક્ષેપા
ન બાણીએ ત્યાં ચાર નિક્ષેપા અવશ્ય ઉતારવા. શ્રી
તીર્થંકર ભગવાન ઉપર ચાર નિક્ષેપા અવતરે છે.
નામ અરિહંત રૂપાપના અરિહંત માવઅરિહંત શ્રી
અરિહંત ભગવાન માતાના ઉદરે ઉપન્યા જન્મ પા-
મ્યા પશ્ચાત્ છપ્પત દિશી કુમારીકા સૂતીર્જન કરવા
આવી. ચૌસઠ ઇંદ્ર મળી મેરૂ શિખરપર લેઈ જઈ
જન્મસ્નાત્ર કર્યું પશ્ચાત્ અનેક ઓચ્છવ કર્યા. બારમે
દિવસે નામ દીધું. રુદ્રમાદિક વર્ધમાન પર્યંત તે નામ
અરિહંત બાણુવા તથા અરિહંત બાણી તેમની કોષ્ટ

પણ વસ્તુમાં સ્થાપના કરવી તે સ્થાપના અરિહંત
 તીર્થંકર ભગવાને ત્રીજા ભવમાં તીર્થંકર નામ કર્મ
 (પાળ્યું), ત્યારથી તે કેવળ જ્ઞાનના ઉપજ તે સર્વ
 ભવસ્થા દ્રવ્યઅરિહંતની જાણવી મોક્ષગમનદાણ કાર્ય
 તીર્થંકરનું નિશ્ચેતન કહેવર તે જ જગજશરીર દ્રવ્યારિહંત
 સંલોકમાં તથા નરકમાં તીર્થંકર ભગવાનનો જે
 જ છે તે માવજ શરીર દ્રવ્યારિહંત જાણવા. કેવલ
 જ્ઞાન ઉપન્યા પશ્ચાત્ તીર્થની સ્થાપના કરે દેશના
 દેતા ભગ્યાત્માઓને પ્રતિબોધતા ચોસઠ ઈંદ્ર પુજીત
 ચાર અતિશયે કરી સહીત સમવસરણમાં બેઠેલા
 તેમને માવજારિહંત જાણવા. જેટલા તીર્થંકર મહા-
 જ્ઞાનઓ સમવસરણમાં બેસી દેશના દે છે તે સર્વ
 તે કાલે માવજારિહંત જાણવા. તંમહાફલંસલુ
 તરહંતાણાં ભગવંતાણાં નામગોચસ્સ વિસવળયાપુ, એ
 પૂત્રના આલાવાના અનુસારે શ્રી અરિહંતનું નામ
 મારાધ્ય જાણવું. તેમનું નામ સાંભળવાથી પણ
 મહા જ્ઞાન થાય છે તો તે નામનું સ્મરણ ધ્યાન
 રવાથી આત્માહિત થાય તેમાં શું આશ્ચર્ય; આપણે
 વકાર ગણીએ છીએ તે પણ પંચપરમોદનાં નામજ

વાંદીએ છીએ. નવકારરૂપ પંચપરમેષ્ઠિના નામથી
 ભૂત પ્રેત પિશાચ. વિષ આદિ નષ્ટ થાય છે, મા
 નામનિક્ષેપે અરિહંત આરાધ્ય જાણવા. અને જે
 તેમનો નામનિક્ષેપો આરાધ્ય જે માનીએ 'નહિ તે
 નવકાર ગણવો નિષ્ફળ : જાય; માટે નામનિક્ષેપ
 માન્ય આરાધ્ય સમજવો તેમજ સ્થાપનાનિક્ષા
 ભગવાનની પ્રતિમા પ્રમુખ આરાધ્યપુણ્ય છે. દેવલોકમાં
 જિન પ્રતિપા આગળ વિજય દેવતાએ એકસોને સાઠ
 નવાં નવાં કાવ્ય કરી ભાવતીયંકરની બુદ્ધિનો આરોપ
 સ્થાપનામાં કરી સ્તવ્યા છે નમુદ્યુગં કલું છે.
 નમુવયુણં કલ્યાણં ક્ષણ ઉત્તરાધ્યતના ઓગણત્રીસમા
 અધ્યયનને વિષે કલું છે કે—થયથુદ્ધમંગલેનં મંતેજી-
 લેકિંજનદ્ થયથુદ્ધમંગલેનં નાણદંસણ ચરિત્તે બોદિલા
 મંગણદ્. સ્તવ થોય મંગલથી જ્ઞાન દર્શન ચરિત
 બોધિ લાભની પ્રાપ્તિ થાય છે.

પીતરાગ વચનાનુસારે સ્થાપના અરિહંત ભગવાન
 ની માનનીય છે. નવકાર એ અક્ષર રૂપે પંચ પર-
 મેષ્ઠી સ્થાપના છે તે જેમ માન્ય છે. તેમ પ્રતિમા

પણ માન્ય પૂજ્ય સમજવી. નવકારથી જેમ માથ
જલિંત આદિનું સ્મરણ થાય છે. તેમ જિન પ્રતિમા-
ની ભાવજનની યાદી આવે છે. તેમના ગુણોનું
સ્મરણ થાય છે. અને ચિત્તના થાય છે કે ભગવાન
નિરગી હતા. અને હું રાગી છું. ભગવાનનો શત્રુ
મિત્ર ઉપર સમભાવ હતો પણ મને તો રાગ દ્વેષ
થાય છે અહો હું તેમના કરતાં કેટલો હીન છું. ભ-
ગવાનને કોઈ વસ્તુ ઉપર મમત્વ ભાવ હતો નહી
અને મને તો વારંવાર માંડ તાંડ અગર તમારો,
અ શ્રાવક મારા, અમુક સાધુ મારા અમુક તો
ખીજના, અમુક પુત્ર મારો, ખીજો અન્યનો, આ
ધર માંડ આ ધર ખીજાનું આ જાત મારી અને
આ અન્યની એવી બુદ્ધિ થયા કરે છે તેથી હું સ-
મયે સમયે સાત આઠ કર્મ બાંધુ છું ભગવાનનું જ્ઞાન
જાતસ્વભાવે પરિણમ્યું હતું. માંડ જ્ઞાન તો રાગદ્વેષ-
માં પરિણમ્યું છે શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે-વજ્રજ્ઞાન-
મેવ ભવતિ યસ્મિન્નુદિક્ષે વિભાતિરાગગણઃ તમસઃ કુ-
તોડ્ડત્તશક્તિર્દિનકર કિરુણાગતઃ સ્થાતું ॥ તે જ્ઞાનજ-
નથી કે જેનો હૃદય ચતાં રાગ દ્વેષ વૈરીઓ માંડ-

ભેંચે છે. અંધારાની શી શક્તિ છે કે- સૂર્યના કિરણ
 આગળ રહી શકે તેમ સમજાન થતાં રાગ દેખાદિ
 શત્રુઓ પરાભવ પામે છે, અહો ભગવાનની પ્રેમી
 ક્ષમા કેટલી સહન શીલના. મારામાંતો તેનો મંત્રમાત્ર
 પણ જણાતો નથી. કોઈ આડું અવળું અપમાનથી
 ભરેલું વચન બોલે છે તો ઉંચો નીચો થઈ જાઉં
 છું કોઈ મારે બગાડે છે. વા નિંદા કરે છે તો
 તેનો નાશ કરવા ઉંચો નીચો લાલચોળ બની જાઉં
 છું. ભગવાને મોહ રાજને રોવરાવ્યો. તે મોહરાજા
 ઘડીમાં પલકમાં મને રોવરાવે છે, અને ગાંડા જેવો
 કરી મૂકે છે ભગવાને લોભ રૂપ સ્વયંભુરમણ સ-
 મુદ્રને તર્યો પણ હું તો આ માર, આ તાર, આ
 ધર માર, આ ધન માર, જાણે સર્વ સાથે ના લેઈ
 જાઉં એવી બુદ્ધિથી સંસારમાં રાચ્યો, માચ્યો. સા-
 રજૂત તેને માની સંસાર સમુદ્રમાં ગોચાં ખાઉં છું.
 અહો ભગવાન તું ક્યાં ને હું ક્યાં-ભગવાનમાં તો
 અનંત કોટી સૂર્ય કરતાં પણ અધિક લોકો લોક
 પ્રકાશક કેવલજ્ઞાન હતું અને મારો જ્ઞાતમા તો

આગીયાજનું તુના પ્રકાશ જોઈશું પણ જ્ઞાન ધરાવતો
 નથી. ભગવાન તો પોતાને ઉચ્ચ નીચ માનતા નહો-
 તા અને હું તો હું ઉચ્ચ બીજા નીચા. એમ જાતિ
 અભિમાનમાં મસ્ત બન્યો છું. ભગવાન સંસારથી
 અલિપ્ત હતા. અને હું તો તે પામર છું, અરે હું કે-
 ટલો દુર્ગુણી ભગવાન વાયુની પેઠે અપ્રતિબદ્ધ પણ
 સંયમ લેઈ શિયરતા અને હું તો ભાવકનો જાણે
 દાસ હોઉ. જેમ બન્યો છું. ભગવાન ક્રોધની નિંદા
 કરતા નહોતા, અને હું તો રાત્રી દીવસ પારકી
 નિંદા રૂપ વિદ્યાને મુખમાંથી કાઢી ઢેડ ચંડાલ ખા-
 ટકી કરતાં પણ ભૂડો બનું છું, પ્રશ્નોત્તરરત્નમાલિકા
 નામના ગ્રંથમાં વિમલાચાર્યજીણ કહેલું છે કે-કઃ
 શુચિઃ રહસ્ય માનસંશુદ્ધિ કાણુ પાવેત્ર છે. તેના ઉ-
 ત્તરમાં જણાવ્યું છે કે જેનું મન પવિત્ર છે તે બધે
 ચંડાલ યવન બ્રાહ્મણ રજપુત વણિક હોય તો પણ
 જેનું મન દયા ક્ષમા સત્ય વૈરાગ્ય સમ કત વડે ક-
 રી પવિત્ર છે તેજ પવિત્ર જાણવો, કંઈ નહોતો ધો-
 વાથી પવિત્ર પણ નથી. જે વૈત્તરાગના માર્ગે ચાલે
 છે તે પવિત્ર છે, ભગવાનની વાણી - અમૃત સમાન

હતી. અને મારૂ વચનતો મોહમાયાથી ભરેલું છે. અરે મારામાં અને પ્રભુનામાં કેટલો ફેર, ભગવાનને ચોસઠ ઇંદ્ર દેવતાઓ રાજ્યો માનતા પુજતા હતા તો પણ સંસાર તો ત્યાગ કર્યો અને હુંતો ધરનાં હાંસાં કુસ્તી કરતાં હોય તો પણ દીક્ષા લેઈ શકતો નથી મારી કેટલી દુર્દશા ભગવાનની આંખ નીર્વાહારી હતી મારી આંખ વિકારવાળી છે મારી કંઈ ગતિ થશે. હું બોલું છું કંઈ અને ચાલું છું કંઈ, ભગવાન ઉપાધિથી રહીત હતા. અને હું તો ઉપાધિ સહીત છું, ભગવાને આત્મામાં સુખ દેખ્યું અને હું તો પુદ્ગલ વસ્તુમાં સુખની આશા રાખું છું, પુદ્ગલ સંબંધી સુખને ભગવાન કાગ વિષ્ટા સમ લેખતા હતા અને હુંતો અમૃતસમ દેખું છું. ભગવાનની કાયા પવિત્ર અને મારી કાયા અપવિત્ર ભગવાનની વાણી પવિત્ર અને મારૂ વચન તો સમુદ્રના પાણી સરખું, ભગવાનનો આત્મા પવિત્ર અને હુંતો આઠ ક્રમેથી વીંટાએલો છું ભગવાનનામાં અદેસાઈ નહોતી મારામાં તો અદેસાઈ તો ભંડાર, ભગવાન ચાલ્યા સુવળા સારે હુંતો ચાલું છું અવલો, ભગવાનને તો

ચોસઠ ઇંદ્ર પુજતા હતા. પણ મને તો એક ભૂત
પણ પુજતું નથી. ભગવાનની સવળી દ્રષ્ટિ તો भारी
અવળી દ્રષ્ટિ ભગવાનનું ચરિત્ર પવિત્ર તો માફ ચ-
રિત્ર અપવિત્ર, આ આત્મામાં અને ભગવાનમાં આ-
કાશ અને પાતાળ જેટલો ફેર છે. મારા સર્વ ગુણો
કર્મથી અવરાયા છે. માટે હે ભગવાન હું જો તારૂ
સ્મરણ કરું તો તારા જેવો હું પણ થાઉં. આ
પ્રમાણે જિનપ્રતિમા દેખી પ્રભુના ગુણોનું સ્મરણ ક-
રી નિંદા રહિત થઈ સમભાવે આત્મ સ્વરૂપ ભાવતું.

સ્થાપનામૂલજિનપ્રતિમા જિનસારિણી શ્રી સર્વજ્ઞ
પ્રણીત સ્યાદ્રાદ સૂત્રોમાં કથી છે. ધર્મધ્યાન આલ-
ખન પ્રતિ પ્રત્તેમાની ખાસ જરૂર છે. શ્રી વીતરાગની
પ્રતિમાના આકારો વૈરાગ્યોદ્ભવ પ્રતિ હેતુ ભૂત છે,
એ પ્રતિમામાં મહત્ આશ્રય છે કે-તેના એટલે
પ્રતિમાના સાદ્રશ્ય આવૃત્તિવાળા મત્સ્યોને અવલોકી
અન્ય મત્સ્યોને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પામે છે. અને
પૂર્વભવની યાદી થતાં ધર્મ તરફ તેમની ચિત્તવૃત્તિ
મેરાય છે. અને જનશનવ્રત અંગીકારી પૈદગલિક

સુખાલય દેવગતિ માફક થાય છે. તો મનુષ્યો તેને દેખી અત્મહિત પ્રાપ્તિ કરે. એમાં શું આશ્ચર્ય જ્ઞાની પુરૂષોને રાગનાં કારણો પણ વૈરાગ્ય પણ પરિણમે છે અને અજ્ઞાનીને વૈરાગ્યનાં કારણો પણ રાગ પણ પરિણમે છે. એ ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે-જ્ઞાની આત્માર્થી પુરૂષોને જિનપ્રતિમા સંવરની અભિવૃદ્ધિ થાય તે સત્ય છે, તેમાં ચત્કિંચિત્ શંસય નથી. આત્માસાધક મહાબંધુઓને જિનપ્રતિમા મોક્ષની પ્રાપ્તિમાં નિમિત્ત કારણરૂપે જાણવી, એ પ્રતિમાને પૂજતાં સ્તવતાં અનંતકર્મની નિર્જરા થાય છે, યાદ રાખવું કે જે વડે અજ્ઞાની બંધાય છે તેથી જ્ઞાની છુટે છે જ્ઞાનભાવે વીતરાગ ભગવંતના ગુણ જાણી જિનપ્રતિમાને વિષે ભવજનનાં આરોપ કરી માનનાં પૂજતાં પરમપદ અનંતસુખાલયની પ્રાપ્તિ થાય છે. ભૂતકાળે અવંતા જીવો એ જિનપ્રતિમાના અવલંબન કરી સંસાર સમુદ્ર તર્યા (નિવૃત્તિ પદ પામ્યા) તરે છે અને ભવિષ્યત્કાળે તરશે.

માલિનસ્ય યથાત્યતં જલં તદ્વસ્થશોધનં ॥

અંતઃકરણ રત્નસ્ય તથા શસ્ત્ર વિદુર્બુધાઃ ॥ ૧ ॥

મલિન વસ્ત્રની શુદ્ધિ નિર્મળ જળચક્રી થાય છે. તેમજ અંતઃકરણ રૂપ રત્નની શુદ્ધિ આત્મિકશાસ્ત્ર સ્વાસ્થ્ય મનન નિદિધ્યાસન થાય છે મનના અશુભ સંકલ્પથી પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષી સમમનસ્કાયતનમાં જવાને તત્પર થયા અને તેજ મનના બળવડે રાજર્ષીએ કેવલ્ય જ્ઞાન સંપદા પ્રાપ્ત કરી તે જગ પ્રસિદ્ધ છે. જે ભવ્યાત્માના મનમાં નિર્મળતા છે તે તેનો સર્વ આચાર શુદ્ધરૂપે જાણવો. જે ભવ્યાત્માના મનમાં મલીનતા છે. તેનો ઉપરનો ડોળ જોડે ઢાઢ માઢવાળો સારો આચારવાળો હોય તે પણ તે આત્મિક હિતાર્થે થતો નથી દુનીયામાં વાહ વાહને માટે ધાર્મિક કૃત્ય કરવાની જીવ લાલસા રાખે તે ફક્ત તેના સંકલ્પ જેટલુંજ જગ મેળવી શકે. નિષ્કામવૃત્તિથી શુભ માર્ગમાં પ્રવૃત્તિ કરે તે તેનું જગ પરમાર્થરૂપ પામે મનોબળની આત્યંતિક શક્તિ મેરમેરિઝમથી સિદ્ધ થાય છે યોગાભ્યાસીઓને મનોબળથી અત્યંત શક્તિ છે, અન્યોના મન ઉપર આપણા મનમાં જેવું લાગણી હોય તેવી થઈ શકે છે, જેમકે મેસમેરિઝમ જેના ઉપર કરવામાં આવે

છે. તેના મનમાં આપણા મનમાં જે દ્રઢ સંકલ્પ કર્યો હોય છે તે સ્ફુરી આવે છે. તે ઉપર બહુ લક્ષ્ય આપવું યોગ્ય છે. જે જે ક્રિયાઓ કરવાની છે. તેમાં મનોબળનો દ્રઢ સંકલ્પ કરવો યોગ્ય છે, અશુભ માર્ગે મનનો વ્યાપાર થતો : અટકાવવો. કારણ કે તેથી અશુભ કર્મનું ગ્રહણ થાય છે. સિદ્ધ-ચક્રનું આરાધન વા નવકારનું ધ્યાન પણ મનોબળના દ્રઢ સંકલ્પથી વિશેષ ફળદાયક થાય છે, જે બવ્યાત્માઓ મનના નબળા હોય છે તેનાથી મહત્ત્વ-કાર્ય થઈ શકતાં નથી. કારણ કે મનોબલ્લના દૃઢ સંકલ્પ વિના ધૈર્ય ગુણ ટકી શકતો નથી. લબ્ધિયો વિગેરે ઉત્પન્ન થાય છે તેમાં પણ મનોબલ્લની મુખ્યતા છે. દેવતાનું આરાધન કરવું, મંત્ર ગણવો, જાપ કરવો. તેમાં પણ મનોબલ્લની ખાસ જરૂર છે. દૃઢસંકલ્પ શ્રદ્ધ પૂર્વક કરવાથી યોગિયો વીંછીના વિષ પણ ત્રાટકથી અપહરે છે તે મેં નજરે જોયું છે. દરેક બાબતમાં દૃઢસંકલ્પની જરૂર છે, જો તમે બીજાના ઉપર મનોબલ્લને જેરઉપયોગ કરી દ્વેષ અદેખાઈ કરો તો તેનું મન પણ તમારા પ્રતિ તેવું

વક્ષણુ પ્રાયશઃ ધારણુ કરશે, શરીરનું ચલન સ્થિતિ
પણુ મનના લીધે છે, તમારા મનમાં જે દ્વેષ ક્રોધ
થશે તો નેત્રવિકાર-મુખવિકાર શરીર ધારણુ કરશે.
તમે જે શાંતિમાં-સમાધિમાં હશે તો શરીર પણ
શાંત સ્થિત અવસ્થા ધારણુ કરશે. મનની ચંચળ-
તાથી શરીરની ચંચળતા ઉદ્ભવે છે. મન પોતાનો
વ્યાપાર કર્યા કરે છે, માટે મનને યોગીશ્વરો પર-
માત્મ સ્વરૂપનાં ચિંતનમાં લય પમાડે છે. વિજ્યા
શેઠ અને વિજ્યા શેઠાણીએ ફક્ત મનોખગ્ના દ્રઢ
સંકલ્પથી અક્ષરવ્રત પાળ્યું હતું. આત્માનો ખરે-
ખરો મંત્રી મન છે. આત્માનું મુક્તિ માર્ગમાં ઝમન
કરવા પ્રતિ મન સાહાયકારી છે, હૃદયમાં નવકમલ
દળની રચનાએ નવપદ્મનું ચિંતન કરવું. તેમાં મ-
નોખગ્નની જરૂર છે, અને તેથી અંતઃકરણની શુદ્ધિ
થાય છે, અને તેથી અબ્યંતર મનનો ત્રાટક સિદ્ધિ
થતાં પ્રચ્છિત વસ્તુની પ્રાપ્તિ થયા વિના રહેતી નથી.
આંખીકૂની ઓળો કરી નવપદ્મનું શ્રીપાળરાજાએ શ્ર-
દ્ધાપૂર્વક દ્રઢસંકલ્પથી આરાધન કર્યું હતું તો અવ-
સ્ય જળની સિદ્ધિ થઈ હતી. તેમ હાલના વખતમાં

શ્રદ્ધા અને દ્રઢ સંકલ્પથી નવકારનો જાપ નવપદ્મનું
આરાધન જે ભવ્યાત્માઓ કરે છે તે વાંછિત ફળ
પ્રાપ્ત કરે છે.

દુહા.

દુગ્ધનીરસયોગવત્, આતમ પુદ્ગલ સંગ;
થયો અનાદિ કાલથી, કરતાં કર્મ કઢંગ. ૧
તેથી અવળી પરિણતે, કર્તા કર્મ કહાઉ;
સવળી પરિણતિ જે હુવે, શુદ્ધ નિરંજન થાઉ.૨
પુદ્ગલ ખાવું પહેરવું, પુદ્ગલ વરિત મહેલ;
વાસ વસી તેમાં મુઘા, માની સુખની સહેલ. ૩
રમું હવે કયું પુદ્ગલે, જેની કૂડી ચાલ;
સંગે તેની માહરે, થવું પડ્યું જે હાલ. ૪
મિત્ર નહી તે માહરો, અવળો તાસ સ્વભાવ;
પરપુદ્ગલ મમતા થકી. બનીયા એહ બનાવ. ૫

આ પ્રત્યક્ષ ઘટપટ દંડાદિ વસ્તુ ચક્ષુષા વિષય-
ગોચર થાય છે તે પૌદ્ગલિક વસ્તુ જાણુવી. અને
તે આત્મદ્રવ્યથી ભિન્ન છે. એમ શ્રી સર્વજ્ઞ મહારા-
જ શાસ્ત્રમાં કહે છે. પુદ્ગલ સ્વરૂપ જે ધન ધાન્યા-

દિકમાં મારાંપણાની બુદ્ધિથી રાચતાં માચતાં આ-
ત્માના ગુણો હણાય છે. હે ચેતન ! તું પર વસ્તુને
પોતાની માની તૃણા જલમાં ફસાય છે. સ્વઆત્મ
સુખનો અજાણ બની વિવેક નયનશૂન્યાત્મા બની
અત્રત્ર ઐહિક સુખની બ્રાંતિએ ભ્રમણ કરતો
મનોરાજ્યની સંકલ્પ વિકલ્પ શ્રેણીએ ચઢ્યો છતો
ધૂમ્ર વૃન્દ ગ્રહણ પુરૂષ પ્રયત્નવત્ ક્ષણિક તુચ્છ સુ-
ખની લાલસાએ જડરૂપ પૃથ્વીને પોતાની માની
તદર્થે સહશ્રશઃશ્વ ધાતક બની સ્વમહત્વતામાં
અન્ય ભગ્યોને લઘુ ગણી ધરવસ્તુમાં મમતાનો દઢ
ભાવ સંકલ્પી રાત્રી દીવસ અસત આચરણોમાં
ગમાવી મનુષ્ય જન્મ હારે છે પોતાનાથી અલંત
ભિન્ન પૃથ્વી, ધન, મહેલ આદિ વસ્તુઓ કોઈની
થઈ નથી અને થવાની નથી અમુક વસ્તુ મારી
છે એમ માનવું તે કેવલ બ્રાંતિ છે, હે જીવ તું
મનમાં વિચાર કે ધરખાર સગાં સંબંધી કોઈનાં
થયાં નથી અને થવાનાં નથી. આ શરીર પણ તારું
નથી અનંતા તે શરીર ધારણ કર્યા અને અનંતાં
મૂક્યાં પણ જે વસ્તુ આત્માની નથી તે આત્માની

શી રીતે થાય, હે જીવ તે કોઈને મિત્ર કર્યા અને
 કોઈને શત્રુ માને છે. તે પણ તારી જાંતિ છે તારો
 કોઈ શત્રુ નથી. તારૂં બગાડવા કોઈ સમર્થ નથી.
 આત્માને સુખ દુઃખમાં અન્ય તો નિમિત્ત માત્ર છે,
 ક્રોધ માનાદિક કરતો તું કર્મ જલમાં સપડાય છે,
 વળી હે ચેતન તું વિચાર કે—જે ઘર હાટ મહેલ
 બંધાવતાં રક્ષણ કરતાં આત્માએ જરાપણ શાંતિ
 લીધી નહીં તે ઘર હાટ મૂકી સગાં સંબંધી મૂકી
 જીવ મરવા સમયે ટગમગ જોતો જીવવાની સહશ્ર-
 ણ: આશાઓ કરતો પણ પરબલમાં ચાલ્યો જાય
 છે. સાથે કોઈ પણ વસ્તુ આવતી નથી. જ્યાં જે
 વસ્તુ તે ત્યાંને ત્યાં રહે છે. અનંતાભવ કર્યા પણ
 કોઈ વસ્તુ સાથે આવી નહી. તો હવે ચેતન વિચાર
 કે તારી સાથે શું આવનાર છે. પૌદ્ગલિક વસ્તુ
 ઉપર શો દ્વેષ કરવો. કેટલીક વસ્તુઓનો સંયોગ
 થાય છે અને કેટલીક વસ્તુઓનો વિયોગ થાય છે.
 સગાં સંબંધી પ્રીતિ પણ સ્વાર્થને લીધે ક્ષણિક છે.
 સત્ય આદેય એક આત્મતત્ત્વ છે. બાહ્ય પદાર્થોમાં
 મારાપણની બુદ્ધિ થાય છે તેનો નાશ થઈ અંતર

આત્મતત્ત્વમાં મારાપણાની બુદ્ધિ થાય તો પરમાત્મ-
પદ પામી શકાય. આત્મા અને કર્મ રૂપ પુદ્ગલ
દ્રવ્યનો અનાદિ કાલથી દુગ્ધનીર સંયોગવત્ સંબંધ
થયો છે. રાગ અને દ્વેષથી આત્માની અશુદ્ધ પરિ-
ણતિ થઇ છે. તેથી સંસારમાં કર્મનો કર્તા આત્મા
બની પરિભ્રમણ કરે છે અને જો આત્માની સવળી
પરિણતિ થાય તો કર્મનો ક્ષય કરી પરમાત્માપદ
પામે. અતીતકાળે અનંત જીવો આત્મસ્વરૂપે રમ-
વાથી પરમાત્મપદ પામ્યા અને પામશે, મુક્તિસાધક
મહ્યાત્માઓને શુદ્ધ પરિણતિની પ્રાપ્તિ થાઓ. એજ
સ્વપરહિતાકાંક્ષા.

૧ નમ્રતાથી બોલો ! અંતાકરણના હિંડા કુવા-
માંથી નીકળતી આ એક સહેજ બાબત છે, તેથી
જે સાર થાય છે અને આનંદ ઉપજે છે તે અનંત
સ્થિતિ બતાવી આપશે.

૨ આડાં અવળાં ફેંકેલાં તીરો ધનુષધારીએ ન-
હિ ધારેલે ઠેકાણે વાગે છે અને જેમ તેમ બોલેલાં
વચનો હૃદયને જખમી કરે.

૩ જીવંતરનું અતિ મૂલ્યવાન અને શાભાયમાન આજીવનપ્રયુક્ત તમારા મિત્રોની પસંદગીમાં ઘણી કાળજી રાખજો. સોખમ સારી કરો. જ્યાં તમે સારા થશો,

૪ ધાતકી મનુષ્યોના માર્ગને અનુસરો નહીં અને ખરાબ માણસને રસ્તે જાઓ નહીં તેથી દૂર રહો. તે પાસે થઈને પણ નીકળો નહીં.

૫ સારી રીતીએ મનન કર અને સત્ય માર્ગ જાણી લે પછી આગળ વધ અને તારી શક્તિ પારખ. ઉતાવળ કર નહિ. ઉતાવળથી અને અવિચારથી કરેલા એક કૃત્યનો અવેજ પણ ઘણા વર્ષોથી પુરો પડી શકતો નથી.

૬ આરામ લે નહિ જીવંતર ઝડપથી ચાલ્યું જાય છે. મૃત્યુને શરણ થયા પહેલાં હિમ્મતનું કાર્ય કર.

૭ જો હિમ્મત ગઈ તો પછી બધું ગયું તે કરતાં તો જન્મ ન લીધો હોય તે સાફ.

૮ જો અંતઃકરણ શુદ્ધ હોય અને પ્રીતિ ૬૬

હોય તો કોઈ પણ બાબત કદી બહુ અવળા પડતી નથી.

૯ લાલ્લા મનુષ્યો કોઈ પણ દિવસ પોતાની હાનિનો શોચ કરતા નથી. પણ પોતાને થતા નુકશાનનો ઇલાજ કેમ થાય, તેની શોધમાં આનંદથી રહે છે.

૧૦ જેના અંતઃકરણના કાર્યો તું જોઈ શકતો નથી, તેની ટીકા કર નહિ.

૧૧ પરોપકાર બુદ્ધિ અદેખાઈ કરતી નથી. પરોપકાર બુદ્ધિ દુઃખ સહન કરે છે.

૧૨ જે તમારી શતેહ થાય તો તેથી તમે ગર્વીષ્ઠ થાઓ નહિ. ગર્વ એ નાશનો કર્તા છે અને કડક મીઠાન એ પડતીનો અગ્રગામી છે.

૧૩ મૃત્યુ અને ન્યાય સ્વર્ગ અને નરકનો જે વારંવાર વિચાર કરે છે તેનું મૃત્યુ અવશ્ય સુધરે છે.

૧૪ હલાહલ જાતનું ઝેર તે ઝેર નથી પણ લક્ષ્મી છે. અનુભવથી સમજાશે.

૧૫ મનુષ્ય કૃત્યોમાં ભરતીઓટ થયા કરે છે. ભરતી વખતે જે લાભ લે તેનો ઉદય થાય છે. જે-ઓ ગણત કરે છે તેઓની જાંદગીની સઘળી સફર ખાખોચીયાં અને દુઃખમાં પુરી થાય છે.

૧૬ જે કાર્ય કરવાનું છે, અને તેથી આત્મહિત છે, તો તે કાર્યમાં પ્રમાદ કેમ કરવો.

૧૭ સમય આવ્યા વિના કાર્ય સિદ્ધિ થતી નથી, માટે સમતાની જરૂર છે.

૧૮ સમયે સમયે આત્મ સ્વરૂપનો ઉપયોગ રાખવો જોઈએ.

૧૯ સોઝાની પેઠે વિભાવ દશાથી પોતાને મોટા માનવો એ ક્યાં સુધી બની શકે ભાઈઓ?

૨૦ પરમાર્થ બુદ્ધિ આભવ અને પરભવમાં હિતકારી છે.

૨૧ દરેક કાર્ય સૂક્ષ્મ દીર્ઘ દ્રષ્ટિથી અવલોકી વિવેક પૂર્વક કરવાથી વિશેષ લાભ થાય છે.

૨૨ ઉદ્યોગ અને સાહસ સદા જે પુરુષો ધારે

છે, તેને દુઃખના સામું થતાં કલેશ ભોગવવો પડ-
તો નથી.

૨૩ દુનિયા દોરંગી છે, માટે સાવચેતથી ચાલવું.

૨૪ જેને માટે અમૂલ્ય વખત રોકવો જોઈએ,
તેને માટે કોઈ વીરલા અમૂલ્ય વખત રોકતા હશે.

૨૫ ચીન્તવીને જે કાર્ય કરવાનું છે. તેનું ભાન
કોઈકનેજ હોય છે.

૨૬ કર્મના ઉપર આધાર રાખી ઉઘમ ત્યાગવો
એ બુદ્ધિવંતને જાણતું નથી.

ૐ નમઃ સ્વાદ્વાદવાદિને.

કરણી તેવી પાર ઉતરણી.

આ નાની સરખી શિક્ષા વિસ્મરણીય નથી.
ઐરંડ વૃક્ષ વાવીને એમ આશા રાખીએ કે ફરીએ
પાકશે, ને તેનું ભક્ષણ કરીશું, આ આશા નિર્રથક
છે. વિષ ભક્ષણ કર્યા બાદ જીવવાની આશા રાખવી,
તેના સરખી પાપ કૃત્ય કરીને સારા ફળની ઇચ્છા

રાખવી તે વ્યર્થ છે. એક નાનું સરખું દૃષ્ટાંત સમ-
 જવા અર્થે કહું છું કે—કપાસનું ખીજ હોય, તેને
 લાક્ષારંગની ભાવના દેધ વાવીએ તો તે કપાસથી
 છિપત્ર થનાર જીંડવામાં જે રૂ થશે, તે લાલ રંગનું
 થશે. કહો લાક્ષારંગની ભાવના રૂમાં કેવી રીતે ગઇ
 તે સૂક્ષ્મ બુદ્ધિથી વિચાર્યા વિના સમજાતું નથી, તે
 દૃષ્ટાંત પ્રમાણે આ ભવ સારાં યા નરસાં જે કૃત્ય
 કરાય છે. તેનાં ફળ પરભવમાં ભોગવવાં પડે છે,
 બુદ્ધિવંતો આ દૃષ્ટાંત યથાર્થ સમજી શકે છે, જે
 કર્મ કરાય છે તે અવશ્ય ભોગવવાં પડે છે. માટે
 જ્ઞાની પુરૂષો ભવભ્રમણ હેતુ ભૂત પાપ કૃત્યથી દૂર
 રહે છે, એક પેટ પોપણને અર્થે હિંસા કરીએ,
 અસત્ય વચન બોલીએ, ચોરી કરીએ વિશ્વાસઘાતી
 થઇએ તો તેનું ફળ ભોગવ્યા વિના છૂટકો થતો
 નથી, માટે મનુષ્ય જન્મ પામી સારાં કૃત્ય કરવાં
 કે જેથી પરભવમાં દુઃખ ભોગવવાં પડે નહીં દરેક
 મનુષ્યની પાસે ત્રણ પ્રકારનું ધન રહેલું છે. એક
 મનરૂપ ધન ખીજું વચનરૂપ ધન ત્રીજું કાયરૂપ

ધન પ્રથમ મનથી સરવ જીવોનું શુભ વાંછવું, મન
 ચંચળ અશ્વ સમાન છે, વળી મન મર્કટ સમાન છે,
 તેને વશ રાખવું. મનના વિકલ્પ સંકલ્પથી થતા
 અનેક પ્રકારના દોષો થવા દેવા નહીં. વળી વચનથી
 કોઈ જીવની લાગણી દુઃખાય એવું વચન બોલવું
 નહીં અમૂલ્ય વાણીને સારા માર્ગે વાપરવી, પ્રભુનું
 નામ વાણીથી ઉચ્ચરવું. ઉત્તમ પુરૂષોના ગુણનું ગાન
 કરવું, ભવ્ય જીવોને મુક્તિ માર્ગનો ઉપદેશ આપવો,
 કાયાથી અન્ય જીવોનું ખૂંડ થાય, એમ કાયાને વ-
 તાવવી નહીં, ભવ્ય જીવોના ઉપકારાર્થે કાયાને પ્રવ-
 તાવવી એમ ત્રણ પ્રકારનું ધન જેની પાસે છે, તે
 ભીખારી શી રીતે કહેવાય ? દુનિયાના વ્યવહારમાં
 લોકો તેને ભીખારી કહે, તેથી તેનું કંઈ ન્યૂન થતું
 નથી. દુનિયામાં ભીખારી લોકો પ્રતિ . ગ્રહસ્થ વર્ગ
 ધિક્કારની નજરથી જુવે છે, પણ સમજતા નથી.
 ભીખારી લોકો તવંગરના ઘેર માગવા જાય છે, તે
 પોતાના માટે નહીં, પણ તવંગરના માટે જાય છે,
 એમ સમજાય છે. કારણકે ભીખારીઓ તવંગરને એમ

કહે છે—કે હે તવંગરો તમે પૂર્વભવની કમાણીથી સારી રીતે ભોજન કરો છો, ભોજશોખ મારો છો, ગાંડી-માં બેસી ફરો છો, માન સન્માન પામે છો, પણ આવતા ભવે આવતે આવા પૈસાદાર સુખી રહેવું હોય તો અમારી ગરીબ સ્થિતિ પઉર નજર કરો, અમારી પાસે પૂરતાં વસ્ત્ર નથી, ખાવાને અન્ન નથી, લૂખું પાખું અન્ન ખાઇ જીંદગી ગુજારીએ છીએ. પૂર્વભવમાં અમે તમારા જેવા હતા, પણ કંજુસાઇ કરી ગરીબ જીવેને ઉદ્ધાર કર્યો નહીં, તેથી અમે પોતે ગરીબ થયા છીએ—માટે અમે તમને પુણ્ય કરાવવા વાસ્તે તમારે ઘેર આવ્યા છીએ માટે અમે કહીએ છીએ કે—આપજો બાપજી ત્યારે તમે ધક્કા મારીને કાઢી મૂકો છો તે અમને કાઢી મુકતા નથી પણ તમે તમારા પુણ્યને કાઢી મુકો છો જેવા અમને કાઢો છો તેવા પરભવમાં તવંગર લોકો તમને કાઢી મૂકશે અમારી તરફ તમને દયા આવતી નથી, તેથી અમને હરકત નથી, કિંતુ પરભવમાં તમારી ઉપર દયા કૃપાને ત્યાં આવંશે નહીં. અમે તમારા પેટની દયા કરવા આવીએ છીએ

એટલું સમજવાનું નથી કિંતુ તમારા પેટની દયા ભેગી કરવા આવીએ છીએ, તે તમારાથી સમજાતું નથી કોઈ લક્ષ્મી સાથે લેઈ ગયા નથી, અને કોઈ લઈ જવાના નથી માટે તમારી પાસે જે પૈસા છે તેને સારા માર્ગે વાપરો નહીં તો પરમવમાં નિર્ધન થવું પડશે. કેટલાક જીવો રાજાને ત્યાં જન્મે છે, અને કેટલાક જીવો ભીખારીને ત્યાં જન્મે છે તેનું કારણ સારાં અને નહારાં કર્મ જાણવાં. અહો! કર્મની કેવી વિચિત્ર દશા છે. ઘડીમાં કર્મ રંક બનાવે છે, કર્મે અવશ્ય સારાં નરસાં ભોગવવાં પડે છે, એમ જાણી આત્માર્થી જીવો એ પરમાર્થ કાર્યમાં જીવતર વ્યતીત કરવું, અને પરોપકારી કૃત્યથી મનુષ્ય જન્મ સાર્થક કરવો.

